

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง ผู้ประเมินได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. นโยบายรัฐบาลและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเกี่ยวกับสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมในสถานศึกษาและความสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม
3. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม
4. แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการ
5. รูปแบบการประเมินโครงการและรูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model)
6. โครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง
7. บริบทของวิทยาลัยเทคนิคเทิง
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ

นโยบายรัฐบาลและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเกี่ยวกับสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ คุณธรรม โดยในการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และต้องถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตลอดจนต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ควบคู่กับคุณธรรม นอกจากนี้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) ก็ให้ความสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของประชาชน โดยให้นำศาสนา วัฒนธรรม และความเป็นไทยมาสร้างสรรค์สังคมไทยให้เกิดความเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรม เป็นการพัฒนาประเทศที่มีความสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” สร้างสังคมแห่งคุณธรรมตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ให้สังคมเกิดความมั่นคง สงบสุข ร่มเย็น ด้วยมิติทางศาสนา รวมทั้งระบบเศรษฐกิจเกิดความมั่งคั่ง เข้มแข็ง

ด้วยวิถีวัฒนธรรมไทย และยั่งยืนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งหวังที่จะเห็น 3 สถาบันหลักของชาติคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความเข้มแข็งเป็นฐานรากให้บ้านเมือง สมานฉันท์และมั่นคงอย่างยั่งยืน

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศนโยบายที่จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรม นำความรู้สร้างคุณธรรมและปลูกจิตสำนึกในคุณค่าของปรัชญาพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาค้นโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้และอยู่ดีมีสุข สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2560 : 7-8) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลแก่นักเรียน นักศึกษา ประกอบกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2556 ได้กำหนดให้ผู้สำเร็จการอาชีวศึกษาทุกระดับต้องมีคุณภาพ 3 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านสมรรถนะหลัก และสมรรถนะทั่วไป และด้านสมรรถนะวิชาชีพ ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2562 ได้มีการปรับปรุงกรอบคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 กรอบคุณวุฒิแห่งชาติฉบับปรับปรุง รวมทั้งมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 จึงได้มีการกำหนดให้ผู้สำเร็จการอาชีวศึกษาทุกระดับคุณวุฒิอาชีวศึกษา ประเภทวิชาและสาขาวิชาต้องครอบคลุมอย่างน้อย 4 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านความสามารถในการประยุกต์ใช้และความรับผิดชอบ

ทั้งนี้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร ให้มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนทุกรายวิชา และกำหนดให้มีสัดส่วนการวัดและประเมินผลคิดเป็นร้อยละ 20 ในแต่ละรายวิชา ตลอดจนจัดให้มีการบูรณาการในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาอาชีวศึกษาด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวสามารถสร้างเสริมนักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงได้พิจารณากำหนดรายวิชากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในโครงสร้างหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบของกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาอาชีวศึกษานำไปใช้และหรือประยุกต์ใช้ตามบริบทของสถานศึกษาในการพัฒนานักเรียน นักศึกษาให้มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามระดับคุณวุฒิอาชีวศึกษา สอดคล้องกับค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ เพื่อความเป็นพลเมืองดีของสังคม ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการจัดการศึกษา ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 และยุทธศาสตร์ที่ 6 ดังนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2560 : 45-48)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ผลผลิต/ผลลัพธ์ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น สามารถท่องจำและนำสิ่งที่จำไปฝึกคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดในเชิงสร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม ผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับ/ประเภท ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน มีจิตสำนึกประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสามัคคีปรองดอง

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผลผลิต/ผลลัพธ์ ระบบบริหารจัดการมีความคล่องตัวในการบริหารงาน การศึกษามากยิ่งขึ้น มีความโปร่งใสและเป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการ โครงสร้างของกระทรวงได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพโดยการกระจายอำนาจลงไปสู่ส่วนภูมิภาคและสถานศึกษา และมีกลไกการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา สถานศึกษาทุกระดับทุกประเภทมีธรรมาภิบาลในการบริหาร รวมทั้งผู้เรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น มีศักยภาพเพื่อไปประกอบอาชีพ ในท้องถิ่นได้

กล่าวโดยสรุป แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการจัดการศึกษา ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ผลผลิต/ผลลัพธ์ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น สามารถท่องจำและนำสิ่งที่จำไปฝึกคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดในเชิงสร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผลผลิต/ผลลัพธ์ ระบบบริหารจัดการมีความคล่องตัวในการบริหารงาน การศึกษามากยิ่งขึ้น มีความโปร่งใสและเป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการ

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561- 2580 ที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือของชุมชนเพื่อการจัดการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ (2562 : 84-87) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการจัดการศึกษา ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่งและมีคุณภาพ โดย

คนไทย มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ตีรอบด้านและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสาร ภาษาอังกฤษและภาษาที่ 3 และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการอ่านเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกร ยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาวะ และความเป็นอยู่ที่ดีของคนไทย 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 3) การพัฒนาสังคมและครอบครัวไทย โดยประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วย 7 ประเด็น ได้แก่

1) การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝัง ค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดย 1) การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดู ในครอบครัว 2) การบูรณาการเรื่องความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียน การสอนในสถานศึกษา 3) การสร้างความเข้มแข็งในสถาบันทางศาสนา 4) การปลูกฝังค่านิยมและ วัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 5) การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์จากภาคธุรกิจ 6) การ ใช้สื่อและสื่อสารมวลชนในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในสังคม และ 7) การส่งเสริมให้ คนไทยมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

2) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัย ประกอบด้วย 1) ช่วงการตั้งครรภ์/ปฐมวัย เน้นการเตรียมความพร้อมให้แก่พ่อแม่ก่อนการตั้งครรภ์ 2) ช่วงวัยเรียน/วัยรุ่น ปลูกฝังความเป็นคนดี มีวินัยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 3) ช่วงวัยแรงงาน ยกระดับศักยภาพ ทักษะ และสมรรถนะแรงงานสอดคล้องกับความต้องการของ ตลาด และ 4) ช่วงวัยผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

3) ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา โดย 1) การปรับเปลี่ยนระบบ การเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 2) การเปลี่ยนโฉมบทบาท “ครู” ให้เป็น ครูยุคใหม่ 3) การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาในทุกระดับ ทุกประเภท 4) การพัฒนา ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) การสร้างความตื่นตัวให้คนไทยตระหนักถึงบทบาท ความรับผิดชอบต่อ และการวางตำแหน่งของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และประชาคมโลก 6) การวางพื้นฐาน ระบบรองรับการเรียนรู้โดยใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์ม และ 7) การสร้างระบบการศึกษาเพื่อเป็นเลิศ ทางวิชาการระดับนานาชาติ

4) การตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย โดย 1) การพัฒนาและ ส่งเสริมพหุปัญญาผ่านครอบครัว ระบบสถานศึกษา สภาพแวดล้อม รวมทั้งสื่อตั้งแต่ระดับปฐมวัย

2) การสร้างเส้นทางอาชีพ สภาพแวดล้อมการทำงาน และระบบสนับสนุน ที่เหมาะสมสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษผ่านกลไกต่าง ๆ และ 3) การดึงดูดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างชาติและคนไทยที่มีความสามารถในต่างประเทศให้มาสร้างและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้กับประเทศ

5) การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี ครอบคลุมทั้งด้านกาย ใจ สติปัญญา และสังคม โดย (1) การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาวะ (2) การป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาวะ (3) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี (4) การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ทันสมัยสนับสนุนการสร้างสุขภาวะที่ดี และ (5) การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างสุขภาวะที่ดีในทุกพื้นที่

6) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดย (1) การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย (2) การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัวและชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (3) การปลูกฝังและพัฒนาทักษะนอกห้องเรียน และ (4) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

7) การเสริมสร้างศักยภาพการกีฬาในการสร้างคุณค่าทางสังคมและพัฒนาประเทศ โดย (1) การส่งเสริมการออกกำลังกาย และกีฬาขั้นพื้นฐานให้กลายเป็นวิถีชีวิต (2) การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ (3) การส่งเสริมการกีฬาเพื่อพัฒนาสู่ระดับอาชีพ และ (4) การพัฒนาบุคลากรด้านการกีฬาและนันทนาการเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมกีฬา

2. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ตัวชี้วัด ประกอบด้วย 1) ความแตกต่างของรายได้และการเข้าถึงบริการภาครัฐระหว่างกลุ่มประชากร 2) ความก้าวหน้าของการพัฒนาดน 3) ความก้าวหน้าในการพัฒนาจังหวัดในการเป็นศูนย์กลาง ความเจริญทางเศรษฐกิจสังคม และเทคโนโลยี และ 4) คุณภาพชีวิตของประชากรสูงอายุ โดยประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่

1) การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติโดย (1) ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก (2) ปฏิรูประบบภาษีและการคุ้มครองผู้บริโภค (3) กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึง

ทรัพยากร (4) เพิ่มผลิตภาพและคุ้มครองแรงงานไทยให้เป็นแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพและความริเริ่มสร้างสรรค์ มีความปลอดภัยในการทำงาน (5) สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัย ทุกเพศภาวะและทุกกลุ่ม (6) ลงทุนทางสังคมแบบมุ่งเป้าเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนยากจน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสโดยตรง (7) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และ 8) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง

2) การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีโดย (1) พัฒนาศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในภูมิภาค (2) กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละกลุ่มจังหวัดในมิติต่าง ๆ (3) จัดระบบเมืองที่เอื้อต่อการสร้างชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพและปลอดภัย ให้สามารถตอบสนองต่อสังคมสูงวัยและแนวโน้มของการขยายตัวของเมืองในอนาคต (4) ปรับโครงสร้างและแก้ไขกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อวางระบบและกลไกการบริหารงานในระดับภาคและกลุ่มจังหวัด (5) สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่บนฐานข้อมูลความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และ (6) การพัฒนากำลังแรงงานในพื้นที่

3) การเสริมสร้างพลังทางสังคม โดย (1) สร้างสังคมเข้มแข็งที่แบ่งปัน ไม่ทอดทิ้งกันและมีคุณธรรม โดยสนับสนุนการรวมตัวและดึงพลังของภาคส่วนต่าง ๆ (2) การรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ (3) สนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน (4) ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศและบทบาทของสตรี ในการสร้างสรรค์สังคม (5) สนับสนุนการพัฒนาบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และ (6) สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสร้างสรรค์เพื่อรองรับสังคมยุคดิจิทัล

4) การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองโดย (1) ส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือนให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัวการเงินและอาชีพ (2) เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง (3) สร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน และ (4) สร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับชุมชน

กล่าวโดยสรุป ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561- 2580 ที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือของชุมชนเพื่อการจัดการศึกษา ได้แก่ 1. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่งและมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยสถ่อุดม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ 2. ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการ

แผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม

แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560 – 2579

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2560 : 17-19) ได้จัดทำแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560 – 2579 ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560–2579) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560–2579 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) มีสาระสำคัญ ประกอบด้วย แนวคิดการจัดการอาชีวศึกษา ค่านิยมอาชีวศึกษา วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนงาน โครงการ ตัวชี้วัด และการขับเคลื่อนแผนพัฒนาการอาชีวศึกษาสู่การปฏิบัติ ดังนี้

แนวคิดการจัดการอาชีวศึกษา

การจัดการอาชีวศึกษาเป็นการจัดการศึกษาในด้านวิชาชีพ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในระดับฝีมือ (ปวช.) ระดับเทคนิค (ปวส.) ระดับเทคโนโลยี(ปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ) และการฝึกอบรมวิชาชีพ ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะอาชีพระยะสั้นและระยะยาว ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับปรัชญาการอาชีวศึกษา กรอบมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการอาชีวศึกษาในแต่ละระดับ

ค่านิยมอาชีวศึกษา

ในการจัดการอาชีวศึกษามีค่านิยมที่เป็นเป้าหมายหลักในการปลูกฝังที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ คุณธรรม (Merit) คุณภาพ (Quality) ความร่วมมือ (Collaboration) ความเป็นมืออาชีพ (Professional)

วิสัยทัศน์

แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560–2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นความคาดหวังตามเจตนารมณ์ของการจัดการอาชีวศึกษาไว้ ดังนี้ “ผู้สำเร็จการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพมีคุณธรรม คุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ”

พันธกิจ

เพื่อให้การจัดการอาชีวศึกษาบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ จึงมีภารกิจที่ต้องดำเนินการ ดังนี้

1. ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิชาชีพสอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ และการประกอบอาชีพอิสระให้มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับสากล
2. ขยายโอกาสการศึกษาวิชาชีพให้กับประชาชนทุกช่วงวัย
3. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการอาชีวศึกษาภายใต้หลักธรรมาภิบาลโดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วน
4. พัฒนางานวิจัย สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม เทคโนโลยี และสร้างองค์ความรู้เพื่อการจัดการอาชีวศึกษาและพัฒนาวิชาชีพ

5. พัฒนาครูและบุคลากรอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพด้วยวิธีที่หลากหลาย

วัตถุประสงค์

แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560–2579 ได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการอาชีวศึกษา ดังนี้

1. เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิชาชีพให้มีคุณธรรม คุณภาพ และความเป็นมืออาชีพ
2. เพื่อเพิ่มโอกาสการศึกษาวิชาชีพกับประชาชนทุกช่วงวัย
3. เพื่อนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการอาชีวศึกษา
4. เพื่อพัฒนางานวิจัย สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม เทคโนโลยี และองค์ความรู้อาชีวศึกษา
5. เพื่อพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพ

เป้าหมาย

เป้าหมายด้านคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา การพัฒนาการอาชีวศึกษาตามแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560–2579 มีเป้าหมายเพื่อผลิตและพัฒนาผู้เรียน และผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพครอบคลุมอย่างน้อย 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ พฤติกรรมลักษณะนิสัย และทักษะทางปัญญา
2. ด้านสมรรถนะหลักและสมรรถนะทั่วไป ได้แก่ ความรู้และทักษะการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์การประยุกต์ใช้ตัวเลข การจัดการและการพัฒนางาน
3. ด้านสมรรถนะวิชาชีพ ได้แก่ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในสาขาวิชาชีพสู่การปฏิบัติจริง รวมทั้งประยุกต์สู่อาชีพ

กล่าวโดยสรุป แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560 – 2579 กำหนดแนวความคิดจัดการอาชีวศึกษาเป็นการจัดการศึกษาในด้านวิชาชีพ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในระดับฝีมือ (ปวช.) ระดับเทคนิค (ปวส.) ระดับเทคโนโลยี (ปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ) และการฝึกอบรมวิชาชีพ ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะอาชีพระยะสั้นและระยะยาว ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับปรัชญาการอาชีวศึกษา กรอบมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการอาชีวศึกษาในแต่ละระดับ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่เป็นความคาดหวังตามเจตนารมณ์ของการจัดการอาชีวศึกษาไว้ ดังนี้ “ผู้สำเร็จการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพมีคุณธรรม คุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ”

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า รัฐบาลได้กำหนด “แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ” เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของประชาชน โดยให้ศาสนา วัฒนธรรม และความเป็นไทยมาสร้างสรรคสังคมไทยให้เกิดความเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรม เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคง สงบสุข ร่มเย็นด้วยมิติทางศาสนา ระบบเศรษฐกิจเกิดความ

มั่งคั่ง เข้มแข็ง ด้วยวิถีวัฒนธรรมไทยและยั่งยืนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้การดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทดังกล่าวบรรลุเป้าหมาย จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการ ดังนี้

1. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย
2. สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ
3. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม
4. ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

ทั้งนี้ เป้าหมายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติคือ

1. ประชาชนมีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงามด้วยหลักธรรมทางศาสนา มีความมั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมไทย
2. องค์กร/หน่วยงาน/ชุมชน/สังคม เป็นสังคมคุณธรรมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความเอื้ออาทรและแบ่งปัน
3. ประเทศชาติมีความสุข สมานฉันท์ มั่นคงด้วยมิติทางศาสนาอย่างยั่งยืน เป็นแบบอย่างในการส่งเสริมคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

ข้อปฏิบัติหลักสำหรับสังคมคุณธรรม ในแผนแม่บทดังกล่าว ประกอบด้วย

1. การยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาของแต่ละศาสนา ซึ่งพื้นฐานของแต่ละศาสนาต่างก็มุ่งสอนให้ศาสนิกประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนา โดยให้มุ่งกระทำแต่ความดี และละเว้นการทำความชั่วทั้งปวง แก่นแท้ของความดีคือการนำหลัก “ธรรมะ” ไม่ว่าจะเป็นของศาสนาใดมายึดถือปฏิบัติเพื่อให้เป็นคน “คิดดีพูดดีทำดี” จนเป็นธรรมชาติหรือลักษณะนิสัย เพราะ “ธรรมะ” ที่ทุกศาสนาสอนล้วนแต่เป็นสิ่งที่สร้างให้คน “คิดดี” ทั้งสิ้น เมื่อเป็นคนคิดดีก็จะพูดดีและทำดีก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อส่วนรวมและสังคม จึงส่งผลให้สังคมและประเทศชาติเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน
2. การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองความพอมีพอกิน การรู้จักพอประมาณ และการคำนึงถึงความมีเหตุผลโดยยึดหลักทางสายกลาง แนวคิดนี้เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ ปฏิบัติตนด้วยความรู้คู่คุณธรรม และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา
3. การดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ซึ่งถือเป็นแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติของผู้คนในสังคมที่ได้รับการสั่งสมจากรุ่นต่อรุ่น แสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความคิด สติปัญญา รวมทั้งระบบคุณธรรม ได้แก่ ภาษา การแต่งกาย เทคโนโลยีศิลปะ กิริยาท่าทาง รวมไปถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยม

แนวคิดด้านคุณธรรม จริยธรรม

เนื่องจากคุณธรรมจริยธรรมเป็นระบบของการทำความดีละเว้นความชั่ว จึงทำให้พฤติกรรมหลายพฤติกรรมมีความเกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม ดุจเดือน พันธุนาวัน (2556 : 13) ได้เสนอแนะลักษณะของพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมไว้ ดังนี้

1. พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา ซึ่งทุกศาสนาสอนให้บุคคลเป็นคนดี ชัดเกล้า ให้จิตใจอ่อนโยนและส่งเสริมให้บุคคลช่วยเหลือส่วนรวม ได้แก่ การรักษาศีล การให้ทาน การปฏิบัติธรรม การทำสมาธิฯลฯ

2. พฤติกรรมตามคุณธรรมและค่านิยมต่าง ๆ ที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งดีงามและสำคัญสมาชิกในสังคมควรยึดปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ได้แก่ ความซื่อสัตย์จรรยาบรรณวิชาชีพ ความเป็นกัลยาณมิตร ความประหยัด ความสามัคคีความรับผิดชอบ ฯลฯ

3. พฤติกรรมที่แสดงถึงการกระทำเพื่อส่วนรวม สังคม เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งความสงบสุขร่วมเย็นของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม ได้แก่ การเคารพกฎหมาย การเคารพสิทธิมนุษยชน ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การอุทิศตนในการทำงาน ฯลฯ

4. พฤติกรรมที่แสดงถึงการกระทำที่ต้องการให้บังเกิดผลดีทั้งในระยะสั้นและ ระยะยาว ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ได้แก่ การทำงานอย่างมีจริยธรรม การมีวินัยในตนเองหรือการควบคุมตนเอง การเป็นสมาชิกที่ดีในองค์กร ฯลฯ

5. พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้รางวัล ส่งเสริมผู้อื่น และพฤติกรรมลงโทษผู้อื่นอย่างยุติธรรม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคมของหัวหน้าต่อลูกน้อง การปกครองของหัวหน้า การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานของผู้ปกครอง การดูแลสั่งสอนอบรมของครูแก่นักเรียน ฯลฯ

สำหรับโครงสร้างของแนวคิดด้านจริยธรรม จะประกอบด้วยคุณธรรมซึ่งมาจากคำสอนทางศาสนา ซึ่งจัดเป็นพฤติกรรมทางบวก ได้แก่

1. ความรับผิดชอบ (Accountability) คือ ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย รวมทั้งพยายามที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. ความซื่อสัตย์ (Honesty) คือ การประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

3. ความมีเหตุผล (Rationality) คือ ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้

4. ความกตัญญูกตเวที (Gratitude) คือ ความรู้สำนึกในอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นมีต่อเรา

5. ความมีระเบียบวินัย (Disciplined) คือ การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม

6. ความเสียสละ (Sacrifice) คือ การละความเห็นแก่ตัว การแบ่งปันแก่บุคคลที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสลัดทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเอง

7. การประหยัด (Thrifty) คือ การใช้สิ่งของพอเหมาะพอควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ให้มีส่วนเกินมาก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะ

8. ความอุตสาหะ (Diligence) คือ ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน

9. ความสามัคคี (Harmony) คือ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความพร้อมเพรียงร่วมมือกันกระทำการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

10. ความเมตตาและกรุณา (Loving Kindness and Compassion) คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีสุข กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

11. ความยุติธรรม (Justice) คือ การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผลไม่มีความลำเอียง

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายที่จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกในคุณค่าของปรัชญาพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคณะโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข โดยกำหนดคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ เพื่อแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน)
1. ขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายาม ทำหน้าที่ การงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ	1.1 ตั้งใจทำอย่างจริงจัง ต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกต้องที่ควร 1.2 สู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญ
อดทน ไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค	อุปสรรค
ความขยันต้องควบคู่กับการใช้ปัญญา	
แก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน)
2. ประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิดประโยชน์ คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ	2.1 ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงิน ของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ 2.2 เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า 2.3 ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ
3. ซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรง ไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ	3.1 ประพฤติตรง ทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ 3.2 ตรงต่อเวลา 3.3 ไม่ใช่เล่ห์กล คดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม 3.4 รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่
4. มีวินัย หมายถึง การยึดมั่นในระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่ง มีทั้งวินัยในตนเอง และวินัยต่อสังคม	4.1 ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎระเบียบของ สถานศึกษา สถาบัน องค์กร สังคม และประเทศ 4.2 ยินดีปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติอย่างเต็มใจและตั้งใจ
5. สุภาพ หมายถึง ความเรียบร้อย อ่อนโยน ละมุน ละม่อม มีกิริยา มารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ	5.1 อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ 5.2 ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่น ทั้งกิริยา และวาจา 5.3 มั่นใจในตนเอง มีมารยาทวางตนเหมาะสม ตามวัฒนธรรมไทย
6. สะอาด หมายถึง ปราศจากความมัวหมอง ทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใส เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจ แก่ผู้พบเห็น	6.1 รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม ถูกต้อง ตามสุขลักษณะ 6.2 ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ
7. สามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาไรต์ เอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความ มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย ทางความคิด ความหลากหลายในเรื่อง เชื้อชาติ	7.1 เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 7.2 รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี 7.3 มุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง 7.4 แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทาง วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะ ปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน)
8. มีน้ำใจ หมายถึง ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจ ในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุข ของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน	8.1 เป็นผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น 8.2 เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษา ตามระดับคุณวุฒิอาชีวศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาร่วมกับสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้จัดทำรายการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาตามระดับคุณวุฒิอาชีวศึกษา พร้อมทั้งพฤติกรรมบ่งชี้การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน นักศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2557 โดยพัฒนามาจากรายการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2552 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2552

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน)
1. รับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งในสิ่งที่ดีและไม่ดี และสามารถควบคุมตนเองได้ มีความมุ่งมั่น และเพียรพยายามในการเรียนและการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด เวลา มีการวางแผนการปฏิบัติงาน การใช้เวลาอย่างมีระบบและเหมาะสมตลอด ทั้งการปฏิบัติอย่างครบถ้วน โดยคำนึง ความปลอดภัยต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม	1.1 ปฏิบัติงานตามที่มอบหมายสำเร็จตามที่กำหนด 1.2 ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัย ต่อตนเองและผู้อื่น 1.3 ยอมรับผลการกระทำของตนเอง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน)
2. ขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำ หน้าที่ การงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทน ไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค ความ ขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญา แก้ปัญหา และ/หรือ พัฒนาสิ่งใหม่ ๆ จน เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย	2.1 ศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วย ตนเอง 2.2 แสวงหาประสบการณ์เพื่อพัฒนาการปฏิบัติ งานอาชีพ 2.3 ตั้งใจทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่องจนเกิด ผลสำเร็จ 2.4 คิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ ต่อตนเองและสังคม 2.5 มีความคิดหลากหลายในการแก้ปัญหา
3. ประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอควร พอประมาณ ให้เกิดประโยชน์ คุ่มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ	3.1 ใช้วัสดุถูกต้อง พอเพียงและเหมาะสมกับงาน 3.2 ปิด น้ำปิดไฟทุกครั้งเมื่อเลิกใช้ 3.3 เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิด ประโยชน์คุ่มค่า 3.4 ดำเนินชีวิตเรียบง่ายตามสถานภาพของตน
4. ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ความประพฤติ ที่ตรงและจริงใจ ทั้งต่อหน้าที่และวิชาชีพ ไม่คิดคด ททรยศ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เอานะเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ปลอดภัย ความรู้สึกลำเอียง หรืออคติ	4.1 ประพฤติตรง ทั้งต่อหน้าที่และต่อวิชาชีพ 4.2 ไม่โกหก 4.3 ไม่ลักขโมย 4.4 ไม่ทุจริตในการสอบ 4.5 ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาแอบอ้างเป็นของ ตนเอง ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ 4.6 ปฏิบัติหน้าที่และรักษาประโยชน์ขององค์กร 4.7 ไม่เพิกเฉยต่อสิ่งที่ได้รับรู้และการกระทำที่ไม่ ถูกต้อง
5. จิตอาสา หมายถึง การมีจิตใจเป็นผู้ให้มี น้ำใจ เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ เอื้ออาทร ช่วยเหลือ ด้วยกำลังร่างกาย สติปัญญา และเสียสละ เพื่อส่วนรวม	5.1 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยกำลังร่างกายและ สติปัญญา 5.2 อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม 5.3 แบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำ ประโยชน์แก่ผู้อื่น 5.4 อาสาช่วยเหลืองานครูอาจารย์

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน)
<p>6. สามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียว ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงาน ให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดการงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาเปรียบ เคารพเกียรติ เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ</p>	<p>6.1 ร่วมมือในการทำงานด้วยความกลมเกลียว และปรองดอง 6.2 รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 6.3 ปฏิบัติตนตามบทบาทผู้นำและผู้ตามที่ดี 6.4 ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อที่หลากหลาย พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ 6.5 ไม่ทะเลาะวิวาท</p>
<p>7. มีวินัย หมายถึง การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเอง และวินัยต่อสถานศึกษา สถาบัน องค์กร สังคม และประเทศ</p>	<p>7.1 ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษาและสังคม 7.2 ปฏิบัติตามกติกามารยาทของสังคม 7.3 ประพฤติตนตามหลักศีลธรรมอันดีงาม 7.4 ประพฤติตนตรงต่อเวลา</p>
<p>8. สะอาด หมายถึง การปราศจากความมัวหมอง ทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่อนคลายเป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น</p>	<p>8.1 คิดดี พูดดี ทำดี 8.2 รักษาสุขภาพร่างกายตามหลักสุขอนามัย 8.3 รักษาที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมตามสุขลักษณะที่ดี</p>
<p>9. สุขภาพ หมายถึง ความเรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล</p>	<p>9.1 ประพฤติตนสุภาพ เรียบร้อย อ่อนน้อม ถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ 9.2 ประพฤติตนเหมาะสมตามมารยาทของวัฒนธรรมไทย 9.3 ไม่ประพฤติก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจ ข่มผู้อื่น ทั้งโดยวาจาและท่าทาง 9.4 ควบคุมกริยามารยาทในสถานการณ์ ที่ไม่พึงประสงค์ 9.5 แสดงสัมมาคารวะต่อครู อาจารย์อย่างสม่ำเสมอ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง 9.6 แสดงความมีมนุษยสัมพันธ์</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน)
10. ละเว้นอบายมุข หมายถึง การประพฤติดน เพื่อหลีกเลี่ยงหนทางแห่งความเสื่อม	10.1 ไม่เสพสิ่งเสพติดและของมีนเมา 10.2 ไม่เล่นการพนัน 10.3 หลีกเลี่ยงการเข้าไปอยู่ในแหล่งมั่วสุม

ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยหน่วยศึกษานิเทศก์ได้จัดทำแนวทางการประเมินพฤติกรรมผู้เรียนอาชีวศึกษา ตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ พร้อมพฤติกรรมบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน เพื่อให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาและสถาบันใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียน และประเมินผู้สำเร็จการอาชีวศึกษาด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ขณะทำการสอน ขณะผู้เรียนปฏิบัติงาน มอบหมายหรือพิจารณาจากผลงานของผู้เรียน รวมทั้งสามารถใช้เป็นเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมผู้เรียนในการเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่านิยมหลัก 12 ประการ

ค่านิยมหลัก 12 ประการ	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรม)
1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หมายถึง การประพฤติดนที่แสดงถึงการเป็น พลเมืองที่ดีด้วยความสำนึก ความภาคภูมิใจ ในเอกราชและความเสียสละของบรรพบุรุษไทย ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือและ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์	1.1 ร่วมกิจกรรมเข้าแถวยืนตรงเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ 1.2 ร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ 1.3 ร่วมกิจกรรมวันสำคัญที่เกี่ยวกับการเทิดทูน สถาบันพระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่ง ที่ดีงามเพื่อส่วนรวม หมายถึง การประพฤติดน ตนตามความเป็นจริงที่ แสดงถึงการยึดมั่น ในความถูกต้อง ยอมรับผลการกระทำของ ตนเองและผู้อื่น รู้จักควบคุมตนเองเมื่อประสบ ความยากลำบากและไม่ก่อให้เกิด ความเสียหาย	2.1 ประพฤติปฏิบัติตนตามความเป็นจริง ที่ แสดงถึงการยึดมั่นในความถูกต้อง ยอมรับ ผลการกระทำของตนเองและผู้อื่น 2.2 เสียสละกำลังกาย ทรัพย์ สติปัญญาในการ ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม 2.3 ควบคุมตนเองเมื่อประสบความยากลำบาก และไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ค่านิยมหลัก 12 ประการ	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรม)
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนที่แสดงถึงการรู้จักบุญคุณและการตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณ	3.1 รู้จักบุญคุณพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณ 3.2 เอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือภารกิจการทำงาน ปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนที่ถูกต้องและเหมาะสม 3.3 ตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณ
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนที่แสดงถึงการแสวงหาความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างสม่ำเสมอ ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ เพียรพยายามในการศึกษาและปฏิบัติงานใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ	4.1 แสวงหาความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม 4.2 มุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามในการศึกษาและปฏิบัติงาน 4.3 แก้ปัญหาและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ
5. รักษาวัฒนธรรม ประเพณีไทยอันงดงาม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนที่แสดงให้เห็นคุณค่าความสำคัญ ภาคภูมิใจ อนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีไทยอันดีงาม	5.1 เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นไทย 5.2 ภาคภูมิใจในความเป็นไทย 5.3 อนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีไทยอันดีงาม
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หัวดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน หมายถึง การประพฤติตน โดยยึดมั่นในคำสัญญา มีจิตใจโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือผู้อื่น เท่าที่ทำได้ ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกายและ กำลังสติปัญญา	6.1 ประพฤติตนตามหลักศีลธรรมอันดีงาม 6.2 ปฏิบัติโดยยึดตามกติกากฎ ข้อตกลง/กฎระเบียบของสถานศึกษา 6.3 หัวดีโอบอ้อมอารี ช่วยเหลือผู้อื่นตามโอกาส 6.4 ให้ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อ และช่วยเหลือผู้อื่น
7. เข้าใจ เรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง หมายถึง การแสดงออกถึงการมีความรู้ความเข้าใจ ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหน้าที่และสิทธิของตนเอง เคารพในสิทธิของผู้อื่น ภายใต้การปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	7.1 เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 7.2 เคารพสิทธิของผู้อื่น 7.3 ปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ค่านิยมหลัก 12 ประการ	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรม)
8. มีระเบียบ วินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักเคารพผู้ใหญ่ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายไทย มีความเคารพและนอบน้อมต่อผู้ใหญ่	8.1 ตรงต่อเวลา 8.2 ประพฤติตรงตามคำสั่งหรือข้อบังคับของสถานศึกษา 8.3 เคารพและนอบน้อมต่อผู้ใหญ่
9. มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำอย่างรอบคอบ ถูกต้อง เหมาะสม และน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	9.1 คิดดี พูดดี ทำดี 9.2 สุขภาพ เรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน ตามสถานภาพและกาลเทศะ 9.3 รอบคอบเหมาะสมกับวัย สถานการณ์และบทบาทของตนเองตามแนวพระราชดำรัสฯ
10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่าย จำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี มีความรู้ มีคุณธรรม และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข	10.1 ใช้วัสดุถูกต้อง พอเพียงและเหมาะสมกับงาน 10.2 เก็บออมถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า 10.3 ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายสำเร็จตามกำหนด โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น
11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำหรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา หมายถึง การปฏิบัติให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัย และมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป ไม่กระทำความชั่วใด ๆ ยึดมั่นในการทำความดี	11.1 ดูแล รักษาสุขภาพร่างกายตามสุขอนามัย 11.2 ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข 11.3 ไม่นำทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง 11.4 หลีกเลี่ยงแหล่งมั่วสุม

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ค่านิยมหลัก 12 ประการ	พฤติกรรมบ่งชี้ (การแสดงออกด้านคุณธรรม จริยธรรม)
12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนและให้ความร่วมมือ ในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและประเทศชาติ ยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อรักษาประโยชน์ของส่วนรวม	12.1 มีจิตอาสา อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม 12.2 เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น

แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนอาชีวศึกษา

คุณภาพของผู้สำเร็จการอาชีวศึกษา

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2556 ได้กำหนดคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับคุณวุฒิประเภทวิชาและสาขาวิชาต้องครอบคลุมอย่างน้อย 3 ด้าน คือ

1. ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ พฤติกรรม ลักษณะนิสัย และทักษะทางปัญญา

2. ด้านสมรรถนะหลักและสมรรถนะทั่วไป ได้แก่ ความรู้และทักษะการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่น การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์การประยุกต์ใช้ตัวเลข การจัดการและการพัฒนางาน

3. ด้านสมรรถนะวิชาชีพ ได้แก่ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในสาขาวิชาชีพสู่การปฏิบัติจริง รวมทั้งประยุกต์สู่อาชีพ

สำหรับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2562 ได้กำหนดคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับคุณวุฒิประเภทวิชาและสาขาวิชา ต้องครอบคลุมอย่างน้อย 4 ด้าน คือ

1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง ความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ เจตคติและกิจนิสัยที่ดี ภูมิใจและรักษาเอกลักษณ์ของชาติไทย เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิของผู้อื่น มีความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสาธารณะและมีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ด้านความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง หลักการ ทฤษฎีและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เรียนหรือทำงาน โดยเน้นความรู้เชิงทฤษฎีและหรือข้อเท็จจริงเป็นหลัก

3. ด้านทักษะ หมายถึง ความสามารถปฏิบัติงานซึ่งบุคคลนั้นควรทำได้เมื่อได้รับมอบหมาย โดยสามารถเลือกใช้วิธีการจัดการและแก้ปัญหาการทำงานด้วยทักษะด้านกระบวนการคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ตรรกะ ทักษะการหยั่งรู้ และความคิดสร้างสรรค์ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือทักษะการปฏิบัติหรือวิธีปฏิบัติที่มีความคล่องแคล่วและความชำนาญในการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแต่ละระดับ

4. ด้านความสามารถในการประยุกต์ใช้และความรับผิดชอบ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้การใช้ความรู้ทักษะทางสังคมในการทำงานหรือการศึกษ้อบรมเพื่อการพัฒนาวิชาชีพของบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วยความสามารถในการสื่อสาร ภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบและความเป็นอิสระในการดำเนินการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น ความสามารถในการตัดสินใจและความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

ในการพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษาทุกระดับ ประเพณีวิชาและสาขาวิชา จึงต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพให้ครอบคลุมคุณภาพทั้ง 4 ด้านดังกล่าว

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562

ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรในการผลิตผู้สำเร็จการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ทักษะและประสบการณ์ในงานอาชีพสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เลือกวิถีการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน สร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติ

2. เพื่อให้เป็นผู้มีปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และการประกอบอาชีพ มีทักษะการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ทักษะด้านสุขภาวะและความปลอดภัย ตลอดจนทักษะการจัดการ สามารถสร้างอาชีพและพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในวิชาชีพที่เรียน รักงานรักหน่วยงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดีโดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

4. เพื่อให้เป็นผู้มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน การต่อต้านความรุนแรงและสารเสพติด มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่นและประเทศชาติ ดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้าใจ และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจิตสาธารณะและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

5. เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดีมีมนุษยสัมพันธ์มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเอง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เหมาะสมกับงานอาชีพ

6. เพื่อให้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศและโลก มีความรักชาติสำนึกในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่ง

ความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ดังนั้น เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวบรรลุตามจุดหมายและมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพสาขาวิชา จึงได้กำหนดจุดประสงค์รายวิชาของรายวิชาให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และกิจนิสัยที่พึงประสงค์ เพื่อให้ครูผู้สอนนำไปวางแผน ออกแบบการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการจัดการเรียนรู้และประเมินผลเพื่อให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่กำหนด นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้กำหนดให้มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมอื่น ๆ ของสถานศึกษาด้วย

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ดำเนินงานโครงการสถานศึกษาคุณธรรมในสถานศึกษาทุกแห่งทุกประเภททั้งภาครัฐและภาคเอกชน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จึงมีนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งเป็นสถานศึกษาคุณธรรม ภายในปีการศึกษา 2561 ดังนั้น จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแนวทางการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. ให้สถานศึกษาออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยมีจำนวนกรรมการตามความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา เพื่อให้คำปรึกษาส่งเสริมสนับสนุนนิเทศกำกับติดตามสร้างขวัญ กำลังใจ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ให้สถานศึกษาออกคำสั่งแต่งตั้งหัวหน้าศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา จำนวน 1 คน โดยคัดเลือกผู้ที่มีความตั้งใจ มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ ขับเคลื่อนและเป็นที่ยอมรับของคนในสถานศึกษา พร้อมทั้งให้ตั้งคณะทำงานตามจำนวนที่เหมาะสม หากสถานศึกษามีการเปลี่ยนแปลงบุคคลขอให้รายงานให้สำนักพัฒนาสมรรถนะ ครู และบุคลากรอาชีวศึกษาทราบ

3. ให้สถานศึกษาดำเนินการตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ยุทธศาสตร์สถานศึกษาคุณธรรม และเรื่องกรอบแนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 3 มกราคม 2562 และ คู่มือของมูลนิธิยุวสถิรคุณ (ยุวพัฒน์) โดยสามารถ Download ได้ที่ www.moralschools.org ดังต่อไปนี้

3.1 คู่มือปฏิบัติสถานศึกษาคุณธรรม

3.2 คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

3.3 กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ทำอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ

4. ให้ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างความเข้าใจกับบุคลากรและผู้เรียนทุกคน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันในการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยทุกคนเป็นผู้มีส่วนร่วม ดังนี้

4.1 ค้นหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (ปัญหาที่อยากแก้ไข)

4.2 ค้นหาพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก (สิ่งดี ๆ ที่อยากให้เกิดขึ้น)

4.3 นำข้อ 4.1 และ ข้อ 4.2 เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดเป็นคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา

4.4 เขียนโครงการคุณธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์

5. ให้สถานศึกษาโดยคณะกรรมการและคณะทำงานร่วมกันประเมินศักยภาพของตนเองในด้านคุณธรรมตามแบบประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจสมัครเข้าร่วมโครงการคุณธรรมอาชีวศึกษาในระดับใด

6. ให้สถานศึกษานำผลการประเมินตนเอง (ตามข้อ 5) มาวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจสมัครเข้าร่วมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

6.1 สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาต้นแบบ

6.2 สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

6.3 สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมอาชีวศึกษา

7. สถานศึกษา โดยหัวหน้าศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา กรอกใบสมัครเข้าร่วมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ทางเว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net>

8. ทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ระหว่างสถานศึกษากับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ตามระดับที่สมัครทางเว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net>

9. ให้สถานศึกษาดำเนินงานขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมตามโครงการคุณธรรมที่สถานศึกษาร่วมกันกำหนดไว้ ให้สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา และขอให้สถานศึกษาโดยหัวหน้าศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา เป็นผู้ส่งรายงานผลการดำเนินงานและความก้าวหน้าของโครงการให้เป็นไปตามสภาพจริงและเป็นปัจจุบัน สามารถส่งได้ตลอดระยะเวลาที่มีการจัดกิจกรรม ทางเว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net> ดังนี้

9.1 ส่ง clip การดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมความยาวไม่เกิน 3 นาที

9.2 ส่งภาพถ่ายกิจกรรมโครงการคุณธรรม ครั้งละ 1 ภาพ พร้อมคำ บรรยายภาพให้เข้าใจ ทั้งข้อ 9.1 และ 9.2 จะใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเชิดชูเกียรติต่อไป

10. ในขณะที่สถานศึกษาดำเนินงานโครงการคุณธรรม จะได้รับการนิเทศจากหน่วยศึกษานิเทศก์ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีวศึกษาภาคทุกภาค

11. ให้สถานศึกษาทุกแห่ง คัดเลือกโครงการคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จสูงสุด จำนวน 1 โครงการ ให้เป็น THE BEST ของสถานศึกษา โดยจัดทำ Clip (หนังสั้น) ความยาวไม่เกิน 5 นาที พร้อมภาพถ่ายและเอกสารประกอบ ตาม แบบฟอร์มรายงานโครงการคุณธรรม THE BEST และส่งที่เว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net>

12. ให้สถานศึกษาเตรียมความพร้อมเพื่อเข้ารับการประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาในระดับต่าง ๆ ดังนี้

12.1 ระดับอาชีวศึกษาจังหวัด ให้คณะกรรมการสถานศึกษาคุณธรรมระดับอาชีวศึกษาจังหวัด ทำการประเมินสถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดทั้งภาครัฐและเอกชนตามเกณฑ์การประเมินฯ และคัดเลือกสถานศึกษาที่มีผลการประเมินสูงสุด จำนวน 1 แห่ง เพื่อส่งเข้ารับการคัดเลือกในระดับภาค

12.2 ระดับอาชีวศึกษาภาค ให้คณะกรรมการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาภาค ร่วมกับศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีวศึกษาภาคในแต่ละภาค จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเสนอและแสดงผลงานของสถานศึกษาคุณธรรมที่ได้รับการคัดเลือกตามข้อ 12.1 พร้อมทั้งทำการคัดเลือกสถานศึกษา จำนวน 3 แห่ง ของแต่ละภาค เพื่อส่งเข้ารับการคัดเลือกในระดับ สอศ.

13. สถานศึกษาทุกแห่งที่มีผลการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด ในระดับสถานศึกษาคุณธรรมขึ้นไป (21 คะแนนขึ้นไป) จะได้รับใบประกาศเกียรติคุณรับรองผลการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมจากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

14. การเชิดชูเกียรติอื่น ๆ

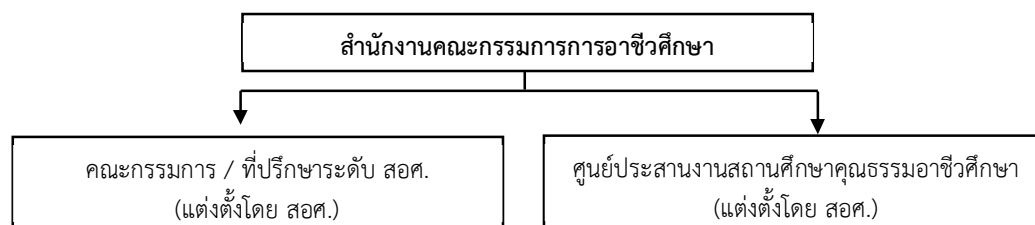
14.1 รางวัลการรายงานผลการดำเนินงานทางเว็บไซต์ <https://www.R-Moral.net>

14.2 รางวัล Clip คุณธรรม ดูจากยอดผู้เข้าเยี่ยมชม

14.3 รางวัล Clip (หนังสือ) ดีเด่น ตัดสินโดยคณะกรรมการ

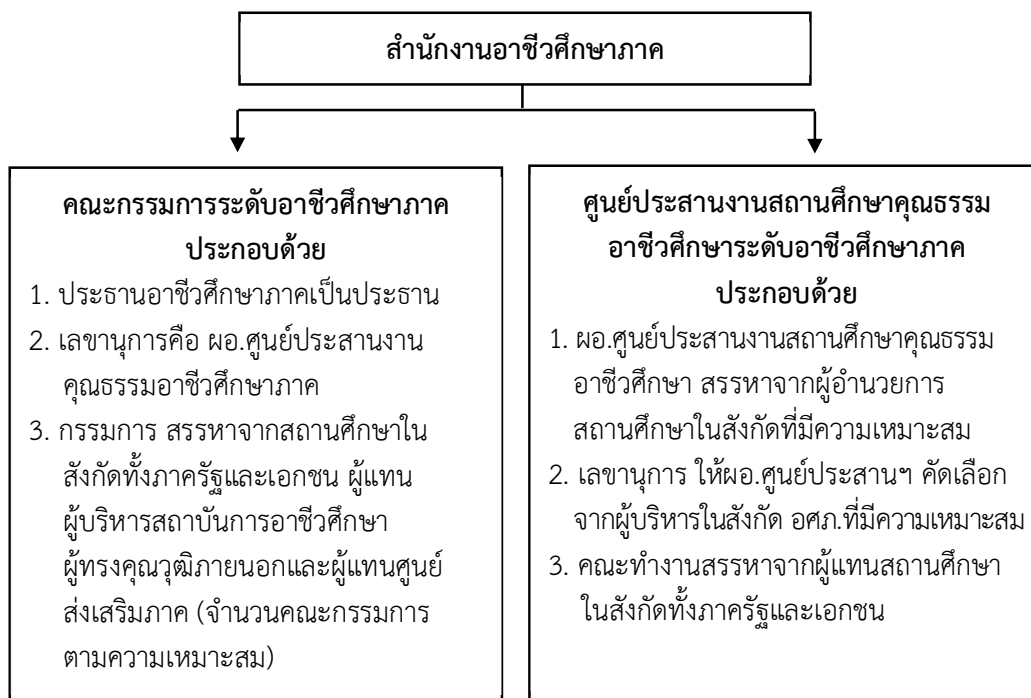
โครงสร้างการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา

1. โครงสร้างระดับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

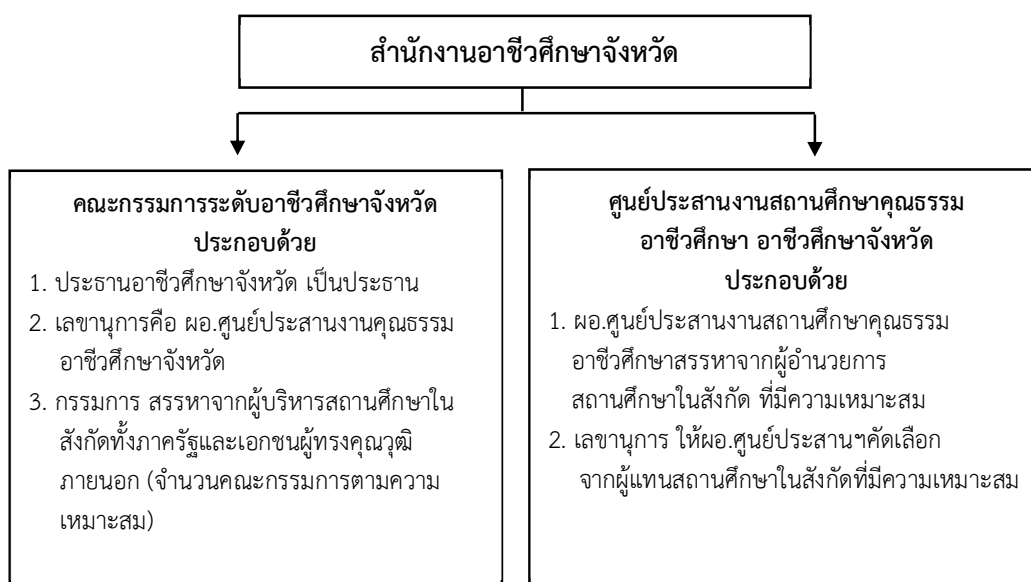
ภาพที่ 1 โครงสร้างระดับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

2. โครงสร้างระดับอาชีวศึกษาภาค

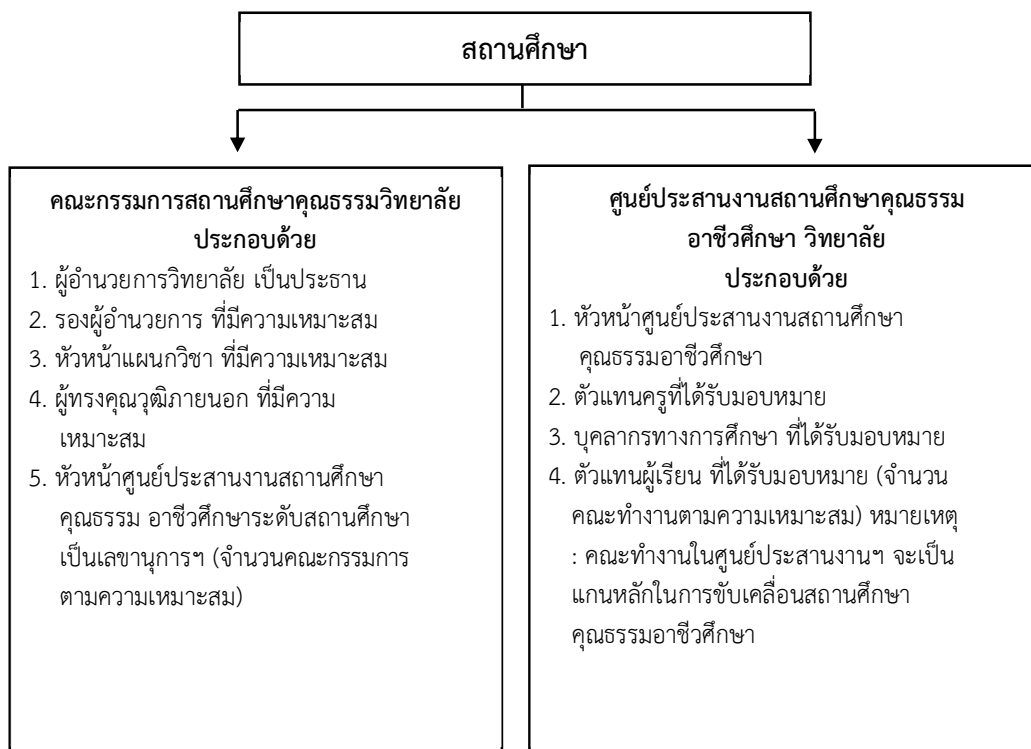
ภาพที่ 2 โครงสร้างระดับอาชีวศึกษาภาค

3. โครงสร้างระดับอาชีวศึกษาจังหวัด

ภาพที่ 3 โครงสร้างระดับอาชีวศึกษาจังหวัด

4. โครงสร้างระดับสถานศึกษา

ภาพที่ 4 โครงสร้างระดับสถานศึกษา

เกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2562 : 22-23) ได้จัดทำเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยได้กำหนดเกณฑ์การประเมิน ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านกระบวนการ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 2 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 2 ด้านผลผลิต ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 2 ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 1 ด้านกระบวนการ

ตัวชี้วัดที่ 1.1 กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

เกณฑ์การพิจารณา

1. สถานศึกษามีแผนงานโครงการ / กิจกรรม ส่งเสริมการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม มีคุณธรรมอัตลักษณ์ครอบคลุมทั้งผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน สอดคล้องกับสภาพปัญหาของสถานศึกษาอย่างชัดเจน ซึ่งผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน รับทราบแผนงานคุณธรรมของสถานศึกษา

2. สร้างครูแกนนำและผู้เรียนแกนนำของสถานศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรในองค์กร และปฏิบัติตามแผนงานคุณธรรมได้ครบถ้วนทุกโครงการ
 3. มีการนิเทศ ติดตามและส่งเสริมอย่างเป็นระบบพร้อมทั้งรายงานผลอย่างต่อเนื่อง
 4. มีการนำผลการนิเทศ ติดตาม และส่งเสริมไปพัฒนาอย่างต่อเนื่องชัดเจนเป็นรูปธรรม และยั่งยืน
- เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

ตัวชี้วัดที่ 1.2 มีคณะทำงานและใช้โครงการคุณธรรม เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

เกณฑ์การพิจารณา

1. มีศูนย์ประสานงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา มีคณะกรรมการระดับวิทยาลัยฯ มีการทำความร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (MOU) คณะ กรรมการมีส่วนร่วมพัฒนาสถานศึกษา
2. มีคณะกรรมการ คณะทำงานระดับแผนกวิชาปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นการเชื่อมโยงการทำงานของทุกฝ่ายให้บรรลุตามแผนปฏิบัติงานที่กำหนด
3. คณะทำงานทุกระดับมีส่วนร่วมในการนิเทศติดตามและส่งเสริมโดยใช้โครงการ/กิจกรรมคุณธรรมเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา
4. มีการนำผลสำเร็จตามคุณธรรมอัตลักษณ์โครงการ/กิจกรรม ไปเผยแพร่ให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทราบ และพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

องค์ประกอบที่ 2 ด้านผลผลิต

ตัวชี้วัดที่ 2.1 พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสถานศึกษาเพิ่มขึ้น

เกณฑ์การพิจารณา

1. ผู้เรียนที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรม ร้อยละ 75 ขึ้นไป มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกเพิ่มขึ้นตามที่กำหนดในตาราง คุณธรรมอัตลักษณ์
2. ครูที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรม ร้อยละ 80 ขึ้นไป มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นตามที่กำหนดใน ตารางคุณธรรมอัตลักษณ์
3. ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรม ร้อยละ 90 ขึ้นไป มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นตามที่กำหนดในตารางคุณธรรมอัตลักษณ์
4. สถานศึกษามีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ครู และผู้เรียน มีความสุข ยิ้มแย้ม แจ่มใส และมีสัมมาคารวะ รวมทั้งมีสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา สวยงาม สะอาด ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

ตัวชี้วัดที่ 2.2 พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสถานศึกษาลดลง

เกณฑ์การพิจารณา

1. ผู้เรียนที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรมมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เกินร้อยละ 5
2. ครูที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรม มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เกินร้อยละ 5
3. ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เกินร้อยละ 5
4. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในสถานศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่องและชัดเจน อย่างน้อย 1 เรื่อง (โดยสถานศึกษานำเสนอข้อมูลโครงการคุณธรรมประกอบการพิจารณา)

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

ตัวชี้วัดที่ 2.3 ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา
(ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน)

เกณฑ์การพิจารณา

1. การวางแผนในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครูบุคลากร ทางการศึกษาและผู้เรียน
2. ผู้บริหารครูบุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียน ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
3. ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา
4. ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องรับรู้เป้าหมายคุณธรรมของสถานศึกษาและช่วยเหลือพัฒนาตามความเหมาะสม

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลลัพธ์

ตัวชี้วัดที่ 3.1 มีองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรมและมีบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน

เกณฑ์การพิจารณา

1. สถานศึกษามีองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรมที่ได้จากการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม และได้เผยแพร่องค์ความรู้/นวัตกรรม
2. สถานศึกษามีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ที่บูรณาการในกระบวนการจัดการเรียนการสอนหรือในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. สถานศึกษามีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ที่บูรณาการในกระบวนการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษา จนเป็นวัฒนธรรมองค์กร
4. สถานศึกษามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติงาน อย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างกลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้ สถานศึกษาคุณธรรม (Professional Learning Community : PLC)

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

ตัวชี้วัดที่ 3.2 เป็นแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

เกณฑ์การพิจารณา

1. มีองค์ความรู้และนวัตกรรม โครงการ/กิจกรรมคุณธรรม ของผู้บริหาร ครูบุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียนที่เป็นแบบอย่างในการศึกษาดูงาน
2. มีการเผยแพร่โครงการ/กิจกรรมคุณธรรมที่เป็นแบบอย่างสู่สาธารณะ ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ ที่ทันสมัย
3. มีสื่อนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ในการให้บริการ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้มาศึกษาดูงาน
4. มีศูนย์การเรียนรู้สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาที่ยั่งยืน (มีกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบ ชัดเจน เป็นแบบอย่างได้)

เกณฑ์ระดับคุณภาพ

ระดับคุณภาพ	ค่าคะแนน	เกณฑ์การพิจารณา
ดีเยี่ยม	4	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3,4
ดี	3	ปฏิบัติตามข้อ 1,2,3
พอใช้	2	ปฏิบัติตามข้อ 1,2
ต้องปรับปรุง	1	ปฏิบัติตามข้อ 1

การพิจารณาระดับคุณภาพของสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ

1. สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาด้านแบบ หมายถึง สถานศึกษาที่มีผลการพิจารณา รวมทั้ง 3 องค์ประกอบ จากการประเมิน ได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 25 คะแนน และไม่มีระดับคุณภาพพอใช้ (ค่าคะแนน 2) หรือระดับคุณภาพ ต้องปรับปรุง (ค่าคะแนน 1) ในข้อใดข้อหนึ่ง
2. สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา หมายถึงสถานศึกษาที่มีผลการพิจารณาทั้ง 3 องค์ประกอบ จากการประเมิน ได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 21 คะแนน และไม่มีระดับคุณภาพต้องปรับปรุง (ค่าคะแนน 1)

3. สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมอาชีวศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่มีผลการพิจารณา รวมทั้ง 3 องค์ประกอบ จากการประเมิน ได้คะแนนต่ำกว่า 21 คะแนน

กล่าวโดยสรุป เกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ได้กำหนดเกณฑ์ การประเมิน มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านกระบวนการ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 1.1 กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ตัวชี้วัดที่ 1.2 มี คณะทำงานและใช้โครงการคุณธรรม เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ องค์ประกอบที่ 2 ด้านผลผลิต ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 2.1 พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสถานศึกษาเพิ่มขึ้น ตัวชี้วัดที่ 2.2 พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ในสถานศึกษาลดลง และ ตัวชี้วัดที่ 2.3 ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม อาชีวศึกษา (ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน) และองค์ประกอบที่ 3 ด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 3.1 มีองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างเสริม คุณธรรมและมีบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน และ ตัวชี้วัดที่ 3.2 เป็นแหล่งเรียนรู้ของ สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา การพิจารณาระดับคุณภาพของสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมในสถานศึกษาและความสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

สถานศึกษามีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เต็มศักยภาพของผู้เรียน โดยการจัดสรร เวลา และส่งเสริมให้จัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งภายในสถานศึกษาและในท้องถิ่นหรือสังคม ตลอดจนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม หรือสร้างสรรค์กิจกรรมอย่างหลากหลาย เพื่อผู้เรียนได้ สำรวจความสนใจ พัฒนาความรู้ความสามารถของตนและปรับประยุกต์สู่ชีวิตจริงต่อไปในอนาคต

1. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมในสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554: 59-65) ได้กำหนดให้สถานศึกษา ควรจะต้องเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าสู่ชั้นเรียน โดยให้ขยายเป็นระดับสถานศึกษา สู่ชุมชนและสังคม ให้สถานศึกษาทำหน้าที่ในด้านการบริหารกิจกรรมภายในชั้นเรียน และใน สถานศึกษา และประสานความร่วมมือกับชุมชนและสังคมในการทำกิจกรรมนอกสถานศึกษา ดังตัวอย่าง โครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่สถานศึกษาเป็นผู้จัด หรือกิจกรรมหรือโครงการ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาและกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม โดยผู้เกี่ยวข้องควรมีบทบาท ในการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนดังนี้

1.1 การพัฒนาคุณธรรมสำหรับผู้เรียน

สถานศึกษามีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เต็มศักยภาพของผู้เรียน โดยการจัดสรร เวลาและส่งเสริมให้จัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ทั้งภายในสถานศึกษาและในท้องถิ่นหรือ สังคม ตลอดจนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือสร้างสรรค์กิจกรรมอย่างหลากหลาย เพื่อ

ผู้เรียนจะได้สำรวจความสนใจ พัฒนาความรู้ความสามารถของตน และปรับประยุกต์สู่ชีวิตจริง อีกทั้งสถานศึกษาควรจะต้องเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นเข้าสู่ชั้นเรียน ขยายให้กว้างเป็นระดับสถานศึกษาสู่ชุมชนและสังคม โดยสถานศึกษาทำหน้าที่ในด้านการบริหารกิจกรรมภายในชั้นเรียน และในสถานศึกษา และประสานความร่วมมือกับชุมชนและสังคมในการทำกิจกรรมนอกสถานศึกษาดังตัวอย่าง โครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่สถานศึกษาเป็นผู้จัด หรือกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาและกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม โดยผู้เกี่ยวข้องควรมีบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน ดังนี้

1) บทบาทของครู ครูควรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและผู้สนับสนุนให้นักเรียนทำกิจกรรม โครงการหรือโครงการต่าง ๆ ทั้งในระดับกลุ่มสาระภายในห้องเรียน หรือในระดับสถานศึกษา และชุมชน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมในด้านการพัฒนาตน การพัฒนาการทำงาน และการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยแนะนำแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นบุคคล องค์กร หน่วยงาน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามครูพึงแจ้งให้ผู้เรียนเก็บรวบรวมร่องรอยหรือหลักฐานการทำกิจกรรม โครงการหรือโครงการต่าง ๆ จัดทำเป็นแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) และเขียนวิเคราะห์จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาของกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงตนเองและการทำกิจกรรมครั้งต่อไป

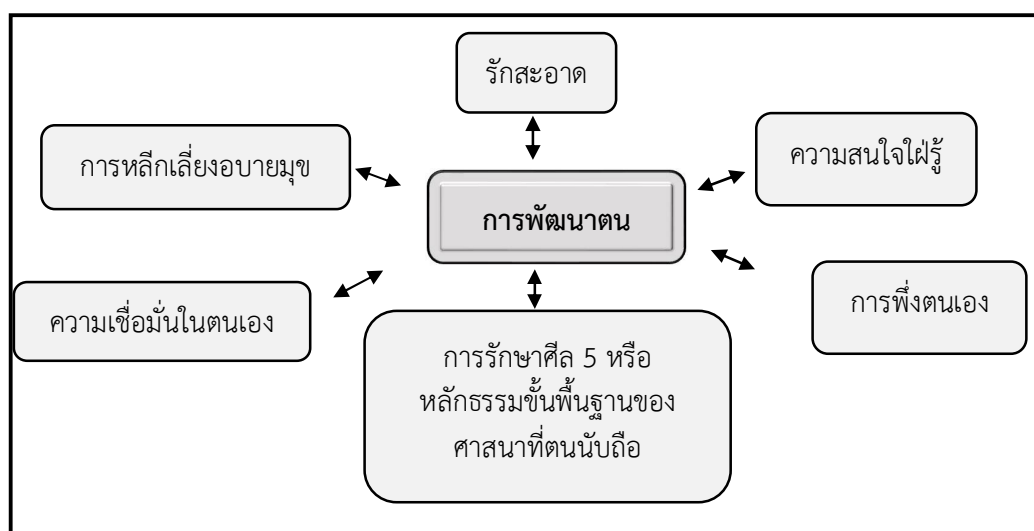
2) บทบาทของผู้ปกครอง ผู้ปกครองควรสนับสนุนช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียนในความปกครอง เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการทำดีและยังเป็นโอกาสให้ผู้ปกครองรับรู้พฤติกรรมการทำกิจกรรมของผู้เรียน ขณะเดียวกันก็สามารถทำบทบาทเป็นผู้ประเมินการทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย เนื่องจากผู้ปกครองเป็นผู้ที่ใกล้ชิดตัวผู้เรียนมากที่สุด ถือได้ว่าเป็นเป้าหมายและเป็นต้นแบบการพัฒนาคุณธรรมที่สำคัญที่สุด เป็นผู้มีส่วนร่วมในการปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรมโดยตรง นอกจากนี้ผู้ปกครองยังอาจให้นักเรียนได้ไปร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมที่ผู้ปกครองทำอยู่ได้อีกด้วย

3) บทบาทของผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาคุณธรรม โดยอาจเริ่มต้นจากการเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่การเป็นผู้นำการจัดกิจกรรม หรือสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ และเมื่อสิ้นปีการศึกษาแต่ละชั้นปี ผู้เรียนควรคัดเลือกผลงานเด่นที่ได้ปฏิบัติในรอบปีนั้น ๆ จำนวนไม่เกิน 3 ผลงาน เพื่อเก็บไว้ในแฟ้มสะสมผลงานดีเด่น โดยอาจเขียนคำอธิบายสั้น ๆ ประกอบผลงานตามหัวข้อ หรือตามที่สถานศึกษากำหนด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดคุณธรรม และคุณลักษณะพื้นฐานของผู้เรียน พ.ศ. 2551 โดยกำหนดไว้เป็นแนวทางการพัฒนาและประเมินคุณธรรม สำหรับผู้เรียนและได้ส่งเสริมและกำหนดแนวทางให้สถานศึกษาได้นำไปปฏิบัติโดยทั่วไป ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ใฝ่มีทักษะการคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติสุข ประกอบด้วย คุณธรรมที่ได้รับการสังเคราะห์แล้ว 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 คุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน

เป้าหมาย : ผู้เรียนพัฒนาคุณธรรมของตนได้เต็มตามศักยภาพและดำรงตนอย่างมีความสุข โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ประการ คือ รักสะอาด ความสนใจใฝ่รู้ ความเชื่อมั่นในตนเอง การพึ่งตนเอง การรักษาศีล 5 หรือหลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนาที่ตนนับถือ และการหลีกเลี่ยงอบายมุข ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 5 แผนภาพคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตน

ที่มา : แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2562 : 16)

1. รักสะอาด หมายถึง การรักษาความสะอาดทางด้านจิตใจ โดยมีการพัฒนาจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องใสอยู่เสมอและการรักษาความสะอาดด้านร่างกาย ภายนอก สิ่งแวดล้อม
2. ความสนใจใฝ่รู้ หมายถึง ความตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ความพยายาม ความสะดวกหรือร้อนของบุคคลที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หรือเรียนรู้ให้ลึกซึ้ง กว้างขวางมากขึ้น
3. การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถและทักษะในการดำเนินชีวิตด้วยตนเองทั้งด้านชีวิตส่วนตัว การเรียน และการทำงานอย่างมีความสุข
4. การรักษาศีล 5 หรือหลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนาที่ตนนับถือ หมายถึง การหมั่นประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 หรือหลักธรรมพื้นฐานในศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อปรับพฤติกรรมของตนเองให้ละเว้นจากการกระทำที่เป็นโทษ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การทะเลาะวิวาท

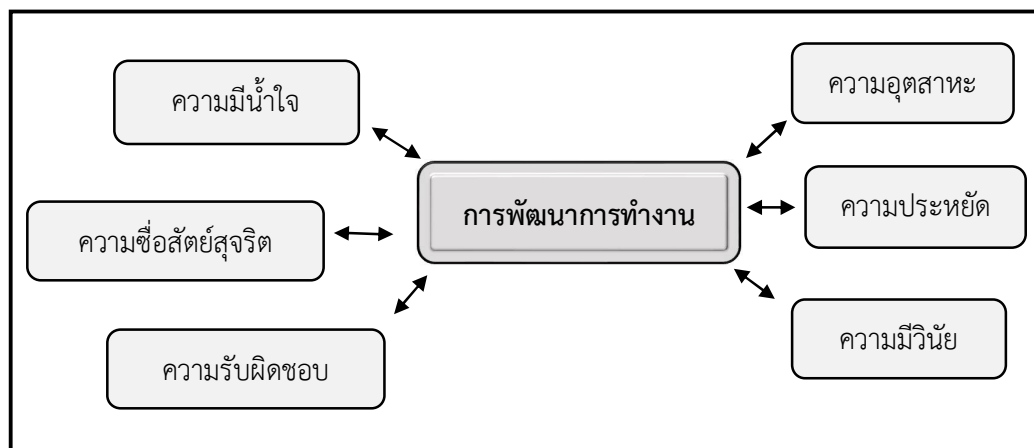
ทำร้ายร่างกายกัน การลักขโมย การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การหลอกหลวงฉ้อโกง และการเสพสุรายาเสพติด และของมีเงินมาทั้งหลาย

5. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความมั่นใจ และมั่นคงอยู่ในเหตุในผลตามแนวความคิด หลักการทำงาน และการกระทำของตนเองที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

6. การหลีกเลี่ยงอบายมุข หมายถึง การละเว้น หรือไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่น่าชีวิตของตนไปสู่ความเสื่อม ได้แก่ การเที่ยวกลางคืน การพนัน การหมกมุ่นกับการเที่ยวเล่นที่ก่อให้เกิดโทษ เช่น การติดเกม การคบคนชั่วเป็นมิตร การเกียจคร้านในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงาน

กลุ่มที่ 2 คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน

เป้าหมาย : ความสำเร็จของการทำงานรายบุคคลและการทำงานกลุ่ม ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ประการ คือ ความอดุสาหะ ความประหยัด ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีน้ำใจ ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 6 แผนภาพคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน

ที่มา : แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2562 : 17)

1. ความอดุสาหะ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจ เพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอด้วยความอดทนเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน

2. ความประหยัด หมายถึง การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งของตนเองและส่วนรวมอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีระมัดระวังเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า

3. ความมีวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ กติกา และข้อตกลงต่าง ๆ ในสังคม

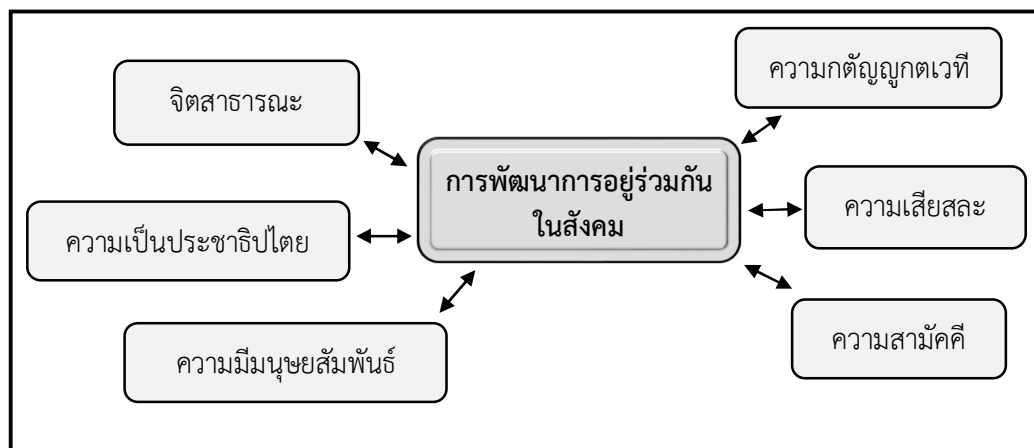
4. ความรับผิดชอบ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดีของกลุ่มและสังคม ด้วยความตั้งใจ พากเพียร ละเอียดรอบคอบและมีเหตุมีผล รวมทั้งยอมรับผลแห่งการกระทำนั้น

5. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติปฏิบัติถูกต้อง ตรงต่อความเป็นจริง ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

6. ความมีน้ำใจ หมายถึง การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เอาใจใส่ ให้ความสนใจในชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่น เห็นอกเห็นใจ และเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ เพื่อให้สามารถทำงานของหมู่คณะประสบผลสำเร็จ

กลุ่มที่ 3 คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม

เป้าหมาย : สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ประกอบด้วยคุณธรรม 6 ประการ คือ ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นประชาธิปไตยและจิตสาธารณะ ซึ่งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 7 แผนภาพคุณธรรมเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม

ที่มา : แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2562 : 18)

1. ความกตัญญูกตเวที หมายถึง การแสดงออกถึงการรู้จักคุณ และการสนองคุณต่อ พ่อ แม่ ผู้มีพระคุณ ครู สถานศึกษา ชุมชน สังคม และสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

2. ความเสียสละ หมายถึง การบริจาคแบ่งปันให้แก่ผู้อื่น ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ หรือกำลังปัญญาด้วยความเต็มใจ

3. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียง ประองตองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการทำกิจกรรมที่ตั้งงามเป็นหมู่คณะ โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

4. ความมีมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เพื่อความสงบสุขและความสำเร็จของหมู่คณะ

5. ความเป็นประชาธิปไตย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่ของตนเองและเคารพในสิทธิของผู้อื่นโดยเท่าเทียมเสมอกัน ใช้เหตุผลและสติปัญญาในการตัดสินใจให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

6. จิตสาธารณะ หมายถึง การมีส่วนร่วมรับผิดชอบและช่วยเหลือในภารกิจเหตุการณ์ หรือสิ่งที่จะก่อให้เกิดผลได้ผลเสียแก่ประชาชนทั่วไปในชุมชนและสังคม ด้วยความตระหนัก สำนึกใจ กระตือรือร้น และพึงพอใจ

1.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงและปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งที่จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบคอบที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ทั้งกระบวนการบริหารงานและการพัฒนาตนเองนั้น สามารถอธิบายนิยามความหมายเพิ่มเติมได้ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

ความมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

เงื่อนไข หมายถึง การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น จะต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาและประเมินค่าในขั้นปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

1.3 การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

หลักการของธรรมาภิบาล หรือ Good Governance ตามที่ UNESCAP (2008) กำหนดไว้มี 8 หลักการ คือ การมีส่วนร่วม การปฏิบัติตามกฎหมาย ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความสอดคล้อง ความเสมอภาค การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการมีเหตุผลประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วม (Participatory) โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกทั้งชาย หญิง คือ การตัดสินใจที่สำคัญในสังคมและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับประชาชน การมีส่วนร่วมสามารถทำได้โดยอิสระไม่มีการบังคับ สมาชิกเต็มใจให้ความร่วมมือด้วยตนเอง หรือมีส่วนร่วมผ่านหน่วยงาน สถาบันหรือผู้แทนตามระบอบประชาธิปไตย

2. การปฏิบัติตามกฎ (Rule of Law) ตามหลักธรรมาภิบาลต้องการความถูกต้องตามกรอบของกฎหมาย ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ลำเอียง มีการปฏิบัติอย่างเสมอภาค และเป็นธรรมกับประชาชนโดยเท่าเทียมกันทุกคนในสังคมอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมายเดียวกัน

3. ความโปร่งใส (Transparency) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความถูกต้อง มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา สิ่งนี้ช่วยแก้ปัญหาการทุจริตและคอร์รัปชันได้ทั้งในภาครัฐและเอกชน สื่อจะเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการตรวจสอบและรายงานผลงานดำเนินงานโดยการนำเสนอข่าวสารที่ถูกต้องให้แก่สังคมได้รับทราบ

4. ความรับผิดชอบ (Responsiveness) ซึ่งจะเป็นการพยายามให้คนทุกฝ่ายทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดในการปฏิบัติงานกล้าที่จะคิด กล้าที่จะตัดสินใจและรับผิดชอบต่อผลการคิด และการตัดสินใจนั้น ๆ

5. ความสอดคล้อง (Consensus Oriented) ตามหลักความสอดคล้องต้องกันเป็นการกำหนดและสรุปความต้องการของคนในสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมาก โดยพยายามหาจุดสนใจร่วมกันและความต้องการที่สอดคล้องต้องกันของสังคมมาเป็นข้อปฏิบัติเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม การจะพัฒนาสังคมได้ต้องทราบความต้องการที่สอดคล้องต้องกันของสังคมนั้น ๆ ด้วยวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ก่อน

6. ความเสมอภาค (Equity and Inclusiveness) ความสำคัญของความเสมอภาคเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนพึงได้รับจากรัฐบาล ทั้งการบริการด้านสวัสดิการตลอดจนสาธารณูปโภคด้านอื่น ๆ

7. หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) เป็นวิธีการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยการผลิตและจำหน่ายเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่ากับเงินที่

ลงทุนหรือการใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อมวลมนุษยชาติ โดยมีการพัฒนากระบวนการเพิ่มผลผลิตอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

8. การมีเหตุผล (Accountability) หลักการมีเหตุผลเป็นความต้องการในทุกสังคม ประชาชนทุกคนต้องตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการกระทำของตนด้วยผลที่สมเหตุสมผล การมีเหตุผลไม่สามารถกระทำได้อำปราศจากการปฏิบัติตามกฎหมาย ความโปร่งใส และตรวจสอบได้

โลกในปัจจุบันมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วส่งผลต่อการพัฒนาระบบสื่อสารมวลชน ทำให้กระแสข้อสนเทศแผ่กระจายครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของโลกอย่างรวดเร็วจนได้ชื่อว่า “โลกไร้พรมแดน” ผลของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดกระแสสำคัญ ๆ ที่เข้าสู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัดการศึกษา ขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ หลายประการ เช่น ความสับสนในข้อสนเทศ ข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยี รวมทั้งการรับกระแสวัฒนธรรมโดยขาดการกลั่นกรองและการยั้งคิดจนกระทั่งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดั้งงาม เอกลักษณ์ไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เท่าที่ควร ในขณะที่สังคมโลกต้องการด้านคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่างไปจากเดิม ดังนั้น ระบบการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพที่ยั่งยืนและสามารถรักษาเอกลักษณ์ไทยไว้

แนวทางธรรมาภิบาลในการบริหารและจัดการศึกษาศาสนสถานศึกษานิติบุคคลโดยเฉพาะ 2 ด้านที่เป็นสิ่งสำคัญมากในขณะนี้ คือ ด้านการบริหารบุคคล บุคคลทั่วไป และที่เป็นบุคลากรในสถานศึกษาถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “บุคลากรในสถานศึกษามีความสำคัญต่อการบริหารฯ” เพราะบุคลากรเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งวัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการต่าง ๆ เพื่อการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารฯต้องสร้างภาวะผู้นำและควรยึดหลักวิชาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาบูรณาการไปสู่การปฏิบัติที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างมุ่งมั่นและจริงจัง ดังนี้

1. มีความซื่อสัตย์สุจริต ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของการบริหาร เพราะจะต้องทำเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เกิดความศรัทธาและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคลากร ผู้ใต้บังคับบัญชา ดังคำกล่าวที่ว่า “แบบอย่างที่ดีย่อมอยู่เหนือคำสอนอื่นใด”

2. มีความยุติธรรม การบริหารงานด้วยความเสมอภาคเป็นกลางและยุติธรรมกับทุกคน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งภายในสถานศึกษาได้

3. มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน และเป็นคนสู้งาน บุคลากรฯ จะเห็นการทำงานและจะนำไปเป็นแบบอย่าง โดยยึดหลักว่า “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”

4. มีความรับผิดชอบต่อสูง “ความรับผิดชอบต่อ” เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง เพราะความรับผิดชอบต่อทำให้งานประสบความสำเร็จ แม้ในบางครั้งงานที่สำคัญของสถานศึกษาเกิดความผิดพลาดในฐานะผู้บริหารฯ จำเป็นต้องยอมรับและรับผิดชอบต่อโดยไม่โยนความผิดไปให้ผู้อื่น

5. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นำแนวคิดและวิธีการใหม่ ๆ มาปฏิบัติในสถานศึกษาบ้างเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง

6. มีภาวะผู้นำสูง ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษาเชิงการพัฒนาที่ดีขึ้น ใน 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารงานทั่วไป

7. กล้าที่จะคิด กล้าที่จะพูด กล้าที่จะนำ กล้าที่จะทำ กล้าที่จะตัดสินใจ และกล้าที่จะรับผิดชอบในฐานะผู้บริหารฯ

8. มีคุณธรรม และจริยธรรม ยึด พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมะในการบริหารบุคลากร ได้แก่

8.1 เมตตา ให้ความรัก ความปรารถนาดีแก่ทุกคนด้วยความเสมอภาค ไม่ลำเอียง

8.2 กรุณา ให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรฯ ที่มีทุกข์ตามโอกาสและความเหมาะสมอย่างเท่าเทียมกัน หรือกรณีมีปัญหาในหน้าที่การงานและปัญหาส่วนตัว

8.3 มุทิตา ยินดีให้กำลังใจแก่บุคลากรทุกคนเมื่อประสบความสำเร็จในชีวิตหรือในหน้าที่การงานตามความเหมาะสม พิจารณาความดีความชอบที่ใช้หลักความดี เก่ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ทำผลงานเพื่อการพัฒนาวิชาชีพที่สูงขึ้น การจัดทำการ์ดอวยพรและของที่ระลึกมอบให้ในวันคล้ายวันเกิด

8.4 อุเบกขา ทำงานโดยปราศจากอคติ วางตัวเป็นกลาง ให้ความยุติธรรมแก่ ผู้ได้บังคับบัญชา ไม่ลำเอียง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่แสดงความดีใจจนเกินควร หรือทับถมผู้อื่นเมื่อประสบเคราะห์กรรม

9. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง สามารถเก็บความรู้สึกต่าง ๆ ได้สุขุม รอบคอบ นุ่มนวล มีความอดทนต่อความรู้สึกที่ไม่ถูกต้อง หรือการปฏิบัติที่ขัดต่อกฎระเบียบและวัฒนธรรม

10. เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรในสถานศึกษาและครอบครัว มีนิสัยรักการอ่าน การใช้เวลาว่างในวันหยุด โดยการวางแผนและบริหารเวลาให้คุ้มค่าที่สุดสำหรับการปฏิบัติงาน และการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองเสมอ

11. มีความจริงใจ ยึดอุดมการณ์ในการทำงาน ให้ความเป็นกันเองแก่ผู้ร่วมงานทุกคนด้วยความเสมอภาค ด้านการบริหารงาน การบริหารงานในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านบริหารงานทั่วไป ควรใช้วิธีการบริหารรูปแบบใหม่ “รูปแบบที่ทุกคนมีส่วนร่วม” ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ โดยพิจารณาจัดทำภารกิจให้ชัดเจนครอบคลุมงานทั้งหมด และมีการกำหนดกลุ่มงานที่มีความสอดคล้องกัน จัดโครงสร้างบริหารที่เป็นนิติบุคคล มีการบริหารเป็นระบบ มีสายบังคับบัญชา และการประสานคน /งาน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว มีการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ

1.4 สถานศึกษาวิถีพุทธสู่สถานศึกษาคุณธรรมชั้นนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2555 : 17-21) กล่าวไว้ว่า สถานศึกษาวิถีพุทธ คือ สถานศึกษาระบบปกติทั่วไปที่มีอยู่แล้วไม่ใช่สถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ แต่เป็นสถานศึกษาที่ได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารเพื่อพัฒนาผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีระบบการศึกษา 3 ประการ คือ ไตรสิกขา หรือศีล สมาธิ ปัญญา ฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน และบูรณาการสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ โดยผ่านกิจกรรมการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นไปตามกระบวนการวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และวัฒนธรรมแห่งความเมตตา อันเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตที่สำคัญของผู้เรียน สถานศึกษาวิถีพุทธจึงเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษา 1 ใน 5 ของรูปแบบใหม่ที่กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายให้สถานศึกษาสมัครเข้าร่วมโครงการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งระบบ ให้มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ ของการปฏิรูปการศึกษาสอดคล้องกับรากฐานของสังคมไทย

ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดข้อถกเถียงต่างศาสนามาเป็นอุปสรรคในการบริหารสถานศึกษา จึงนำมาสู่การเกิดขึ้นของ “สถานศึกษาคุณธรรมชั้นนำ” ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษา ครู และนักเรียนมีความเป็นอิสระในการเลือกนับถือศาสนาสามารถปฏิบัติตนให้มีคุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้กำหนดเกณฑ์และคุณสมบัติของสถานศึกษาคุณธรรมชั้นนำไว้ 4 ประการคือ

1. เป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพในการปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรมจริยธรรมมาอย่างต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับของผู้บริหารครูในเขตพื้นที่การศึกษารวมทั้งเป็นที่ยอมรับของชุมชนรอบสถานศึกษา
2. เป็นสถานศึกษาที่ใช้หลักธรรมาภิบาลในการดำเนินงานการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนในปัจจุบัน เป็นไปตามนโยบายและแผนของประเทศ ได้แก่

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนไว้ 8 ประการ ได้แก่

- 1.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- 1.2 ซื่อสัตย์สุจริต
- 1.3 มีวินัย
- 1.4 ใฝ่เรียนรู้
- 1.5 อยู่อย่างพอเพียง
- 1.6 มุ่งมั่นในการทำงาน
- 1.7 รักความเป็นไทย
- 1.8 มีจิตสาธารณะ

ซึ่งสถานศึกษาทุกแห่งต้องจัดการเรียนรู้ให้ครอบคลุมคุณลักษณะทั้ง 8 ประการข้างต้น

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 กำหนดวัตถุประสงค์มุ่งให้มีการวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และจากกรณีวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของสังคมไทย พบว่า

คนไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม เช่น ความมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และจิตสาธารณะ จากการสะท้อนปัญหาของนักเรียนและครู พบว่า ในปัจจุบันนักเรียนยังมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ อยู่บางประการ เช่น

2.1 พฤติกรรมขาดวินัย เช่น มาสาย หนีเรียน แต่งกายไม่ถูกระเบียบ ใช้โทรศัพท์มือถือผิดกาลเทศะ ไม่ใส่หมวกกันน็อค

2.2 พฤติกรรมขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น เข้าแถว-เดินแถว ไม่เป็นระเบียบ ไม่มีสัมมาคารวะ พูดคำหยาบ

2.3 พฤติกรรมขาดความรับผิดชอบ เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ลอกการบ้าน ไม่ส่งการบ้าน ติด 0 ร. มส. ไม่ปิดน้ำ-ไฟหลังใช้ ไม่รักษาความสะอาดในสถานศึกษา ขาดจิตสำนึกสาธารณะ

2.4 พฤติกรรมขาดความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ลักขโมย พุดโกหก ททุจริตการสอบ เก็บของใต้ไม่ส่งคืน

2.5 พฤติกรรมเสี่ยง / ก้าวร้าว เช่น สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เล่นการพนัน ทะเลาะวิวาท ติดเกมฟุ่มเฟือย ทำลายทรัพย์สินของส่วนรวม ช่มชู้รังแกเพื่อน-รุ่นน้อง ตั้งครรภ์ระหว่างเรียน

3. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการ ได้แก่

3.1 เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี

3.2 เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรมจริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน

3.3 เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

3.4 เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางและความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง

4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน ได้ระบุไว้ในมาตรา 54 ว่า การศึกษา ทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี หรือแม้แต่รัฐบาลปัจจุบันก็ยังมีนโยบายที่จะจัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อสร้างคุณภาพของคนไทยให้เป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นต้น

จากข้อมูลเหล่านี้ จึงเป็นเหตุผลเบื้องต้นที่สถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาเป็นสถานศึกษาคุณธรรมตามวิธีการที่สถานศึกษาสนใจและเลือกใช้และที่สำคัญ พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ที่ว่าการศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่

1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง

2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง – มีคุณธรรม

3. มีงานทำ – มีอาชีพ

4. เป็นพลเมืองดี

แนวปฏิบัติในเรื่อง “การมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง – มีคุณธรรม” ได้แก่

1. รู้จักแยกแยะ ผิด-ชอบ ชั่ว-ดี

2. ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม
3. ปฏิเสธสิ่งที่ผิด สิ่งชั่ว
4. ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง

2.1 หลักการสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2559 : 27-32) ได้กำหนด กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทางของมูลนิธิยุวสถิรคุณ โดยกำหนดหลักการสำคัญไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นกระบวนการที่ต้องทำทั้งสถานศึกษา (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) และผู้มีส่วนได้เสีย
2. ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก การดำเนินงานตามกระบวนการนี้จึงทำจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) เป็นการพิจารณานำความสนใจ ความต้องการจากระดับล่างขึ้นมาเป็นระดับนโยบายของสถานศึกษา
3. สถานศึกษาต้องทำอย่างมีส่วนร่วม ให้โอกาสทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม
4. สถานศึกษาต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ พยายามผนวกไว้ในการเรียนรู้ทุกประเภทของสถานศึกษา

2.2 กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

ภาพที่ 8 ภาพโมเดล กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้ และการยอมรับ

การสร้างการรับรู้เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม จัดว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทางของมูลนิธิยุวสถิรคุณ ต้องทำทั้งสถานศึกษา ดังนั้น จำเป็นต้องให้ทุกคนเข้าใจกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม เข้าใจให้กระจ่างในวิธีการทำ ส่วนเนื้อหาสาระในการปรับปรุงหรือสร้างเสริมพฤติกรรมนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาเป็นไปตามความต้องการของแต่ละสถานศึกษาซึ่งจะแตกต่างกันตามบริบทสภาพแวดล้อม นโยบาย วัฒนธรรม การบริหารจัดการสถานศึกษา และความตั้งใจจริงและการมีส่วนร่วมของทุกคนในสถานศึกษา ประการสำคัญในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และการยอมรับนั้น ควรชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม และผลดีที่จะเกิดจากการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ทั้งผลดีที่จะเกิดกับนักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และชุมชน โดยมีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

1. สถานศึกษาควรจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน ผู้มีส่วนได้เสียและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อสร้างความตระหนัก และ ความเข้าใจเรื่องสถานศึกษาคุณธรรม และสมัครใจร่วมกัน ดำเนินงานพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จ โดยน้อมนำศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาใช้ซึ่งหลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” นี้ พระองค์ใช้เป็นหลักการทรงงานของพระองค์ในการช่วยเหลือประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ทรงศึกษาให้เข้าใจความเดือดร้อนของประชาชนอย่างแท้จริง เสด็จพระราชดำเนินไปถึงพื้นที่จริงเพื่อทรงฟังจากปากของประชาชน และทรงให้ความสำคัญกับการสร้างการรับรู้และยอมรับของประชาชนเป็นอย่างมาก ทรงอธิบายให้ประชาชนเข้าใจผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอีกด้วย ดังนั้นในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ศาสตร์เรื่อง “เข้าใจ” จึงต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา ต้องเข้าใจกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณอย่างชัดเจน ศาสตร์เรื่อง “เข้าถึง” คือ การเข้าถึงข้อมูลสำคัญของสถานศึกษา สภาพที่เป็นความจริงของสถานศึกษา ครู นักเรียน และ ผู้ปกครอง ฯลฯ ศาสตร์เรื่อง “พัฒนา” คือ การลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่ได้ศึกษามาและอาจดำเนินการต่อยอดเป็นนวัตกรรมขึ้น โดยต้องชี้แจงอธิบายให้ครู นักเรียน และผู้มีส่วนได้เสียกับสถานศึกษาได้รับรู้แนวทางดำเนินงาน แผนปฏิบัติของสถานศึกษา และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อให้ทุกคนเกิดความตระหนัก และยอมรับในการร่วมมือกันพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม เพื่อความสุขของทุกคนในสถานศึกษา

2. สถานศึกษาควรกระตุ้นการสร้างการรับรู้ตลอดเวลา ตั้งแต่เริ่มต้นชี้แจงกระบวนการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมให้ทุกคนรับรู้ และให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้ทุกคนรับทราบนโยบาย เป้าหมายที่สถานศึกษาจะร่วมกันดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอย่างต่อเนื่องและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้การสื่อสารด้วยวิธีการและช่องทางที่หลากหลาย ทั้งในแนวตั้ง แนวนอน และแนวไขว้ (ความสัมพันธ์ต่างกลุ่มกัน) การสื่อสารทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้ทำอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญและประโยชน์ที่เกิดกับนักเรียน ครู ผู้บริหาร และชุมชน เช่น

2.1 จัดให้มีการประชุมทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน นักศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชี้แจงกระบวนการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาเข้าสู่สถานศึกษาคุณธรรมให้ชี้แจงอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการประชุมประจำเดือน หรือประชุมวาระอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ประชุมผู้ปกครอง ปฐมนิเทศนักเรียน นักศึกษา ประชุมวางแผนการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาคุณธรรม เป็นต้น

2.2 กิจกรรมเข้าแถวหน้าเสาธงทุกเช้า มอบหมายให้ครูพูดเรื่องคุณธรรม หรือมีกิจกรรมให้นักเรียน นักศึกษา นำเสนอความก้าวหน้าของโครงการที่มุ่งบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา

2.3 ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน นักศึกษา ได้ทราบการดำเนินงานของสถานศึกษา ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง เสียงตามสาย ทำป้ายประชาสัมพันธ์ในสถานศึกษา ทำป้ายนิเทศต้นไม้พูดได้ เป็นต้น

3. ปลุกฝังจิตสำนึก โดยการน้อมนำพระราชดำรัส ภาพ เรื่องราว พระราชกรณียกิจ ศาสตร์พระราชา หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร มาถ่ายทอดให้บุคลากรทุกภาคส่วน รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา เพื่อให้ตระหนักถึงพระราชประสงค์ในการ “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” และนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตประจำวัน

4. สร้างความตระหนัก โดยชี้แจงหน้าที่ความรับผิดชอบที่สถานศึกษาต้องดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมให้เยาวชนไทยตามรัฐธรรมนูญ นโยบายรัฐบาล นโยบายกระทรวง ศึกษาธิการ การประกันคุณภาพการศึกษา และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

5. ใช้การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (ทางอ้อม) เช่น สื่อสารผ่านครูแกนนำ นักเรียน แกนนำ ยกเหตุการณ์ตัวอย่าง เช่น เล่าเรื่องเกณฑ์การรับคนเข้าทำงานและการให้คนออกจากงานขององค์กรต่าง ๆ ว่าต้องให้เก่งแค่ไหนแต่ถ้านิสัยไม่ดี ก็ไม่มีใครต้องการให้ทำงานด้วย เป็นต้น

6. ควรแทรกการสร้างการรับรู้และตระหนักในการดำเนินงานอย่างมีคุณภาพไว้ในทุกขั้นตอนของงาน โดยคำนึงถึงระยะเวลาที่เหมาะสม ภาระงานของผู้รับผิดชอบ และจัดประเมินความก้าวหน้าของงานเป็นระยะ ๆ เพื่อนำข้อมูลมาเป็นตัวอย่างเหตุผลของการสร้างความตระหนักในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่ทำงานตื่นตัว เข้าใจกระบวนการทำงานชัดเจนและให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น

7. ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้สถานศึกษาคุณธรรม เพื่อให้มีประสบการณ์ในพื้นที่จริง จะช่วยสร้างความเข้าใจความตระหนักและแรงบันดาลใจเพิ่มขึ้นได้

8. สร้างการรับรู้ให้แก่บุคคลภายนอก (ผู้ปกครอง ชุมชน เขตพื้นที่) โดยเชิญผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมโครงการสถานศึกษาคุณธรรม ประชาสัมพันธ์โครงการสถานศึกษาคุณธรรมทุกครั้งที่การประชุมระดับจังหวัด เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการคัดเลือกแกนนำ ให้มั่นใจว่าเมื่อแกนนำได้รับการอบรมกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทางของมูลนิธิยุวสถิรคุณ (มยส.) แล้วจะสามารถทำหน้าที่แกนนำได้อย่างดี แกนนำจะเป็นทั้งครูวิทยากรของสถานศึกษา เพื่อจัดอบรมเพื่อนครูและนักเรียนแกนนำ และเป็นทีมงานของสถานศึกษา ที่ช่วยให้การดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมสำเร็จตามเป้าประสงค์ของสถานศึกษาได้ โดยมีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรพิจารณาความเหมาะสมของผู้ที่จะรับคัดเลือกเป็นแกนนำ และเมื่อแกนนำได้รับการอบรมตามหลักสูตรของมูลนิธิยุวสถิรคุณแล้ว ต้องมอบหมายงานให้โอกาสในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับอบรมมา มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงานตามความจำเป็นเพิ่มเติม ได้รับการเสริมแรงเชิงบวกและกำลังใจในการทำงานจากผู้บริหารร่วมวางแผนปฏิบัติงาน ประเมินความก้าวหน้าของงานในแต่ละช่วงและประเมินผลงานร่วมกัน การได้รับมอบหมายงานซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษาที่ต้องการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ถือว่าเป็นการได้รับเกียรติ ได้รับการยอมรับจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานจึงเป็นกลไกในการพัฒนาแกนนำอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้งานพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมประสบผลสำเร็จ

2. การคัดเลือกแกนนำควรพิจารณาจากผู้ที่มีภาวะผู้นำ มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นแบบอย่างที่ดี และสมาชิกในสถานศึกษาให้การยอมรับ

3. พยายามสร้างทีมงานพัฒนาคุณธรรมของสถานศึกษาให้กว้างขวาง แบ่งภาระรับผิดชอบงานให้ทั่วถึงสร้างการมีส่วนร่วม และผู้บริหารต้องติดตามให้คำปรึกษาแนะนำ และเสริมแรงอย่างสม่ำเสมอ

4. เตรียมสร้างแกนนำรุ่นต่อไป เพื่อส่งต่อภารกิจการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมไปยังรุ่นต่อรุ่นอย่างต่อเนื่อง

5. นักเรียนแกนนำควรแสวงหาโอกาสในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาตนเองด้านคุณธรรม อยู่เสมอควรพัฒนาความรู้ความสามารถ และสร้างแรงจูงใจให้ตนเองในการเข้าร่วมงาน ประเมินความก้าวหน้าของงานที่ได้ปฏิบัติ สร้างทีมงานให้เข้มแข็ง แบ่งภาระรับผิดชอบงานให้ทั่วถึง ส่งต่อภารกิจให้แกนนำรุ่นต่อไปและร่วมแสดงผลงานความสำเร็จ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้สถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา

คุณธรรมอัตลักษณ์ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาในสถานศึกษาได้จริง จะต้องได้มาจากการประชุมระดมความคิดของแต่ละกลุ่มบุคคล ได้แก่ กลุ่มนักเรียน กลุ่มครู และกลุ่มผู้บริหารทุกกลุ่มมุ่งแก้ไขประเด็นปัญหาที่กลุ่มได้ค้นพบจากการระดมความคิด คุณธรรมอัตลักษณ์จึงประกอบด้วยคุณธรรมเป้าหมายของสถานศึกษาและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของทั้ง 3 ฝ่าย (นักเรียน ครู ผู้บริหาร) หลักสำคัญของการกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษาคุณธรรม คือ การแปลงคุณธรรมเป้าหมายให้เป็นจริยธรรมหรือพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมตาม

แนวทางมูลนิธยวสทธิคุณ จึงใช้ตารางคุณธรรมอัตลักษณ์เป็นเครื่องมือแสดงเป้าหมายในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

การกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกต้องมีความชัดเจนสอดคล้องกับปัญหา สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และประเมินผลการเปลี่ยนแปลงได้ ประการสำคัญต้องมุ่งแก้ไขปัญหานักเรียนเพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก โดยมีคุณธรรมเป้าหมายเป็นตัวกำกับทิศทางการปฏิบัติพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก

กรณีสถานศึกษามีความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษาสามารถเชิญมาร่วมการระดมความคิดได้ เพื่อให้งานพัฒนาคุณธรรมขยายความมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยมีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

1. จัดประชุมระดมความคิดเฉพาะกลุ่ม กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน และ กลุ่มผู้บริหาร เพื่อค้นหาคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของแต่ละกลุ่ม

2. ในการระดมสมองเพื่อค้นหา “พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก” จะพิจารณาจากปัญหาสำคัญของสถานศึกษาที่ต้องการแก้ไข หรือ พิจารณาจากพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา และกำหนด “คุณธรรมเป้าหมาย” เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ เป็นต้น คุณธรรมเป้าหมายที่มีการระบุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกไว้ด้วย จะเรียกรวมว่า “คุณธรรมอัตลักษณ์” สถานศึกษาอาจกำหนดคุณธรรมเป้าหมายไว้ 3 ประการ/รอบปี เพื่อความกระชับในการปฏิบัติโครงการคุณธรรมให้บรรลุเป้าหมาย และประเมินผลสำเร็จได้สะดวก ช่วยให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนชัดเจนง่ายมากขึ้น

คุณลักษณะของพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ควรมีดังนี้

1. สอดคล้องกับคุณธรรมเป้าหมาย
2. พฤติกรรมต้องมีความชี้เฉพาะให้ชัดเจน
3. พฤติกรรมต้องสอดคล้องกับปัญหาที่ค้นพบ
4. พฤติกรรมต้องนำไปปฏิบัติได้จริง
5. พฤติกรรมต้องสามารถวัดและประเมินผลได้

วิธีการการกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ดังนี้

1. ระดมความคิดโดยแต่ละกลุ่มแยกกันทำ
2. กำหนดจากปัญหาและสาเหตุ
3. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
4. เลือกปัญหาที่สำคัญที่สุดมาจำนวนหนึ่ง
5. กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการให้เกิดขึ้นและมีความสอดคล้องกับปัญหาและสาเหตุ

กับปัญหาและสาเหตุ

3. เมื่อจัดประชุมระดมความคิดครบทุกกลุ่มแล้ว ให้ผู้แทนกลุ่มผู้บริหาร ผู้แทนกลุ่มครู และผู้แทนกลุ่มนักเรียน นำคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของทั้ง 3 ฝ่ายมา

พิจารณาร่วมกัน ในกรณีที่คุณธรรมเป้าหมายมีความสอดคล้องตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม ให้จัดทำตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษาได้เลย

“ตารางคุณธรรมอัตลักษณ์” หมายถึง การระบุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของคุณธรรมเป้าหมายแต่ละด้านที่สถานศึกษาได้คัดเลือกไว้แล้ว โดยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มครู และกลุ่มนักเรียน เพื่อให้แต่ละกลุ่มทราบที่ต้องปฏิบัติตนอย่างไรบ้างในแต่ละด้าน เช่น ความซื่อสัตย์ของครู ได้แก่ ไม่เบียดเบียนเวลาราชการ เข้าสอนตรงเวลา ความซื่อสัตย์ของนักเรียน ได้แก่ การไม่ลอกการบ้าน เป็นต้น เมื่อสรุปคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษาได้แล้ว ให้จัดทำตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ แล้วประกาศให้ทุกฝ่ายรับทราบและดำเนินการให้บรรลุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่กำหนดไว้

ตารางที่ 5 ตัวอย่างตารางคุณธรรมอัตลักษณ์

คุณธรรมเป้าหมาย	พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก		
	ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน
ความซื่อสัตย์	- จัดซื้อ-จัดจ้าง โปร่งใส	- ปฏิบัติงานของ โรงเรียนอย่างเต็มเวลา	- ทำการบ้านด้วย ตนเอง
ความมีวินัย	- ตรงต่อเวลา	- เอาใจใส่การสอน - ส่งงานตามกำหนด	- มาโรงเรียนทัน - ทิ้งขยะเป็นที่ - แต่งกายถูกระเบียบ
ความพอเพียง	- ใช้จ่ายประหยัด	- ใช้จ่ายประหยัด	- ใช้จ่ายประหยัด

4. ในกรณีที่คุณธรรมเป้าหมายของนักเรียนไม่ตรงกับคุณธรรมเป้าหมายของกลุ่มครู และกลุ่มผู้บริหาร ให้เลือกคุณธรรมเป้าหมายของนักเรียนเป็นคุณธรรมเป้าหมายของสถานศึกษา และให้ผู้บริหารและครูกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของผู้บริหารและครูขึ้นใหม่ (โดยคำนึงถึงปัญหาและสาเหตุของครูและผู้บริหาร) เพื่อบรรลุเป้าหมายในการมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก

ตารางที่ 6 คุณธรรมเป้าหมาย

คุณธรรมเป้าหมาย		
ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน
ความซื่อสัตย์	ความซื่อสัตย์	ความมีวินัย
ความพอเพียง	ความพอเพียง	ความรับผิดชอบ
จิตอาสา	ความรับผิดชอบ	จิตอาสา

อย่างไรก็ตามควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมจนกว่าจะได้มาเป็นตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษากรณีคุณธรรมเป้าหมายที่ได้ซ้ำกันมากที่สุดให้จัดเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไขเป็นลำดับแรก และจัดตามลำดับจนครบ 3 คุณธรรม

5. การประชุมค้นหาคุณธรรมอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้บริหาร ควรคำนึงถึงขนาดของสถานศึกษา เช่น กลุ่มผู้บริหารของสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลาง จะหมายถึง ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการหรือครูทำหน้าที่รอง/ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ครู ทำหน้าที่รอง/ผู้ช่วยผู้อำนวยการ และหัวหน้ากลุ่มสาระวิชา/แผนกวิชา เป็นต้น

6. ในรอบหนึ่งปี ผลจากการลงมือปฏิบัติจริงในการเลือกทำเพียง 3 คุณธรรมเป้าหมาย จะสามารถให้ผลครอบคลุมคุณธรรม 8 ประการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้ ด้วยเหตุที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดคุณลักษณะพึงประสงค์ของนักเรียนไว้ 8 ประการเพื่อให้นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ได้แก่

6.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

6.2 ซื่อสัตย์สุจริต

6.3 มีวินัย

6.4 ใฝ่เรียนรู้

6.5 อยู่อย่างพอเพียง

6.6 มุ่งมั่นในการทำงาน

6.7 รักความเป็นไทย

6.8 มีจิตสาธารณะ

การพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทางของมูลนิธิยุวสถิรคุณก็มีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกัน การจัดกิจกรรมในสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนบรรลุคุณลักษณะพึงประสงค์ยังคงจัดตามปกติตามความต้องการของสถานศึกษา เพียงแต่วิธีการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณจะแนะนำให้กำหนดเป้าหมายคุณธรรมเพียงปีละ 3 เรื่อง ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบครบถ้วน ได้แก่ 1) มีคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกครบทั้ง 3 คุณธรรม 2) มีโครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุคุณธรรมเป้าหมายที่กำหนด และ 3) มีการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาจากการทำครบทั้งสามคุณธรรมจะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับคุณธรรมข้ออื่น ๆ ตามมาด้วย เช่น นักเรียนมีความรับผิดชอบ (เป็นคุณธรรมเป้าหมาย) ส่งการบ้านทุกครั้ง (เป็นพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก) จึงทำให้ผลการเรียนดีขึ้น (ค่าคะแนนสอบเป็นตัวชี้วัด) สถานศึกษาสามารถวิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ว่า นอกจากนักเรียนจะมีคุณลักษณะเรื่อง “ความรับผิดชอบ” แล้วนักเรียน

ยัง “มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ ซื่อสัตย์ต่อตนเอง มุ่งมั่นในการทำงาน” รวมทั้งมีคุณธรรมเรื่อง “มีความกตัญญู” ต่อพ่อแม่ที่เสียเลี้ยงดูต่อครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอน เป็นต้น

โดยสรุป การทำครบทุกขั้นตอนองค์ประกอบของทั้ง 3 คุณธรรมที่ได้กำหนดเป็น เป้าหมายจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน อันจะนำไปสู่คุณธรรมข้ออื่น ๆ ที่สถานศึกษาต้องการได้

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา

คุณธรรมอัตลักษณ์เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติงาน ส่วนวิธีการเครื่องมือช่วยให้บรรลุ เป้าหมายตามแนวทางของมูลนิธิยุวสถิรคุณ (มยส.) ได้แนะนำไว้ 4 วิธีการ ได้แก่

1. การจัดทำโครงการคุณธรรม
2. การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน
3. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม
4. การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ และรวมทั้งวิธีการอื่น ๆ ที่สถานศึกษา

ได้พิจารณาความเหมาะสมในการนำมาใช้เพิ่มเติมตามความต้องการของสถานศึกษาอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 4.1 การจัดทำโครงการคุณธรรม

สถานศึกษาจะร่วมกันกำหนดวิธีการปฏิบัติงานให้บรรลุคุณธรรมเป้าหมายและ พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกโดยใช้ “โครงการคุณธรรม” เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานเรียนรู้การสร้าง คุณธรรมความดี ประการสำคัญคือ ต้องเป็นโครงการที่เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ ให้ทุกคนมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติจริงอย่างเต็มที่ โดยอาจดำเนินการเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ภายใต้แผนงานหลัก ของสถานศึกษาตามความต้องการและบริบทของสถานศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

1. ในการออกแบบโครงการคุณธรรมให้สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ของ สถานศึกษา ต้องคำนึงถึงปัญหาที่สถานศึกษาต้องการปรับปรุงแก้ไข และวิธีการแก้ไขต้องสอดคล้อง กับสาเหตุที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ใน คุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา โครงการคุณธรรมจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาของสถานศึกษาได้ นอกจากนี้ควรน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถ บพิตร มาใช้ในการจัดทำโครงการ กล่าวคือ ควรคำนึงถึงการประหยัดเรียบง่ายและเกิดประโยชน์สูงสุด

2. วิธีการที่กำหนดในโครงการคุณธรรม ควรพิจารณาจากพฤติกรรมที่ สถานศึกษาต้องการปรับเปลี่ยนแก้ไขอย่างเร่งด่วน วิธีการที่ใช้เพื่อแก้ไขต้องเป็นวิธีการเชิงบวก และมี แนวทางป้องกันพฤติกรรมเชิงลบไม่ให้เกิดขึ้น อีกทั้งส่งเสริมพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการพัฒนาให้

ดียิ่งขึ้นไป เมื่อกำหนดวิธีการให้นักเรียนกำกับควบคุมตนเองในการทำกิจกรรมใด ให้คำนึงถึงกิจกรรม เกี่ยวเนื่องเพื่อกำกับควบคุมสิ่งเร้ารอบตัวนักเรียนด้วย ทั้งนี้เพื่อการเสริมสร้างแรงจูงใจ และลดสิ่งเร้า ในเชิงลบ เช่น การแก้ปัญหานักเรียนอ้วน โครงการมีกิจกรรมควบคุมสิ่งเร้า แต่โรงอาหารของ

สถานศึกษาชายชนมกรูบรอบ อาหารรสหวาน-มันจัด ไม่มีประโยชน์ต่อนักเรียน หรือการแก้ปัญหา นักเรียนมาสาย ไม่ควรคิดกิจกรรมให้เฉพาะนักเรียนที่มาสาย ควรทำกิจกรรมกับนักเรียนทุกคน เป็นต้น

3. โครงการคุณธรรมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ต้องเป็น โครงการที่เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ มีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ค้นคว้าและฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ควรเป็นโครงการที่ตรงตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจของนักเรียน สามารถปฏิบัติได้จริง และต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมรวมทั้งไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อคุณภาพชีวิต

4. การออกแบบโครงการคุณธรรม ควรคำนึงถึงความสำคัญของโครงการคุณธรรม ซึ่งต้องมีคุณลักษณะสามารถแก้ไขปัญหาของสถานศึกษาได้ องค์ประกอบของโครงการ ควรประกอบด้วย 1) ปัญหา 2) สาเหตุของปัญหา 3) วัตถุประสงค์ 4) กำหนดเป้าหมายของปัญหา 5) วิธีแก้ไขปัญหา 6) หลักธรรม/พระราชดำรัส/พระราชดำริ/คำสอนที่นำมาใช้ 7) คุณธรรมเป้าหมาย และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการบรรลุ 8) ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการและวิธีการประเมินผล 9) ชื่อโครงการ 10) คณะผู้รับผิดชอบ และ 11) ที่ปรึกษา

5. ทุกโครงการของสถานศึกษาสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมได้ทั้งสิ้น ทั้งโครงการทางวิชาการในชั้นเรียน กิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมในชมรมต่าง ๆ เป็นต้น สถานศึกษาควรบูรณาการโครงการ/กิจกรรมที่สถานศึกษาเคยทำอยู่แล้ว เข้ากับโครงการตามแนวทางการดำเนินงานของ มยส. เพราะจะทำให้งานสำเร็จไปด้วยกัน และอาจออกแบบโครงการคุณธรรมใหม่เพิ่มเติมตามความจำเป็น เพื่อให้ให้นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนคุณลักษณะที่ดีให้ครบตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา

6. สถานศึกษาควรกำหนดตัวชี้วัดของแต่ละโครงการย่อย เพราะผลผลิตของโครงการย่อยหลาย ๆ โครงการจะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการหลักของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 4.2 การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน

การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ครู และผู้บริหารจำเป็นต้องกระทำตลอดเวลาต่อเนื่องเป็นประจำสม่ำเสมอ การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกันจึงเป็นอีกวิธีการที่ช่วยให้บรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. การเป็นแบบอย่างที่ดีในสถานศึกษาคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่ทำทั้งในการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตนทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียน ต้องมีความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่และวินัยของสถานศึกษา เช่น เข้าห้องเรียนตรงเวลา แต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลังมีความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดา มีสัมมาคารวะต่อผู้สูงอายุ มีจิตอาสาในชุมชน เป็นต้น

2. กลไกสำคัญที่ช่วยสร้างแบบอย่างที่ดีในสถานศึกษา คือการสร้างแรงจูงใจและการสร้างแรงกระตุ้น ได้แก่ 1) การสร้างแรงจูงใจให้ทุกคนมีพลังที่จะช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในงานพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม โดยต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพซึ่งกันและกัน ให้โอกาส ให้ความช่วยเหลือ ยกย่อง ชื่นชม และมีมิตรภาพที่ดีต่อกันมีความเป็นธรรม

เท่าเทียมกัน 2) การสร้างแรงกระตุ้น โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกคนรู้สึกว่าการสร้างแบบอย่างที่ดีเป็นความรับผิดชอบ ให้ปฏิบัติตนมีความสุข สนุกกับงานของสถานศึกษา โดยให้กำลังใจ จริงใจ เอาใจใส่ และให้คำปรึกษา 3) การคัดสรรเลือกแบบอย่างที่ดี มีการประกาศยกย่อง ชื่นชม ให้รางวัลเสริม 4) กระตุ้นให้เกิดการเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยการส่งเสริม สนับสนุน เชิดชู ยกเป็นตัวอย่างให้สาธารณชนรับรู้การทำได้

3. สถานศึกษาควรส่งเสริมให้เกิดแบบอย่างที่ดีเพิ่มขึ้นอยู่เสมอ เช่น กำหนดให้ทุกคนร่วมกิจกรรมของสถานศึกษาคุณธรรมอย่างพร้อมเพรียง และกำหนดกิจกรรมการสร้างแบบอย่างที่ดีไว้ในแผนปฏิบัติงาน เป็นต้น

4. การเสริมแรงทางบวกของผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียนแกนนำ จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติเห็นความสำคัญและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร เช่น การยกย่อง ชมเชย ผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ต่อสาธารณชนเพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม

ขั้นตอนที่ 4.3 การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม

สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมมีความสำคัญต่อจิตใจของนักเรียน ครูผู้สอน และผู้ที่เข้ามาในสถานศึกษา สภาพแวดล้อมที่สะอาด ร่มรื่น ช่วยทำให้จิตใจแจ่มใส มีทัศนคติเชิงบวกเกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และผู้เกี่ยวข้องที่เข้ามาในสถานศึกษาจะรับรู้บรรยากาศของสถานศึกษาคุณธรรมที่ส่งผลให้เกิดความชื่นชมและยอมรับสถานศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. จัดสภาพแวดล้อมทางด้านจิตใจ โดยน้อมนำพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่ว่า “ครูรักเด็ก เด็กรักครู” “ให้นักเรียนมีน้ำใจช่วยเหลือกัน” “นักเรียนมีความสามัคคีต่อกัน” มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

2. จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในสถานศึกษา ให้มีบรรยากาศให้ร่มรื่น สะอาด สวยงาม ปลอดภัย มีป้ายแสดง “คุณธรรมอัตลักษณ์” ของสถานศึกษาอย่างชัดเจน และควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

3. จัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดน่าอยู่ และมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

4. จัดสภาพแวดล้อมทางสัมพันธ์ภาพ โดยสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ครูรักและเมตตาต่อนักเรียน นักเรียนรักและเคารพครู เพื่อนรักและสามัคคีกัน รุ่นพี่-รุ่นน้อง มีสัมมาคารวะ บุคลาการในองค์กรมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ผู้บริหารใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อให้ครูทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข และสถานศึกษามีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน

5. ติดป้ายประชาสัมพันธ์ ทั้งแนวทางและผลงานของการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

พระบรมราโชบายของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร การใช้เสียงตามสาย การใช้วิทยุทัศน์เสนอเรื่องเด่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จเพื่อเผยแพร่ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4.4 การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า โครงการของสถานศึกษาทุกโครงการสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมได้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการ/กิจกรรมในชั้นเรียนมีความสำคัญที่สุด การบูรณาการคุณธรรมในการเรียนการสอนจะช่วยให้กิจกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมมีความต่อเนื่อง เป็นการฝึกอุปนิสัยที่ดีให้กับนักเรียนได้ตลอดเวลา ได้ฝึกจนติดเป็นนิสัย เมื่อจบการศึกษาแล้วยังมีอุปนิสัยที่ดีติดตัวไปตลอดและทำให้การพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมเกิดความยั่งยืน มีโอกาสฝึกนักเรียนรุ่นต่อรุ่นอย่างไม่ขาดตอน ถือเป็นความสำเร็จของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน โดยมีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. สร้างความตระหนักให้ครูผู้สอน เห็นความสำคัญของการบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้นอกจากการสอนเนื้อหาสาระวิชาแล้ว ครูผู้สอนทุกคนต้องอบรมสร้างนิสัยให้นักเรียนเป็นคนดีควบคู่กันไปด้วยเสมอไม่สามารถแยกส่วนได้ ดังนั้น ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนสามารถที่จะกำหนดคุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนไว้ในหัวข้อใหญ่ ๆ 4 หัวข้อ ซึ่งมีอยู่แล้วในแผนการจัดการเรียนรู้ คือ 1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ 2) จุดประสงค์การเรียนรู้ 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งสามารถที่จะบูรณาการคุณธรรมไว้ได้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ ทำได้หลายลักษณะ ได้แก่ 1) การนำคุณธรรมจริยธรรมไปเป็นสาระการเรียนรู้ 2) การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระเชื่อมโยงกัน เช่น การสอนเรื่องความซื่อสัตย์ในวิชาคณิตศาสตร์เรื่องการทอนเงินผิด หรือการสอนเรื่องความซื่อสัตย์ในวิชาพลศึกษา เรื่องการเคารพและยอมรับกติกา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย 3) การบูรณาการความรู้ แนวคิดกับคุณธรรม เช่น การเล่านิทานคุณธรรมความเชื่อ แนวคิดหลักธรรมคำสอนทางศาสนา 4) การบูรณาการคุณธรรมกับการปฏิบัติ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการสร้างสื่อสารสนเทศต่าง ๆ โดยสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมไว้ 5) การบูรณาการคุณธรรมกับชีวิตจริงของผู้เรียน เช่น การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การฝึกหัดกิจกรรมในชมรม/ชุมนุมของสถานศึกษา ชมรมวิชาชีพในวิทยาลัย การจัดทำแผนของโครงการพัฒนาคนดี 5 และคนเก่ง 5 ขององค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย (อวท.) เป็นต้น

3. ขั้นตอนง่าย ๆ ของการบูรณาการคุณธรรมเข้าไว้ในการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาสามารถบูรณาการคุณธรรมไว้ในโครงการ/โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่สถานศึกษากำลังทำอยู่แล้วก็ได้ เนื่องจากโครงการ/โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ย่อมมีการวัดและประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว เมื่อสถานศึกษาเพิ่มตัวชี้วัดด้านคุณธรรมเข้าไป เช่น เพิ่มคำถามว่า “ทำโครงการนี้สำเร็จ ใช้คุณธรรมอะไรบ้าง” โครงการ/โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ก็เป็นโครงการคุณธรรม สามารถช่วยในการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ เช่น

นักเรียนที่ฝึกกีฬาอย่างสม่ำเสมอ เป็นการฝึกคุณธรรมเรื่องอะไรบ้าง (ความมีวินัยในตนเอง ความอดทน) เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 ลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (ตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา)

การลงมือปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด หลังจากที่ได้คุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษาแล้ว สถานศึกษาต้องเร่งลงมือปฏิบัติทันที และต้องกระตุ้นสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการปฏิบัติทั้งสถานศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. น้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรมาใช้ เช่น “ทำอย่างมีความสุข” “ทำตามลำดับขั้นตอน” เพื่อเป็นหลักคิดในการลงมือปฏิบัติ

2. นำหลักการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมมาใช้ ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้มีการทำทั้งสถานศึกษา 2) ให้ทั้งสถานศึกษาทำอย่างมีส่วนร่วมโดยร่วมมือกันทำ 3) ทำจากล่างขึ้นบน โดยให้ความสำคัญกับความต้องการของนักเรียนเป็นหลัก และ 4) สถานศึกษาต้องทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจึงจะประสบความสำเร็จตลอดไป

3. ประกาศเจตนารมณ์ในการร่วมมือกันพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม เมื่อจัดทำคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษาแล้ว ให้ประกาศตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษาให้รู้ทั่วกัน และแบ่งงานความรับผิดชอบทั่วกัน

4. วางแผนสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย โดยใช้แผนพัฒนาสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือกำกับการปฏิบัติการ เพื่อช่วยให้เกิดความร่วมมือกันในสถานศึกษา

5. จัดทำโครงการคุณธรรม บูรณาการการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมในชั้นเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่กันและกัน และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม

6. สร้างกลไกการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 6 สร้างกลไกการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม

กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทาง มยส. มีเครื่องมือสำคัญที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม ที่ช่วยให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 6.1 การวางแผนของสถานศึกษาคุณธรรม

กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม ได้แก่ การกำหนดนโยบาย และประกาศให้ทุกคนทราบและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสถานศึกษาคุณธรรม โดยจัดทำแผน (แผนพัฒนาสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการ) ให้รองรับการดำเนินงานตามนโยบายให้เป็นรูปธรรม

ตารางที่ 7 แผนพัฒนาสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการ

กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ ต้องการได้	ผู้รับ ผิดชอบ	วัน/ เดือน/ปี
1. กำหนดให้การพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมเป็นนโยบายของ สถานศึกษาและจัดทำแผนปฏิบัติของสถานศึกษา			
2. ตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนโครงการ			
3. สร้างการรับรู้ ความตระหนักและการยอมรับเพื่อให้เกิด บรรยากาศความร่วมมือในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม			
4. พัฒนาครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ			
5. ศึกษาดูงานด้านกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมของ สถานศึกษาคุณธรรมที่ มยส.กำหนด			
6. ระดมความคิดเพื่อจัดทำคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา			
7. นักเรียนออกแบบโครงการเพื่อบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์			
8. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูออกแบบโครงการหรือกิจกรรม เพื่อบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์			
9. ประชาสัมพันธ์คุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษา			
10. นักเรียน ครู ผู้บริหาร ลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือ กิจกรรมที่ออกแบบไว้			
11. รณรงค์การสร้างแบบอย่างที่ดี (Role Model)			
12. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมอัตลักษณ์			
13. นำคุณธรรมอัตลักษณ์ไปบูรณาการกับการเรียนการสอน			
14. วางแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมทั้งภายในสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน			
15. วางแนวทางการติดตามนิเทศภายใน การประเมินผล การจัดทำเครื่องมือการนิเทศ และเครื่องมือการประเมินผล			
16. วางกลไกการสนับสนุน ส่งเสริมการขับเคลื่อนโครงการ พัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม			
17. ดำเนินการติดตามนิเทศภายในตามแนวทางที่วางไว้			
18. ดำเนินการประเมินผลตามแนวทางที่วางไว้			
19. ดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วม			
20. วิเคราะห์ผลการติดตามนิเทศภายในและการประเมินผล			

ตารางที่ 7 (ต่อ)

กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ ต้องการได้	ผู้รับ ผิดชอบ	วัน/ เดือน/ปี
21. นำผลการติดตามนิเทศภายในและการประเมินผลไปใช้ในการพัฒนา			
22. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในสถานศึกษา			
23. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายสถานศึกษาคุณธรรมตามที่ มยส.กำหนด			
24. ประชาสัมพันธ์			
25. ถอดบทเรียนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม			

นอกจากนี้ ผู้บริหารควรจัดทีมทำงานพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมขึ้น ให้มีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน ช่วยติดตามการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จของงาน สถานศึกษาควรพัฒนาศักยภาพของครูแกนนำและนักเรียนแกนนำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ให้โอกาสได้ทำงาน มอบหมายงานอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาความรู้ความสามารถทักษะในการปฏิบัติงาน และช่วยให้แกนนำสามารถสร้างทีมงานร่วมกันได้ ผู้บริหารควรติดตามเสริมแรงอย่างสม่ำเสมอ และให้มีส่วนร่วมในการประเมินผลงานร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 6.2 การสร้างการมีส่วนร่วม

ผู้บริหารต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม ควรให้โอกาสทุกกลุ่มในการให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ ให้โอกาสร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมชื่นชมความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 6.3 การส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง

การเสริมแรงเชิงบวกที่ผู้บริหารเลือกใช้ ทั้งการชมเชย ยกย่อง ให้เกียรติ ให้โอกาสร่วมงาน จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมให้การขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมเป็นไปอย่างอบอุ่น เป็นกันเองและเพิ่มแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานได้

ขั้นตอนที่ 6.4 การนิเทศติดตามสถานศึกษาคุณธรรม

ระบบการนิเทศติดตามสถานศึกษาคุณธรรมของ มยส. มีจุดประสงค์เพื่อเยี่ยมชมการดำเนินงานของกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับโครงการคุณธรรม มุ่งให้คำปรึกษาแนะนำและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งสถานศึกษา โดยนิเทศอาสาจะรับฟังความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน เยี่ยมชมการ ปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษา ให้คำปรึกษาแนะนำ ตามความจำเป็นเมื่อสถานศึกษาต้องการให้ความช่วยเหลืออย่างกัลยาณมิตร เป็นกำลังใจให้สถานศึกษา สนับสนุนการสร้างทีมงานนิเทศภายในของสถานศึกษา และจัดการนิเทศ ติดตาม

สถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ร่วมถอดบทเรียนความสำเร็จในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมเพื่อนำไปขยายผลการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมให้ทั่วถึง ศูนย์สถานศึกษาคุณธรรม มยส. พบว่า ระบบการนิเทศติดตามสถานศึกษาคุณธรรมเป็นกลไกและเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมบรรลุผลสำเร็จ

สถานศึกษาควรจัดให้มีการติดตามนิเทศภายใน เพื่อร่วมเตรียมความพร้อมของการปฏิบัติงาน รับฟังความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน ติดตาม เป็นกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมประเมินผลและถอดบทเรียนความสำเร็จของสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 6.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในโลกรของการทำงานสมัยใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลพัฒนาประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การค้นหา สร้าง รวบรวม กลั่นกรอง และจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการใช้ข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลนั้นได้ตลอดเวลา ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องต้องเรียนรู้ สร้างระบบ และใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยให้สามารถดึงความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้งเคล็ดลับการปฏิบัติงาน เทคนิคการทำงาน เทคนิคการแก้ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะนำมาจัดให้เป็นระบบ เพื่อช่วยให้เข้าถึงข้อมูลสะดวกและนำไปใช้ได้ง่าย

1. จัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มบุคคล ได้แก่ กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มชุมชน และกลุ่มเครือข่ายผู้บริหาร เป็นต้น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดเห็น โดยอาจประชุมแบบปกติ หรือผ่านการสื่อสารทางไกลรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรวบรวมผลการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และความสำเร็จรูปแบบต่าง ๆ ในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

2. สร้างระบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษาคุณธรรม โดยนำข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มาพัฒนาเป็นฐานข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อประโยชน์และความสะดวกในการนำไปใช้ รวมทั้งจัดข้อมูลให้เป็นระบบเพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อใช้ประโยชน์พัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมต่อไป และจัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้รอบใหม่ หมุนเวียนไปตลอด

3. รวบรวมผลงานของกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมและโครงการคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จดีเด่น จัดเป็นวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อใช้ขยายผลให้กับสถานศึกษาคุณธรรมเครือข่าย

4. รวบรวมรายชื่อครูและนักเรียนที่มีผลงานดี มีความชำนาญ เชี่ยวชาญในการทำโครงการคุณธรรม หรือกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ เพื่อพัฒนา

ศักยภาพเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และผลักดันให้สร้างสรรค์นวัตกรรมด้านการพัฒนาคุณธรรมมากขึ้น

5. จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาคุณธรรมจะช่วยขยายผลการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม และยกระดับมาตรฐานกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมให้ดีขึ้น

ขั้นตอนที่ 6.6 การประเมินผลสถานศึกษามีคุณธรรมอัตลักษณ์ทำหน้าที่เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติสถานศึกษาคุณธรรม มีโครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายของการปฏิบัติ รวมทั้งการสร้างแบบอย่างที่ดี การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม และการบูรณาการคุณธรรมในชั้นเรียนครบทุกประการแล้ว สถานศึกษาต้องจัดทำการประเมินผล เพื่อให้ทราบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือไม่

1. สถานศึกษาต้องทำความเข้าใจกับตัวชี้วัดสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ จำนวน 7 เรื่อง เพื่อพิจารณากิจกรรมที่จะกระทำให้สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ และกำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสมที่จะใช้วัดหรือประเมินผลที่จะเกิดขึ้น

ตารางที่ 8 ตัวชี้วัดสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ

ตัวชี้วัด	หลักฐาน/ร่องรอย/ลักษณะที่พบ
1. มีกระบวนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ทั้งสถานศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - ครู นักเรียนและบุคลากรทราบแผนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษา - มีภาพความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครู นักเรียน ผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษา และ ผู้ปกครอง - ครูและนักเรียนมีความสุข ยิ้มแย้ม แจ่มใส ทักทายโต้ตอบอย่างมีสัมมาคารวะ - สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาสะอาด น่าเรียน
2. ใช้โครงการคุณธรรม/ กิจกรรมเป็นเครื่องมือใน การพัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> - ครู นักเรียน ผู้บริหาร แบ่งงานรับผิดชอบพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม - มีโครงการคุณธรรม/กิจกรรมคุณธรรมที่แต่ละคนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ
3. พฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> - ครู นักเรียน ผู้บริหาร มีวินัยในการปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบ - ครู นักเรียน ผู้บริหาร มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรม อัตลักษณ์ของสถานศึกษา

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	หลักฐาน/ร่องรอย/ลักษณะที่พบ
4. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง	- ครู นักเรียน และผู้บริหาร ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง
5. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม	- บรรยากาศในสถานศึกษาทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ครู นักเรียน ผู้บริหาร ร่วมกัน ปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรมเป้าหมายของสถานศึกษา
6. มีองค์ความรู้ และมีการบูรณาการคุณธรรมในชั้นเรียน	- มีองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เผยแพร่ได้ และ/ หรือ มีแผนการเรียนรู้การสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมในชั้นเรียน
7. เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรม	- สถานศึกษามีความพร้อมในการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2. กำหนดตัวชี้วัดย่อยของโครงการคุณธรรม และ/หรือ กิจกรรมคุณธรรมที่สถานศึกษากำหนดขึ้น เพื่อพิจารณาความสอดคล้องที่จะส่งผลให้เกิดตัวชี้วัดหลักของสถานศึกษาคุณธรรมตามแนวทาง มยส. เช่น ตัวชี้วัดย่อย : 1) จำนวนนักเรียนที่มาสถานศึกษาทันเวลา 2) จำนวนนักเรียนที่ส่งการบ้านทุกครั้ง ตัวชี้วัดหลัก : จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น

3. สถานศึกษาควรกำหนดวิธีการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลให้เหมาะสม สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษา เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

4. สถานศึกษาควรประเมินความก้าวหน้าของงานตามช่วงระยะเวลาที่ต้องการ และนำผลที่ได้จากการประเมินความก้าวหน้าไปปรับปรุงแผนปฏิบัติการให้มีความเหมาะสมมากขึ้น ส่วนการประเมินผลสรุปเมื่อครบปีสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงแผนปฏิบัติการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมในรอบปีต่อไป

5. ควรให้โอกาสทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการ/กิจกรรม ของตัวเอง และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในสถานศึกษาอย่างทั่วถึง

6. แบบฟอร์มการประเมินตนเองของศูนย์สถานศึกษาคุณธรรม มยส. จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม สถานศึกษาสามารถใช้เพื่อการวางแผนในช่วงเริ่มต้นงาน และใช้เพื่อปรับปรุงแผนปฏิบัติงานให้ทันต่อเหตุการณ์ในระหว่างดำเนินงาน แบบประเมินตนเองจะช่วยให้สถานศึกษาทราบจุดแข็ง จุดที่ควรปรับปรุงในการดำเนินงาน และทำให้ทราบจุดเด่น จุดด้อย ของสถานศึกษาคุณธรรมที่ควร นำไปขยายผล ทั้งนี้ การใช้แบบประเมินตนเอง

ของศูนย์สถานศึกษาคุณธรรม มยส. จะ เป็นไป ตาม ความ ต้องการ ของ สถาน ศึกษา เอง ที่ จะ ใช้ แบบ ประเมิน ตน เอง เป็น เครื่อง มือ อย่าง หนึ่ง ใน การ พัฒนา สถาน ศึกษา คุณธรรม

ขั้นตอนที่ 6.7 การถอดบทเรียน

การถอดบทเรียน หมายถึง การทบทวนประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานจริงในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม โดยทบทวนสิ่งที่ปฏิบัติที่ความเข้าใจ สรุปความรู้ วิเคราะห์เหตุและปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว การถอดบทเรียนเป็นวิธีการช่วยให้สถานศึกษาเรียนรู้จากความสำเร็จหรือความผิดพลาดในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา เพื่อประโยชน์ในการสรุปบทเรียนที่เป็นรูปธรรมที่ได้จากกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ทั้งผล การดำเนินงานตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของสถานศึกษาซึ่งเป็นเป้าหมายและปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ และกระบวนการทำงานแบบใหม่ ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานจริง โดยไม่ได้คาดหวังล่วงหน้า ทั้งกระบวนการที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานและกระบวนการที่พึงระมัดระวังในการปฏิบัติงานต่อไป

1. กำหนดแนวปฏิบัติของสถานศึกษาให้มีทบทวนวิเคราะห์หลังการปฏิบัติงาน (After Action Review) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการปฏิบัติงานแต่ละครั้งหรือแต่ละกิจกรรมตาม ความต้องการของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลย้อนกลับ (feedback) มาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน ครั้งต่อไป รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้คณะทำงาน เกิดความตื่นตัว และรู้สึกผูกพันอยู่กับงาน ติดตาม ปรับปรุงการทำงานแต่ละครั้งอย่างต่อเนื่อง

2. มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้คณะทำงานแต่เนิ่น ๆ เพื่อมีเวลาในการเตรียมความพร้อมในการถอดบทเรียน ทั้งการวางแผนงาน กระบวนการทำงาน กิจกรรมและ เป้าหมาย เครื่องมือ วิธีการปฏิบัติ บทบาทของผู้เข้าร่วมงาน ขอบเขตของงาน และผลงานที่ต้องการ เป็นต้น

3. สถานศึกษาควรจัดให้มีการถอดบทเรียนของกระบวนการพัฒนาสถานศึกษา คุณธรรม และโครงการคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ ควรวิเคราะห์ผลงานที่เกิดขึ้นจริง เปรียบเทียบกับผลที่สถานศึกษาคาดหวังไว้ เพื่อทราบสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและผลงานที่เกิดขึ้นจริง รวมทั้ง วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก เพื่อทราบว่าผลงานที่เกิดขึ้นเกิด อย่างไร มีปัจจัยอะไรเสริมหนุนหรือขัดขวาง

4. หลังจากการถอดบทเรียนทุกเรื่อง ควรสังเคราะห์บทเรียนที่ได้รับ ทั้งการวางแผน กระบวนการทำงาน กิจกรรม และเป้าหมาย ฯลฯ เพื่อรู้ว่าสิ่งใดที่ควรทำต่อไป สิ่งใดที่ควรละเว้น สิ่งใด ที่ควรนำมาปรับปรุง ก่อนนำไปทำต่อไป และสรุปข้อเสนอแนะ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 6.8 การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์จะช่วยขยายผลการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์แก่สถานศึกษาที่อยู่ใกล้เคียง ช่วยให้รู้วิธีการในการปฏิบัติงานพัฒนาสถานศึกษา

คุณธรรมที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้ความร่วมมือในส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมให้แก่เยาวชนของประเทศ

1. สถานศึกษาจัดประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ใช้ social network สร้างเครือข่าย และสื่อวีดิทัศน์ จัดกิจกรรมหน้าเสาธง จัดสื่อตามสายในสถานศึกษา

2. บูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมสอดแทรกไว้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา

3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ จัดกิจกรรมพูดคุย เล่าสู่กันฟัง ในกลุ่มย่อยต่าง ๆ จัดนิทรรศการทั้งภายในภายนอกสถานศึกษา จัดประชุมสัมมนาในกลุ่มสถานศึกษา เครือข่าย ให้ความร่วมมือในการจัดสัมมนาวิทยากรนวัตกรรมการศึกษาคุณธรรมที่จัดขึ้นในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

4. เตรียมความพร้อมให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรม โดยจัดหาวิทยากรที่มีความสามารถในการนำเสนอผลงานความสำเร็จ และเตรียมข้อมูลการรายงานที่กระชับ และชัดเจน สะดวกในการนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อสถานศึกษาได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรม

2.3 บทบาทของผู้บริหารในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการลงพื้นที่นี้เทศติดตามสถานศึกษาคุณธรรม พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำมีทักษะในการบริหารจัดการสถานศึกษา กำกับติดตามการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง เป็นหลักประกันให้การพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมประสบความสำเร็จ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย จัดทำแผนปฏิบัติ ส่งเสริมสนับสนุน เสริมแรงให้แก่ผู้ปฏิบัติ สร้างกลไกการมีส่วนร่วมทั้งสถานศึกษา นิเทศติดตามการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ จัดให้มีการประเมินผลและประชาสัมพันธ์ผลงานของสถานศึกษาคุณธรรม บทบาทเหล่านี้ส่งผลให้สถานศึกษาบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

2.4 บทบาทของครอบครัวในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม

ครอบครัวคุณธรรม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกัน ให้การเลี้ยงดู ให้การศึกษา อบรม บ่มเพาะให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามจนเป็นนิสัย ช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นแบบอย่างที่ดีต่อกัน ตลอดจนช่วยให้มีความรอบรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ครอบครัว จึงเป็นสถาบันหลักที่สำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ครอบครัวจะเป็นสถานศึกษาแห่งแรกของลูก พ่อ แม่ และครอบครัวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อชีวิตและจิตใจของลูก โดยทำหน้าที่เป็นทั้ง “ต้นแบบด้านคุณธรรม” และเป็น “ครูคนแรก” ของลูกในบ้าน สถานศึกษาจึงต้องพยายามสร้างกลไกให้ครอบครัวมีโอกาสมีส่วนร่วม ในการสนับสนุนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ให้โอกาสครอบครัวได้รับรู้ รับทราบนโยบายการพัฒนาเป็นสถานศึกษา

คุณธรรม มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมตามความสนใจ มีส่วนร่วมฝึกอุปนิสัยที่ดีให้นักเรียน เวลาอยู่ที่บ้าน เพื่อช่วยหล่อหลอมสร้างอุปนิสัยที่ดีงามจนเกิดเป็นวิถีชีวิตคุณธรรมในการดำรงชีวิตประจำวัน อันจะเป็น ประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบต่อไป

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือภาคส่วนต่าง ๆ ในการร่วมกันจัดการศึกษา เป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ มีนักวิชาการทางการศึกษาได้ให้แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมไว้หลายหลากหลายแนวคิด ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977 : 6) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชาชน 4 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไร 2) มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ 3) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และ 4) มีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1978 : 4) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาว่า คือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น ในการปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนควรครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมเป็นไปด้วยความสมัครใจและเป็นประชาธิปไตย ในกรณีต่อไปนี้

1) การเอื้อให้เกิดการพัฒนา

2) การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

3) การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผน และการดำเนินโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. การมีส่วนร่วม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุนลงแรงและทรัพยากร เพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว นั่นคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ในระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับชาติ จะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2556 : 182) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคล เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วม ทั้งในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหาร ประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้น ในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังทางความคิด สติปัญญา และการกระทำนั้นคือการให้มีส่วนร่วม

อัจฉรา โพธิยานนท์ (2556 : 101) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนได้มีโอกาสเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ คิดค้นปัญหา และดำเนินการ ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนา

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2557 : 17) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือการเปิดโอกาสให้ประชาชน ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะ เป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและชุมชน

อุทัย บุญประเสริฐ (2557 : 113) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและประชาชนในการจัดการศึกษา โดยกล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนตัดสินใจในกิจการใด ๆ ให้ความช่วยเหลือ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน

กล่าวโดยสรุปความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนในการคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติ และรับผิดชอบในกิจการใด ๆ ให้ความช่วยเหลือ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ในชุมชน ซึ่งในการวิจัยประเมินโครงการครั้งนี้เป็นการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม อาชีวศึกษา ของวิทยาลัยเทคนิคเทิง

หลักการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) ได้ขึ้นการปฏิรูปภาคสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ และการปฏิรูปการศึกษา มีการกระจายอำนาจที่นำไปสู่การมีส่วนร่วม หรือการเพิ่มบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา และสถานศึกษา ในการจัดการศึกษาเพื่อประชาชนในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนเป็นยุทธวิธีที่สำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาคน และส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งมีมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ

(2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา

(4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา ดังนี้

(1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

(2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

กล่าวโดยสรุป หลักการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม เป็นการกระจายอำนาจที่นำไปสู่การมีส่วนร่วม หรือการเพิ่มบทบาทของสถานศึกษา ในการจัดการศึกษาเพื่อประชาชนในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนเป็นยุทธวิธีที่สำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาคน และส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม 1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง 4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และ 5) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

นักวิชาการทางการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้หลายหลากหลายแนวคิด เช่น เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2556 : 180-181) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาเป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ สถานศึกษาเป็นสถาบันทางสังคม (Social Institution) เช่นเดียวกับบ้าน เป็นตัวแทนของสถาบันครอบครัว หรือจัดเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนา สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่สังคมจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของสังคมในด้านให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมนั้น ๆ ดังนั้น ภารกิจของสถานศึกษา คือ การ

ให้บริการทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมวิธีการหนึ่งที่จะทราบความต้องการของสังคมก็คือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร

ดังนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องตระหนักถึงความสนใจของประชาชน (Public interest) ซึ่งความสนใจของประชาชนมีความหมายรวมถึงความต้องการของเยาวชน ความต้องการของชุมชน และความต้องการของสังคม ปัญหาความต้องการของประชาชนเป็นเรื่องที่ซับซ้อน เมื่อความสนใจของประชาชนมีความสำคัญ ผู้บริหารจึงจำเป็นจะต้องหาข้อมูลต่าง ๆ โดยขอความร่วมมือจากชุมชนโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหาร คือ จัดหา จัดระบบ และจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้แก่คณะครู ชุมชนเป็นแห่งทรัพยากรที่สำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการจัดการศึกษา โรงเรียนประสบความสำเร็จเพราะให้ประชาชนมาเกี่ยวข้องด้วยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้จักหน้าที่ของความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน - โรงเรียน - ชุมชน โดยจะต้องให้ผู้ปกครอง และประชาชนมาเกี่ยวข้องในกิจการของโรงเรียน การมีส่วนร่วมทำให้ผู้ปกครองมีความพอใจในโรงเรียน มีความเชื่อถือและศรัทธาโรงเรียน

สอดคล้องกับ ชาญชัย อาจินสมจาร (2557 : 40-42) ที่ได้กล่าวว่า ความสำคัญหรือประโยชน์ที่สถานศึกษาจะได้รับจากการบริหารแบบมีส่วนร่วม ถ้าดำเนินงานโดยประสบความสำเร็จ กระบวนการกลยุทธ์แบบมีส่วนร่วมสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาการบริหารบางอย่างได้โดยใช้องค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการต่อสถาบันหรือระบบการศึกษา คือ

1. ความกระจ่างในจุดประสงค์/เป้าหมายที่ให้คำจำกัดความอย่างชัดเจน จะส่งเสริมความรู้สึกรับผิดชอบและความผูกพันภายใน คณะครูจะเข้าใจเป้าหมายและมีความผูกพันกับการนำออกใช้เพราะเขามีส่วนร่วมในการรวบรวม การมีส่วนร่วมในการออกแบบกลยุทธ์นำไปสู่เป้าหมายที่ท้าทายยิ่งขึ้น และระดับการจูงใจสู่การทำเป้าหมายเหล่านั้นให้บรรลุผล
2. มีความผูกพันและการประสานงานมากขึ้นต่อการตัดสินใจ เป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับสามารถใช้เพื่อประสานการตัดสินใจและการกระทำของครูและผู้บริหารในขอบข่ายจำนวนหนึ่ง เป้าหมายที่สร้างขึ้นร่วมกันจะเป็นจุดรวมที่สำคัญและเป็นจุดอ้างอิงสำหรับการตัดสินใจในอนาคต เมื่อเอกบุคคคลเข้าใจจุดประสงค์ขององค์กร เขาก็มีแนวโน้มที่จะมีความผูกพันมากขึ้นต่อการตัดสินใจเหล่านั้น
3. การแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ เป้าหมายที่เห็นพ้องต้องกันให้กลไกสำหรับแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานหรือเอกบุคคคลขององค์กรเป้าหมายให้กรอบของข้อตกลงภายในทั้งหมดซึ่งสามารถจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์
4. ความสามารถในการปรับตัวสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เป้าหมายที่ตัดสินใจร่วมกันช่วยเพิ่มความสามารถขององค์กรเพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดตั้งเป้าหมายอย่างต่อเนื่องที่โรงเรียนเข้าร่วมในการประเมินตนเองในการตอบสนองต่อความต้องการ

ของลูกค้า และประสิทธิผลของโปรแกรมเป็นตัวนำที่มีประโยชน์ สำหรับผู้บริหารและคณะครูเพื่อวิเคราะห์กันในสภาวะการเปลี่ยนแปลงและเพื่อหาคำตอบของปัญหาร่วมกัน

5. ปรับปรุงใหม่ กระบวนการตั้งเป้าหมายแบบมีส่วนร่วมให้โอกาสอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุงระดับพนักงานขององค์การเสียใหม่ โดยใช้การประเมินเพื่อความเป็นเลิศ จะเห็นได้ว่าประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีผลโดยตรงต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและกำลังใจของพนักงาน อันจะเป็นผลให้เกิดการยอมรับและมีความผูกพันระหว่างบุคลากรด้วยกันและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการมีส่วนร่วมของสังคมและประชาชนในการบริหารการศึกษาเป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ สถานศึกษาเป็นสถาบันทางสังคม (Social Institution) เช่นเดียวกับบ้าน เป็นตัวแทนของสถาบันครอบครัว หรือจัดเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนา สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่สังคมจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของสังคมในด้านให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมนั้น ๆ ผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้จักหน้าที่ของความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน - สถานศึกษา - ชุมชน โดยจะต้องให้ผู้ปกครอง และประชาชนมาเกี่ยวข้องในกิจการของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมทำให้ผู้ปกครองมีความพอใจในสถานศึกษา มีความเชื่อถือและศรัทธาสถานศึกษา

การจัดการศึกษาโดยองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมเป็นการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของหลากหลายฝ่ายหรือแบบพหุภาคีเข้ามาร่วมกันสนับสนุน และจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียน โดยสถานศึกษาร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา และสื่อมวลชน เป็นต้น

มีนักวิชาการทางการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมแบบภาคีเครือข่าย เช่น พิณสุตา สิริธรรังศรี (2558 : 17-19) กล่าวว่า สำหรับประเทศไทยการจัดการศึกษาที่เป็นเพียงการดำเนินงานของรัฐ เอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงกลุ่มเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้การศึกษากระจายอย่างทั่วถึง ตรงตามความต้องการของผู้เรียนและประชาชน แนวคิดการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ เริ่มมีมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะเมื่อมีการออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีเจตนารมณ์ให้การศึกษาเป็นเรื่องของทุกคนและทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยได้บัญญัติไว้ในหลักการจัดการศึกษาประการหนึ่งว่า “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” และการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดเรื่องเครือข่ายการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ดังนั้นกระแสของการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กร หรือสถาบันต่าง ๆ ในสังคมจึงมีมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการกำหนดตัวบ่งชี้ของการมี

ส่วนร่วมของประชาชนเป็นเกณฑ์หนึ่งในการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา และการกำหนดเป็นนโยบายการจัดการศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ในกรณี พบว่า การมีส่วนร่วมของครู บุคลากรทางการศึกษา และประชาชนเป็นกลไกสำคัญของการกระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ทั้งการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมสนับสนุนและร่วมติดตามผลการจัดการศึกษาในทุกๆระดับทั้งระดับนโยบาย/ส่วนกลาง ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา

ประเด็นสำคัญของระบบการศึกษา คือ การสร้างความเข้มแข็งที่ฐานรากที่จำเป็นต้องเข้ามา มีส่วนในการจัดการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันศาสนา เอกชน และองค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นของประชาชน มีการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เป็นความร่วมมือของครอบครัว วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันเติมเต็มจัดการศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันในรูปแบบของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะองค์กรหรือสถาบันสังคมที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยดังกล่าวนี้ ใครจะเป็นผู้จัดก็ได้ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน บ้าน วัด/ศาสนสถาน ชุมชน องค์กรชุมชน แหล่งเรียนรู้ สถาบันสังคม สถานประกอบการ เอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ต้องเป็นความร่วมมือและผนึกกำลังกันขององค์กรที่มีในท้องถิ่น/ชุมชนนั้น ๆ

แนวคิดและหลักการในการจัดการศึกษาดังกล่าว ยึดแนวคิดว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อคนไทยที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง (ผู้เรียนเป็นสำคัญ) ด้วยการมีส่วนร่วมและบูรณาการทรัพยากรในท้องถิ่นร่วมกันบนพื้นฐานของการกระจายอำนาจโดยใช้ชุมชนเป็นฐานให้เกิดความเข้มแข็งจากฐานรากด้วยความร่วมมือขององค์กรในชุมชนทั้งการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมแก้ปัญหา และร่วมชื่นชม ที่ให้อิสระความยืดหยุ่นและความคล่องตัวกับผู้จัดการศึกษานความหลากหลาย และสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นและสังคมไทย

สอดคล้องกับ อภิญา เวชยชัย (2555 : 25) มีแนวคิดว่าครอบครัวและชุมชนต่างเป็นเครือข่ายสำคัญของสถานศึกษาบนพื้นฐานความสัมพันธ์ซึ่งเท่าเทียมกัน ครอบครัวและชุมชนช่วยเหลือสถานศึกษาทั้งในด้านเงินบริจาค ทรัพยากรและข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ ขณะเดียวกันก็เป็นผู้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาดังกล่าว แม้ว่าอาจจะไม่ใช่ผู้รับผลประโยชน์โดยตรงก็ตาม สภาพปัจจุบันพบว่าครอบครัวและชุมชนไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นเครือข่ายร่วมกับสถานศึกษาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งของสถานศึกษาเพราะเป็นต้นทุนทางความคิด ความเสียสละ เอื้ออาทร ที่สถานศึกษาสามารถพึ่งพิงได้ตลอดเวลา ดังนั้น แต่ละสถานศึกษาควรถือเป็นภารกิจที่ต้องรักษาเครือข่ายทางสังคมนี้ให้แข็งแรง และต้องเร่งพัฒนาความเข้มแข็งของต้นทุนทางสังคมนี้ไปพร้อมกัน

ในขณะที่ กมล สุคตประเสริฐ (2560 : 13) ให้ทัศนะว่า การจัดการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนมีส่วนสำคัญในการพัฒนานักเรียน ในส่วนผู้บริหารสถานศึกษา และสถานศึกษาควรดำเนินการประสานงานกับผู้ปกครอง ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพและคุณลักษณะของผู้เรียน
2. ชี้แจงและสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองให้เห็นคุณค่าของการศึกษา และความสำคัญของการเรียนของสถานศึกษา และความรับผิดชอบของผู้ปกครองในการพัฒนาบุตรหลานของตนเองให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ
3. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชน ได้รับการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่าเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่
4. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองที่มีความพร้อม มีกำลังความสามารถ มีกำลังทรัพย์เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาของสถานศึกษาตามศักยภาพและความสนใจ

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (2559 : 228) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในแง่ที่ว่าการศึกษา เพื่อคนทั้งมวลนั้นเป็นการศึกษาของสาธารณะที่คนจำนวนมากที่สุดสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีได้หมายถึงเข้ามาทำหน้าที่ทดแทนรัฐ หากแต่เข้ามาร่วมกับรัฐผนึกกำลังกับรัฐในกระบวนการอย่างใหม่ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียนรู้จากประสบการณ์ และแหล่งเรียนรู้อันหลากหลายนอกห้องเรียน โดยหน่วยงานด้านการศึกษารัฐ โรงเรียน และครูจะต้องเปิดใจกว้างแก่การมีส่วนร่วมระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ตัวผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องภายในสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องภายนอกสถานศึกษา ซึ่งก็คือ ชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง สถาบันทางสังคมอื่น ๆ ให้มีบทบาท ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาตามตำราเรียนแบบเก่า นอกจากจะทำให้ผู้เรียนขาดการมีส่วนร่วมทางสติปัญญาและอารมณ์ เพราะเนื้อหาวិชาการที่ตายตัวไม่ทำให้ผู้เรียนตื่นตัว รู้สึกสนุก ทั้งยังไม่เชื่อมโยงกับความจริงในชีวิตและชุมชน ดังนั้น การเปิดโอกาสให้สังคมและชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้อันหลากหลาย มีชีวิตชีวาแก่ผู้เรียน เป็นเนื้อหาวิชาชีวิตที่เพิ่มทักษะความสามารถในการคิดอย่างรอบด้านและเชื่อมโยงประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมนี้ คือ ความเข้าใจอย่างใหม่ที่จะมองให้เห็นถึงศักยภาพและความรู้ที่ชุมชนมี
2. การมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษา โดยเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อดำเนินงาน ได้แก่ การวางแผนนโยบาย การจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารหรือจัดหางบประมาณ การตรวจสอบติดตามผลการทำงาน ตลอดจนการประกันคุณภาพการศึกษา ได้พัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผู้เรียน คือ ลูกหลานของชุมชนมีความสุขกับการเรียนรู้ ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สำหรับ ไวท์ (White, 1982 : 18) ได้ให้ทัศนะว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ประชาชนประกอบด้วยมุมมอง 4 มิติ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่า อะไรควรทำและทำอย่างไร

2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา ลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาโดยองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมแบบภาคีเครือข่ายเป็นการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของหลากหลายฝ่าย หรือแบบภาคีเครือข่ายเข้ามาร่วมกันสนับสนุนและจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียน ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกันอย่างเห็นได้ชัดประการหนึ่ง คือ ต้องปรับปรุงการจัดการศึกษาในสถานศึกษา โดยต้องจัดการศึกษาให้มีการประสานสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม และสถาบันทางสังคมให้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะส่วนของผู้ปกครอง การให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม และมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนได้ทราบ เกิดความตระหนักและรับผิดชอบร่วมกันเพราะการจัดการศึกษาเป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ดังนั้น ปวงชนจึงต้องร่วมกันจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ผู้ปกครอง และชุมชนควรส่งเสริมการเรียนของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 1 มาตรา 8(2) และ (6) กำหนดให้สังคม บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการร่วมพัฒนาที่จะนำไปสู่ความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้และมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ปฏิบัติงานทางการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานสาขาอื่น ๆ การประเมินโครงการมีบทบาทในการช่วยให้ผู้จัดทำโครงการสามารถบริหารโครงการนั้น ๆ ได้บรรลุผลหรือผลสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการได้ มาเรียม นิลพันธุ์ (2555 : 13) กล่าวว่า การประเมินโครงการช่วยให้สามารถตรวจสอบหรือติดตามได้ว่าโครงการมีข้อบกพร่องตรงจุดใด เพื่อให้สามารถปรับปรุงให้บรรลุเป้าหมายหรือทราบได้ว่าโครงการที่ดำเนินการอยู่ เมื่อดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้วจะได้ผลคุ้มค่ากับเงินที่ลงทุนหรือไม่ คุ้มค่ากับเวลาหรือไม่ การประเมินโครงการเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการดำเนินโครงการ การประเมินโครงการเป็นการประเมินคุณค่าของงานโครงการหรือกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังเป็นกระบวนการที่ใช้ในวงอื่นทั่วไปหรือกิจกรรมอื่นที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับประกอบการตัดสินใจ การเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการปรับปรุง พัฒนา แก้ไข งานโครงการ หรือกิจกรรมนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้า

1. แนวคิดเกี่ยวกับโครงการ

1.1 ความหมายของโครงการ

ความหมายของโครงการ ได้มีนักวิชาการหลายท่านอธิบายความหมายไว้หลากหลาย เช่น รัตนะ บัวสนธ์ (2556 : 4) ได้ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง ส่วนย่อยส่วนหนึ่ง

ของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ทรัพยากรในการดำเนินงานและระยะเวลาดำเนินการเพื่อ บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น สำราญ มีแจ้ (2556 : 6) กล่าวว่า โครงการ หมายถึง กลุ่มของกิจกรรม แผนงาน หรือ ส่วนหนึ่งของแผนงานที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2554 : 84-85) กล่าวว่า โครงการ เป็นลักษณะงานที่ไม่ใช่งานประจำเป็นงานที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของสถานการณ์ในสังคม จะต้อง ดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ภายในระยะเวลาและงบประมาณที่ระบุไว้ที่แน่นอน เมื่องานเสร็จสิ้นโครงการก็สิ้นสุดลง พิสนุ พองศรี (2557 : 34) กล่าวว่า โครงการจะมีลักษณะเฉพาะที่ จัดทำขึ้นเพื่อเสริมการดำเนินงานในสภาพปกติ โดยมีจุดหมาย เป้าหมาย กิจกรรม และระยะเวลา สิ้นสุดที่แน่นอน และจะไม่ทำอีกเว้นแต่มีการปรับให้ต่างจากเดิม ดังนั้น โครงการไม่ใช่งานประจำ ตามปกติที่มีลักษณะเป็นโปรแกรมที่กำหนดไว้ตลอด แต่จะช่วยเสริมงานปกติให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ และสอดคล้องกับ โสภา แซ่ลี (2558 : 8) กล่าวว่าโครงการ หมายถึง แผนหรือแนวทางในการ ดำเนินงานกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้ประสบผลสำเร็จมีระยะเวลาในการดำเนินงานที่ชัดเจน มี ผู้รับผิดชอบให้โครงการดำเนินไปตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในขณะที่ สมคิด พรหมจ้อย (2558 : 23-24) กล่าวว่า โครงการหมายถึงหน่วยของแผนงานหรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มีลักษณะเด่นชัดมีระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดที่แน่นอนและมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ โครงการประกอบด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity) ซึ่งสอดคล้องกับ พิชาติ ฤทธิ์จรูญ (2557 : 2) ได้ให้ความหมายของ โครงการไว้ว่า การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานที่มีวัตถุประสงค์เด่นชัดมี กิจกรรมที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเหมาะสมมีการจัดสรรทรัพยากรอย่างประหยัดและมี ประสิทธิภาพมีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงานโครงการประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน และมีเป้าหมายเดียวกัน และ Royse et al. (2001) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า หมายถึง ชุด ของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบโดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ

จากการศึกษาความหมายของโครงการโดยนักวิชาการสรุปได้ว่า โครงการหมายถึง ชุดของกิจกรรมที่ไม่ใช่เป็นกิจกรรมหรืองานปกติ เป็นแผนการดำเนินงานที่เป็นระบบ จะนำไปปฏิบัติ ได้โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานอย่างชัดเจน กิจกรรมมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน มีระยะเวลา เริ่มต้นและสิ้นสุดของงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

1.2 ความสำคัญของโครงการ

มนุษย์ได้มีการวางแผน หรือกำหนดการดำเนินกิจกรรมในการปฏิบัติงานต่าง ๆ มา ตั้งแต่อดีตกาลมาแล้วเพียงแต่ในสมัยก่อนจะมีกิจกรรมไม่มากนักหรือไม่สลับซับซ้อนมากนักจึงอาจ กำหนดลำดับขั้นการปฏิบัติงานไว้ในใจได้แต่ในปัจจุบันสภาพสังคมและกิจกรรมต่าง ๆ มีความซับซ้อน มากขึ้นเรื่อย ๆ การวางแผนหรือโครงการต้องทำอย่างเป็นระบบ พิสนุ พองศรี (2557 : 36) ได้เสนอ ความสำคัญของโครงการ ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะเกิดขึ้นใน อนาคตอย่างมีระบบโดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่อง สอดคล้องกัน อย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอนและมีคุณภาพที่ดีทำให้ได้สารสนเทศ จากการประเมินที่เป็นประโยชน์

กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของโครงการเพื่อเป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรม มีความต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงาน หรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง และทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอนและมีคุณภาพที่ดี

1.3 ลักษณะของโครงการที่ดี

พิสนุ พองศรี (2557 : 38) กล่าวว่า โครงการเป็นชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็น ระบบเพื่อให้การปฏิบัติงานในกิจกรรมขององค์กรบรรลุเป้าหมาย โดยมีแผนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และกำหนดวัตถุประสงค์ ตามระยะ เวลาที่กำหนด โครงการที่ดีจะเอื้อประโยชน์แก่บุคคล หน่วยงาน ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า ซึ่งลักษณะของโครงการที่ดี 9 ประการ ดังนี้

1. มีพื้นฐานมาจากข้อมูลที่เป็นจริงและผ่านการวิเคราะห์แล้ว
2. สอดคล้องความต้องการของประชากรหรือผู้รับบริการ
3. สามารถแก้ปัญหา พัฒนาองค์การหรือหน่วยงานได้
4. มีรายละเอียดของวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างชัดเจน และมีความเป็น ไปได้สูง
5. สารของโครงการมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เช่น วัตถุประสงค์สอดคล้อง กับปัญหา กิจกรรมหรือวิธีการดำเนินการ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น
6. มีรายละเอียดโครงการเพียงพอ เข้าใจง่าย และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ สะดวก
7. มีระยะเวลาแน่นอนในการดำเนินงานทั้งเริ่มต้นและสิ้นสุด
8. ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร
9. สามารถติดตามประเมินผลได้

ในขณะที่ สมคิด พรหมจ้อย (2558 : 23-24) กล่าวว่า โครงการที่ดีมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการที่ชัดเจน วัตถุประสงค์ของโครงการ หนึ่ง ๆ อาจมีหลายข้อ

2. ความเป็นเอกเทศ โครงการแต่ละโครงการจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของการดำเนินงานและความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน

3. มีการกำหนดรูปแบบและรายละเอียดการดำเนินงานที่สอดคล้องกลมกลืนกับโครงการหนึ่ง ๆ จะต้องมีการดำเนินงานต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการที่เป็นระบบและมีระเบียบ

4. มีการระบุทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงานทั้งทรัพยากรด้านบุคคล และแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนโครงการ งบประมาณและแหล่งเงินทุนที่จะนำมาดำเนินงาน

5. มีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้น และระยะสิ้นสุดที่แน่นอนโครงการจะต้องมีการกำหนดจุดเริ่มต้นว่าเริ่มโครงการเมื่อใดและจะดำเนินงานต่อไปจนถึงระยะเวลาอันใดเป็นเวลาล่าสุดโครงการ จึงไม่ใช่เป็นงานที่ทำประจำเรื่อย ๆ แต่มีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างแน่นอน

6. สามารถนำไปปฏิบัติได้เป็นโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นโครงการที่เลื่อนลอยหรือสยบหรือนำไปปฏิบัติไม่ได้

นอกจากนี้ เซาร์ อินโย (2555 : 10-11) กล่าวว่า โครงการค่อนข้างมีลักษณะที่ชัดเจนซึ่งจะทำให้สามารถแยกโครงการที่ดีและไม่ดีออกจากกันได้ ลักษณะของโครงการที่ดี คือ

ประการแรก โครงการต้องมีคณะทำงาน (Staffing) โครงการที่ขาดคณะทำงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญก็จะทำงานได้ไม่ประสบผลสำเร็จ ตัวอย่างเช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทก็ต้องมีคณะทำงานที่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการกองทุน คณะทำงานอาจจะมีความทำงานพร้อมกันหลาย ๆ โครงการ หรืออุทิศตัวเพียงโครงการเดียว

ประการที่สอง โครงการต้องมีงบประมาณ (Budgets) เพราะว่าการทำงานของคณะบุคคลต้องใช้ทรัพยากรที่เป็นเงิน บางครั้งโครงการถูกแบ่งแยกโดยงบประมาณ แต่อย่างไรก็ตามมีโครงการที่ใช้เงินทุนน้อย

ประการที่สาม การให้เงินทุนที่มั่นคง (Stable Funding) มีความสำคัญที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ขวัญกำลังใจและผลงานจะลดลงเมื่อลูกจ้างไม่ได้รับเงินเดือนตามปกติหรือให้ทำงานที่ไม่ใช่น้ำที่

ประการที่สี่ โครงการที่ดีมีลักษณะโดดเด่นในตัวของมันเอง โดยสรุป สามารถมองเห็นได้หรือเป็นที่รู้จักของสาธารณชน หรือประชาชนจะจำโครงการที่ดีจากคำขวัญ สัญลักษณ์ หรือการโฆษณาของรัฐบาล เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค และโครงการบ้านเอื้ออาทร เป็นต้น เมื่อองค์กรมีโครงการหลายโครงการ บางครั้งอาจจะมีปรัชญานโยบาย กระบวนการและวิสัยทัศน์ที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่วิธีการดำเนินงานของคณะทำงาน และเวลาที่ใช้ในการจัดทำโครงการ การเปรียบเทียบทำได้ง่าย ๆ เพื่อแยกแยะความแตกต่างระหว่างโครงการหนึ่งออกจากโครงการอื่น ๆ

ประการที่ห้า ปรัชญาการให้บริการที่ดี โครงการของรัฐบาล เช่น โครงการ 30 บาท รักษาทุกโรคจะมีปรัชญาการให้บริการว่า ยินดีต้อนรับทุกคน ปรัชญาการให้บริการเป็นการสื่อสารได้

อย่างชัดเจนว่ากลุ่มลูกค้าต้องถูกต้องเสมอ โครงการที่คลุมเครือ ไม่ชัดเจนจะสร้างปัญหาอย่างมาก ให้ผู้ประเมิน ดังนั้นโครงการต่าง ๆ ที่ดีจะถูกสร้างบนความน่าเชื่อถือทางวิทยาศาสตร์ และมีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีชื่อเสียงนั้นก็คือก่อนที่ผู้ดำเนินโครงการจะลงไปแก้ปัญหาสังคมและเริ่มให้การช่วยเหลือจะต้องศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อหาวิธีการที่ดีที่สุดนำไปใช้ในโครงการต่าง ๆ

ประการที่หก โมเดลเชิงทฤษฎี (Theoretical Model) นั่นก็คือ ก่อนที่ผู้จัดทำโครงการจะลงไปแก้ปัญหาสังคมและเริ่มให้ความช่วยเหลือมีบางสิ่งบางอย่างที่จะต้องคิดว่าทำไมปัญหาจึงเกิดขึ้นได้อย่างไรซึ่งจะเป็นการทำงานที่ดีที่สุดเพื่อจะแก้ไขสถานการณ์นั้น ๆ โมเดลเชิงทฤษฎีจะสร้างหลักการในแต่ละโครงการและเสนอแนะวิธีการที่เป็นมาตรฐานซึ่งจะทำให้ความพยายามในการแก้ปัญหาที่มีความชัดเจน

กล่าวโดยสรุป โครงการที่ดีควรมีลักษณะดังนี้คือ มีการกำหนดผู้รับผิดชอบหรือมีคณะทำงานที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนระบุทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงาน การกำหนดรูปแบบและรายละเอียดการกำหนดการดำเนินงานที่สอดคล้องกลมกลืนกันมีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและระยะเวลาสิ้นสุดและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

2. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการนับว่ายังเป็นแนวคิดและเทคนิควิธีที่ใหม่สำหรับเมืองไทยและสาขาการศึกษา การประเมินโครงการได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษาประมาณ 15 ปี ที่ผ่านมา โดยเริ่มจากแนวคิดที่เสนอในรูปของบทความของราฟ ไทเลอร์ (Ralph Tyler) ลี เจ ครอนบาช (Lee J. Cronbach) และไมเคิล สคริฟเวน (M. Scriven) ในประเทศไทยการเรียนการสอนวิชาการประเมินผลโครงการส่วนมากจะสอดแทรกอยู่ในสาขาต่าง ๆ เช่น ทางด้านการบริหาร เป็นต้น เมื่อเทคนิคการประเมินได้ขยายตัวพัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบของความรู้อยู่ทั้งในเชิงแนวคิดและเทคนิควิธีการประเมิน จึงได้มีการจัดสอนเป็นรายวิชาต่างหากในหลักสูตรปริญญาโทและปริญญาเอกสาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งก่อนหน้านี้ได้สอดแทรกอยู่ในวิชาหลักการวัดและประเมินผลการศึกษา

สมหวัง พิริยานุวัฒน์ (2554 : 56) ปัจจุบันการประเมินโครงการมิได้จำกัดอยู่แต่ในทางการศึกษาเท่านั้น แต่ขยายวงกว้างไปสู่โครงการในสาขาต่าง ๆ อย่างกว้างขวางจนการประเมินเป็นธุรกิจอีกอาชีพหนึ่งขึ้นมา เพราะในการประเมินโครงการต่าง ๆ ขององค์กรหน่วยงานหรือสถาบันหนึ่ง ๆ ต้องใช้งบประมาณมหาศาล จึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญมาเป็นนักประเมินเพื่อนำผลนั้นมาใช้อย่างคุ้มค่าต่อไป ในการประเมินโครงการมีเป้าประสงค์หลักคือ ต้องการข้อมูลที่บ่งชี้ว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่หรือเป็นโครงการที่คุ้มค่าต่อการตัดสินใจในการดำเนินการหรือไม่ รวมถึงการศึกษาว่าในการดำเนินการโครงการมีปัญหาที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขในเรื่องอะไรบ้าง และเป็นโครงการที่มีคุณค่ามากน้อยเพียงใด

เชาว์ อินใย (2555 : 171) การทำงานให้ประสบความสำเร็จนั้น นอกจากมีเป้าหมายและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้แล้วอย่างเคร่งครัด กิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญและขาดไม่ได้ คือ การประเมิน ซึ่งจะช่วยให้ทราบผลการดำเนินงานว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ควรจะ

ปรับปรุงขั้นตอนของกิจกรรมในขั้นตอนใดหรือควรจะยุติล้มเลิกโครงการก่อนที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อหน่วยงาน องค์กร และประเทศชาติ นอกจากนี้ในปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสารโลก ไร้พรมแดน การเปิดเผยข้อมูลการทำงานต่อสาธารณชนเป็นสิ่งที่จำเป็น การประเมินจะช่วยทำให้ทราบจุดอ่อน จุดแข็ง จุดที่ควรต้องพัฒนาจึงทำให้หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ สามารถปรับปรุงพัฒนางานของตนเองให้ก้าวหน้าทันสมัยและทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาอย่างรวดเร็วได้

เยาวตี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2554 : 18-22) ให้ข้อสรุปว่า การประเมินเป็นกระบวนการตัดสินใจหรือตัดสินใจคุณค่าขั้นสุดท้าย เช่น Assessment ใช้เพื่อหาคำตอบว่านักเรียนเป็นอย่างไร ได้รับความสำเร็จด้านไหน ส่วน Evaluation ใช้หาคำตอบถึงผลหรือประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า Assessment เป็นส่วนหนึ่งของ Evaluation ในด้านการประเมินผลโครงการมีแนวความคิดที่พิจารณาได้จากความหมายของการประเมิน ดังนี้

1. การประเมินหมายถึง การวัด ในช่วง ค.ศ. 1900-1930 นักประเมินผลทางการศึกษานิยามการประเมินว่าเป็นการวัดผล ทำให้การประเมินเน้นความเป็นปรนัย/ความถูกต้องที่เป็นอยู่จริงความเที่ยงตรงของการวัดมาตรฐานของเครื่องมือที่ใช้วัด การวิเคราะห์เชิงปริมาณจากคะแนนที่วัดได้ การค้นหาเกณฑ์มาตรฐานเพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานโครงการสำหรับการตัดสินใจและการวินิจฉัยคุณค่า

2. การประเมินเป็นการวิจัย กล่าวคือ การประเมินเป็นการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคม เป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เพื่อนำผลการวิจัยมาตัดสินใจและพัฒนาโครงการด้านการวางแผนและติดตามให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการนำโครงการไปปฏิบัติ มีการประเมิน มีการออกแบบวิจัย สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์และเชิงตรรกวิทยาอย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งตอบคำถามว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ และมีความสำเร็จระดับใด (แต่ไม่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ) ผลการศึกษาจะนำไปใช้ในการตัดสินใจและเป็นทางเลือกในการปฏิบัติ

3. การประเมินเป็นการตรวจสอบและติดตามผลงานที่ได้ประเมินแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โครงการใดที่ได้ผ่านการประเมินแล้ว ก็จะมีการประเมินอีกครั้งเพื่อความเป็นไปตามมาตรฐานหรือไม่ โดยมีกระบวนการและเทคนิควิธีสำหรับอ้างอิงผลการประเมินอย่างมีระบบ

2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

ไพโรจน์ อินทวัฒน์ (2554 : 33) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ โดยมีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ว่าการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยนำผลที่ได้มาพิจารณาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแผนที่กำหนดไว้ผลที่ได้จากการประเมินโครงการอย่างมีระบบย่อมมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารโครงการตระหนักถึงคุณภาพของแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไว้ว่าสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมหรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด และสามารถช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจในการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการให้มีความถูกต้องและ

เหมาะสมต่อการดำเนินโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุถึงเป้าหมายประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ สอดคล้องกับ อัญชลี ธรรมะวิทีกุล (2555) ได้กล่าวไว้ว่า ความสำคัญของการประเมินโครงการนั้นจะช่วยชี้ให้เห็นและทำให้ทราบว่าประสงค์ หรือการดำเนินการนั้น เหมาะสม บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งเป็นการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เป็นการลดความสูญเปล่าในการใช้ทรัพยากร ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ ทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศในแง่มุมต่าง ๆ จากผลการประเมิน และใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการ และปรับปรุงโครงการรวมถึงการตัดสินใจที่จะดำเนินการโครงการในอนาคตต่อไป กนกอร ศิลปวิโรจน์ (2557 : 9) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการเป็น กระบวนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวกับโครงการใดโครงการหนึ่ง โดยมีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อประเมินค่าหรือตัดสินว่าโครงการนั้น ๆ บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และมีคุณภาพเพียงมากน้อยเพียงใด ในขณะที่ กมลานันท์ บุญกล้า (2559 : 47) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศด้านต่าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาตัดสินโครงการในแต่ละระยะโดยนำสารสนเทศที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อประกอบการตัดสินใจว่า ควรจะดำเนินการต่อหรือปรับเปลี่ยน ปรับปรุง ขยายผลระงับหรือยกเลิกโครงการ เป็นต้น ประชুম รอดประเสริฐ (2554 : 73) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการและการพิจารณาบ่งชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการนั้นอย่างมีระบบแล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นเพื่อการดำเนินงานต่อไปหรือจะยุติโครงการนั้นเสีย ซึ่งสอดคล้องกับ สมคิด พรหมจ้อย (2552 : 37) ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงาน ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด ได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพสูง การประเมิน (Evaluation) ประกอบด้วยการวัด (Measurement) บวกกับการตัดสินใจ (Judgment) และ พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557 : 4) ได้ให้ความสำคัญของการประเมินโครงการว่า การประเมินโครงการช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการที่นำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดโครงการการตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินโครงการตลอดจนความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ ช่วยให้ทราบข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวกับความก้าวหน้าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ซึ่งนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข การดำเนินโครงการให้เป็นไปตามที่วัตถุประสงค์ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ ที่นำมาใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าการดำเนินโครงการควรที่จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไป ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของโครงการว่ามีความคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ และช่วยให้เกิดการเสริมแรงสร้างพลังใจ ให้กับผู้ปฏิบัติงานในโครงการหรือไม่ เมื่อทราบผลสำเร็จจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการ โดยจะมุ่งมั่นปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินโครงการให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งจะเกิดคุณค่าและประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการหรือหน่วยงานนั้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการใช้เทคนิคทางการวิจัยเพื่อก่อให้เกิดสารสนเทศเกี่ยวกับการดำเนินโครงการที่เป็นจริง เพื่อวัดประสิทธิภาพของโครงการ และเพื่อให้ทราบว่าโครงการนั้นบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการได้อย่างถูกต้องต่อไป

2.2 ประเภทของการประเมินโครงการ

อนรรักษ์ ปัญญานูวัฒน์ (2556) กล่าวว่า การแบ่งประเภทการประเมินโครงการ คงมิใช่เป็นการกำหนดเกณฑ์เด็ดขาด แต่จำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์หลายชนิดมาจำแนกประเภท เช่น ใช้เวลา วัตถุประสงค์ วิธีการ และรูปแบบการประเมินมาบ่งบอกถึงประเภทของการประเมิน ซึ่งในที่นี้อาจจำแนกการประเมินโครงการออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาระเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่เริ่มโครงการใด ๆ โดยอาจทำการศึกษาถึงประสิทธิภาพของปัจจัยป้อน ความเหมาะสมของกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ปัญหา อุปสรรค ความเสี่ยงของโครงการ ตลอดจนผลลัพธ์ หรือประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น

- การประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment-SIA)
- การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ (Ecological Impact Assessment-EIA)
- การประเมินผลกระทบด้านการเมือง (Political Impact Assessment-PIA)
- การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological Impact Assessment-TIA)
- การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population Impact Assessment-PIA)
- การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy Impact Assessment-POIA)
- การประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ(Economic Impact Assessment)

การประเมินโครงการก่อนการดำเนินการนี้มีประโยชน์สำหรับนักลงทุน เพื่อศึกษาดูว่าก่อนลงมือโครงการใด ๆ นั้น จะเกิดความคุ้มค่าแก่การลงทุน (Cost effectiveness) หรือจะเกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประชากร เทคโนโลยี และระดับนโยบายหรือไม่ หากได้ทำการศึกษารอบคอบแล้วอาจจะได้ผลการคาดการณ์ล่วงหน้าว่า จะได้เกิดประโยชน์หรือโทษอย่างไร ปัญหา อุปสรรค เป็นอย่างไร เพื่อผู้เป็นเจ้าของโครงการจะได้ตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะเลิกล้มโครงการหรือปรับปรุงองค์ประกอบ และกระบวนการบริหารจัดการโครงการเพียงใด เพื่อให้เกิดผลดี

2. การประเมินระหว่างดำเนินการโครงการ (Formative evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงเป็นสำคัญซึ่งมักจะใช้ประเมินผลระหว่างแผนหรือระหว่างพัฒนาโครงการ ผลที่ได้จาก Formative evaluation นั้น จะช่วยตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่แท้จริง นอกจากนั้น Formative evaluation อาจใช้ในระหว่างดำเนินโครงการ จะช่วยตรวจสอบ

ว่า โครงการได้ดำเนินไปตามแผนของโครงการอย่างไร อาจเรียกชื่อเฉพาะว่า Implementation evaluation หรือ Formative evaluation อาจตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการว่าดำเนินได้ผลเพียงไร เรียกว่า Progress evaluation โดยทั่วไปแล้ว Formative evaluation อาจใช้ประเมินสิ่งต่อไปนี้

- 1) ทบทวนแผนของโครงการ
- 2) การสร้างแผนของโครงการ
- 3) การพัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire) หรือรายการ (Check list)

สำหรับรวบรวมข้อมูลตามเรื่องที่ต้องการ

- 4) การคัดเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสม
- 5) การกำหนดตารางเวลาการประเมินผลให้สอดคล้องกับการดำเนินโครงการ
- 6) การเตรียมข้อมูลที่จะเป็นข่าวสารสำหรับการรายงานและเสนอแนะสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ

การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ

- 7) การแนะนำแนวทางปรับปรุง การแก้ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติ

ของโครงการ

3. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือประเมินผลผลิต (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลรวมสรุป มักจะใช้ประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ สำหรับโครงการที่มีการดำเนินระยะยาวก็อาจใช้ Summative Evaluation ในการสรุปย่อความระยะยาวต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้จากระยะต่าง ๆ จะช่วยให้มีการประเมินสรุปรวมนั้น ส่วนใหญ่จะรวบรวมจากผลของ Formative evaluation เป็น Summative Evaluation ซึ่งผลสรุปที่ได้จะนำสู่การรายงานว่า โครงการได้บรรลุเป้าหมาย (Goals) หรือไม่อย่างไร ตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเพียงไร มีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุงข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถนำไปสู่การตัดสินใจว่าโครงการนั้นควรดำเนินการต่อหรือยกเลิก

4. การประเมินประสิทธิภาพ การประเมินโครงการโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่ผ่านมา ยังจำกัดอยู่แต่เพียงการประเมินผลผลิต โดยมุ่งที่จะทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ให้บริการหรือผู้ให้ทุนในการยุติหรือขยายโครงการ แต่ในปัจจุบันนักประเมินและผู้บริหารโครงการ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินประสิทธิภาพของโครงการด้วย โดยถือว่าเป็นประเภทของการประเมินที่จำเป็นสำหรับโครงการบริการทั่วไป เพราะจะช่วยเสริมให้โครงการเหล่านั้น สามารถดำเนินการอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาท้องถิ่น หรือโครงการที่เป็นตัวกำหนดเกณฑ์สำคัญสำหรับประกันโครงการขนาดใหญ่ระดับชาติ ที่จะไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่จำเป็น การดำเนินโครงการบริการสังคมนั้น จะไม่มุ่งแต่เพียงความสำเร็จของโครงการเท่านั้น แต่จะต้องให้ค้ำค่าในเชิงของประสิทธิภาพด้วย

รูปแบบการประเมิน เป็นกรอบหรือแนวความคิดที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการหรือรายการประเมิน ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับข้อตกลงเบื้องต้น ซึ่งนักวิชาการทางด้านการศึกษาได้เสนอกรอบความคิดให้นักประเมินได้เลือกใช้มีอยู่หลายรูปแบบ โดยทั่วไปนิยมแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. รูปแบบการประเมิน ที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการตรวจสอบผลที่คาดหวังได้เกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมินโดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายกับผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานโครงการว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ Ralph W. Tyler (1970) Cronbach (1984) และ Kirkpatrick (1978)

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) เป็นรูปแบบ การประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศสำหรับกำหนดและวิจัยคุณค่าของโครงการนั้น ๆ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ Stake (1967) Scriven (1967) และ Provus (1971)

3. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision-Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกทางต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมินของ Welch (1974) Stufflebeam: CIPP (1983) และ Alkin (1969)

สำหรับ ศิริชัย กาญจนวาสี (2554 : 47- 48) ได้แบ่งประเภทของการประเมิน โดยแบ่งตามเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นได้ 5 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินระหว่างการทำงาน ซึ่งควบคู่ไปกับการดำเนินงานของโครงการ โดยพิจารณาความก้าวหน้าของสิ่งที่ประเมินว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนใด อีกทั้งรวบรวมปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ สำหรับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความเหมาะสม และทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

1.2 การประเมินสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อการดำเนินงานได้สิ้นสุดลงแล้วทำการตรวจสอบว่า โครงการได้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด ผลที่เกิดขึ้นได้ใช้ทรัพยากรไปอย่างเพียงพอคุ้มค่าหรือไม่ และทรัพยากรเพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการหรือไม่ มีผลกระทบ (Impact) หรือผลที่ไม่ได้คาดหวังหรือผลพลอยได้ (Side Effects) อะไรบ้าง

2. แบ่งตามช่วงเวลาของการประเมิน แบ่งได้ 8 ประเภท ดังนี้

2.1 การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เป็นการประเมินเบื้องต้นก่อนที่จะจัดทำโครงการ ความต้องการจำเป็น คือ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ควรจะเป็นกับสภาพที่เป็นอยู่ ทำให้เกิดความจำเป็นในการจัดทำโครงการขึ้นทำให้ได้แนวคิดของการ

ดำเนินงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างดีและเป็นความต้องการของผู้รับโครงการ หรือหน่วยงานนั้นอย่างแท้จริง การประเมินความต้องการจำเป็นมีประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและการวางแผน

2.2 การประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Evaluation) เป็นการศึกษาสภาพความพร้อมด้านต่าง ๆ ในการจัดทำโครงการ โดยทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อความสำเร็จในการทำโครงการ เช่น ด้านกำลังคน เทคนิค สถาปัตยกรรมศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ประชากร การประเมินประเภทนี้ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่จะต้องทำการสำรวจหรือวิจัยอย่างกว้างขวาง แต่ถ้าเป็นโครงการที่จะทำในองค์กร โรงเรียน อาจใช้การตั้งคำถามเพื่อสำรวจความพร้อม เช่น มีคนพอหรือไม่ มีเวลาพอหรือไม่ มีงบประมาณพอหรือไม่ เป็นต้น

2.3 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรจำเป็นที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการว่ามีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม และเพียงพอหรือทรัพยากรที่จำเป็น ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย เทคโนโลยี และแผนการดำเนินงาน

2.4 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการบริหารโครงการการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ การนำปัจจัยนำเข้าของโครงการมาใช้เหมาะสมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ มีประโยชน์ในการค้นหาจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการ

2.5 การประเมินผลผลิต (Output/Product Evaluation) เป็นการประเมินผลจากโครงการว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คำนวณเพียงใด โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ มุ่งตอบคำถามว่าโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลการประเมินจะทำให้ได้สารสนเทศในการพิจารณาตัดสินใจดี ปรับ ขยายโครงการ

2.6 การประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบ (Outcome/Impact Evaluation) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานจากโครงการที่จัดทำขึ้น ก่อให้เกิดผลอื่นใดเกิดขึ้นตามมาหรือไม่ เป็นทั้งผลที่คาดหวังและไม่คาดหวัง และทั้งในทางที่ดีและไม่ดี

2.7 การประเมินการติดตาม (Follow up Evaluation) เป็นการดำเนินงานประเมินเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานไปแล้วระยะหนึ่ง เช่น อาจเป็น 6 เดือน 1 ปี หรือ 2 ปี เพื่อดูผลที่ได้จากการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนขึ้น

2.8 การประเมินอภิมาน (Meta Evaluation) เป็นการประเมินงานประเมิน เป็นการพิจารณาตัดสินคุณภาพหรือคุณค่าของการประเมิน ทำให้ทราบถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของรายงานการประเมิน และรายงานการประเมินได้ดำเนินการครอบคลุมกิจกรรมของการประเมินหรือไม่ ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานการใช้ประโยชน์ (Utility) มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility) มาตรฐานความเหมาะสม (Propriety) และมาตรฐานความถูกต้อง (Accuracy) เพื่อจะได้นำไปพัฒนา รายงานการประเมินให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

3. แบ่งตามผู้ประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.1 การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน (Internal Evaluator Evaluation)
การประเมินแบบนี้ ผู้ประเมินเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติงานกับสิ่งที่จะประเมิน ข้อดีก็คือ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องจึงทราบและเข้าใจสิ่งที่ประเมินได้เป็นอย่างดี ข้อเสียก็คือ เมื่อเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องจึงอาจมีความลำเอียงเกิดขึ้นได้

3.2 การประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก (External Evaluator Evaluation)
การประเมินแบบนี้ผู้ประเมินไม่ได้เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือไม่ได้ปฏิบัติงานกับสิ่งที่จะประเมิน ข้อดีก็คือ มีความเป็นกลางในการประเมิน แต่มีข้อเสียก็คือไม่เข้าใจรายละเอียดของสิ่งที่ประเมินไม่ดีพอและเนื่องจากเป็นบุคคลภายนอกอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานประเมิน

4. แบ่งตามมิติการประเมิน แบ่งได้ 4 ประเภท ดังนี้

4.1 การประเมินตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การประเมินความก้าวหน้า การประเมินผลสรุป และการประเมินเพื่อการพัฒนา

4.2 การประเมินตามข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณ คุณภาพ และแบบผสม

4.3 การประเมินตามวิธีการประเมิน ได้แก่ การประเมินเชิงธรรมชาติและเชิงทดลอง

4.4 การประเมินตามจุดเน้นที่ประเมิน ได้แก่ การประเมินกระบวนการ ผลลัพธ์ ผลกระทบ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน และการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล

5. แบ่งตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมิน แบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

5.1 การประเมินก่อนดำเนินงาน เป็นการประเมินผลก่อนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ โดยมุ่งเน้นประเมินตัวโครงการว่ามีความสอดคล้องสัมพันธ์กันในแต่ละส่วนหรือไม่ ความเป็นไปได้ คุ้มทุน มีเวลาเพียงพอหรือไม่ และจะมีอุปสรรค หรือปัญหาอะไรที่จะทำให้โครงการไม่สามารถดำเนินการได้ การประเมินก่อนดำเนินงานมีประโยชน์ในการตัดสินใจดำเนินโครงการ

5.2 การประเมินระหว่างการทำงาน การประเมินแบบนี้ควบคู่ไปกับการดำเนินงานของโครงการ โดยพิจารณาความก้าวหน้าของสิ่งที่ประเมินว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนใด เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

5.3 การประเมินหลังดำเนินงาน เป็นการประเมินผลเมื่อการทำงานได้สิ้นสุดแล้วทำการตรวจสอบว่าโครงการได้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด ผลที่เกิดขึ้นได้ใช้ทรัพยากรไปอย่างเพียงพอคุ้มค่าหรือไม่ และทรัพยากรเพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการหรือไม่ มีผลกระทบ (Impact) หรือผลที่ไม่ได้คาดหวังหรือผลพลอยได้ (Side Effect) อะไรบ้าง

การประเมินก่อนดำเนินงานจะใช้การประเมินบริบทและการประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินระหว่างการทำงานจะใช้การประเมินกระบวนการ ส่วนการประเมินหลังการทำงานจะใช้การประเมินผลผลิตและการประเมินผลลัพธ์

แพทตัน (Patton, 2004 : 277) ได้แบ่งประเภทการประเมินตามเกณฑ์มิติการประเมินเป็น 4 ประเภท คือ

1. ตามวัตถุประสงค์แบ่งได้เป็นการประเมินความก้าวหน้า ประเมินผลสรุปและประเมินเพื่อการพัฒนา
2. ตามข้อมูลแบ่งได้เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ คุณภาพและแบบผสม
3. ตามการประเมินแบ่งได้เป็น เชิงธรรมชาติ และเชิงทดลองหรือเชิงระบบ
4. ตามจุดเน้นที่ประเมินแบ่งได้เป็น การประเมินกระบวนการ ผลลัพธ์ ผลกระทบการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน และการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล

กล่าวโดยสรุปการประเมินแบ่งได้หลายประเภท ได้แก่ แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งตามช่วงเวลาของการประเมิน แบ่งตามผู้ประเมินคือ การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน การประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก แบ่งตามมิติการประเมิน และแบ่งตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมินคือ การประเมินก่อนดำเนินงาน การประเมินระหว่างการทำงาน และการประเมินหลังดำเนินงาน

2.3 ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ

แนวคิดในปัจจุบันยอมรับว่าการประเมินย่อมนำไปสู่การปรับปรุงงานหรือโครงการในทุกด้าน ซึ่งเป็นแนวคิดที่เข้าทดแทนความเข้าใจผิดที่ว่าประเมินเป็นการจับผิด การประเมินเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของการวางแผนและการบริหารงานหรือโครงการ การบริหารหรือโครงการ ไม่ว่าจะในด้านใดจำเป็นต้องอาศัยการประเมินที่เป็นระบบ คือ มีการประเมินทั้งเหตุและประเมินผล กล่าวคือ ผลการประเมินย่อมทำให้ผู้บริหารได้ทราบจุดเด่น จุดด้อย เพื่อจะได้เสริมจุดเด่นและแก้ปัญหาจุดด้อยได้อย่างทันทั่วทั้ง ในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการย่อมต้องการทราบว่างานหรือโครงการนั้นได้บรรลุเป้าหมายเพียงใด คำนวณค่ากับการลงทุนหรือแรงงานที่ลงไป

การประเมินโครงการอย่างมีระบบย่อมจะมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารโครงการตระหนักถึงคุณภาพของแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไว้ว่า สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมหรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดและช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจในการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการให้มีความถูกต้อง เหมาะสม ส่งผลให้โครงการนั้นดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุถึงเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

นักวิชาการด้านการประเมินหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการ ไว้ ดังนี้ ประชุม รอดประเสริฐ (2554 : 65) กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญและประโยชน์ คือ

1. การประเมินโครงการจะช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินการมีความชัดเจนยิ่งขึ้น
2. การประเมินโครงการช่วยให้การใช้ทรัพยากรของโครงการเป็นไปอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์เต็มที่

3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์และดำเนินงานเป็นไปด้วยดี

4. การประเมินโครงการช่วยแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการและทำให้โครงการมีข้อที่ก่อให้เกิดความเสียหายลดน้อยลง

5. การประเมินโครงการช่วยควบคุมคุณภาพของโครงการ

6. การประเมินโครงการ ช่วยสร้างขวัญ กำลังใจและสร้างความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโครงการ

7. การประเมินโครงการช่วยตัดสินใจในการบริหารโครงการ เป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายของผู้บริหารโครงการ

ในขณะที่ สมคิด พรหมจ้อย (2558 : 37-38) กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินว่า การประเมินเป็นกิจกรรมที่สำคัญในวงจรการวางแผนและบริหารงานโครงการ เพราะการประเมินมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผน และบริหารโครงการ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนและโครงการตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนการตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม

2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน

3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ

4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานโครงการต่อไป

5. ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร คุ่มค่ากับการลงทุนหรือไม่

สำหรับ เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2554 : 93 – 95) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการบริการ ถึงแม้จะไม่สามารถประกันผลสัมฤทธิ์ขั้นสูงสุดของโครงการได้

2. ช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินลงทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง

3. ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถจะทราบได้ว่าโครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน

5. ช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ทราบถึงข้อจำกัด และปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ

6. ช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป

นอกจากนี้ พิสนุ พงศ์ศรี (2557 : 36) ได้สรุปว่าความสำคัญของการประเมินโครงการต้องทำเป็นระบบ ซึ่งมีความสำคัญ และจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้

2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่อง สอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้

3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน

4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

รอสซี (Rossi, 1982 : 40) ได้อธิบายว่า การประเมินอาจจะมีจุดมุ่งหมายหลายอย่างแตกต่างกันออกไป เช่น

1. การประเมินอาจจะทำเพื่อจุดมุ่งหมายทางการจัดการและการบริหารเป็นการประเมินที่เกี่ยวกับความเหมาะสมของการเปลี่ยนแปลงโครงการ ทาวิธีของการปรับปรุง การดำเนินการตลอดจนการทำการประเมินเพียงเพื่อให้ครบตามข้อกำหนดของผู้ให้ทุนหรือให้งบประมาณในการดำเนินงานโครงการเท่านั้น

2. จุดมุ่งหมายเพื่อการวางแผน และการกำหนดนโยบาย ได้แก่ การหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจ กำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ของโครงการ

เวอร์เดลลิน (Werdelin, 1977 : 494) ได้สรุปว่า การประเมินมีบทบาทต่อกระบวนการตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงานไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะใหญ่หรือเล็ก สำคัญหรือไม่สำคัญ มีการเปลี่ยนแปลงมากหรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อย

กล่าวโดยสรุปความสำคัญของการประเมินโครงการ เป็นการช่วยให้ผู้บริหารโครงการตระหนักถึงคุณภาพของแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไว้ว่า สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมหรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดและช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจในการดำเนินการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการให้มีความถูกต้อง เหมาะสมส่งผลให้โครงการนั้นดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุถึงเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างไร

2.4 กระบวนการประเมินโครงการ

ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการประเมินโครงการ สมคิด พรหมจ้อย (2558 : 43-48) ได้กล่าวไว้ว่า ในการประเมินโครงการซึ่งถือเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่ง มีกระบวนการดำเนินการประเมินเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ประเมินอะไร : การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน
2. ทำไมจึงต้องประเมิน : หลักการและเหตุผลของการประเมิน
3. ประเมินเพื่ออะไร : กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน
4. มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง : ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน
5. จะประเมินได้อย่างไร : การออกแบบการประเมิน
 - กำหนดรูปแบบการประเมิน
 - กำหนดประเภทของตัวแปรหรือข้อมูลหรือตัวชี้วัด
 - กำหนดแหล่งข้อมูล / ผู้ให้ข้อมูล
 - กำหนดเครื่องมือ / วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล
 - กำหนดเกณฑ์การประเมิน
6. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
7. จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการใด : การเก็บรวบรวมข้อมูล
8. จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร : การวิเคราะห์ข้อมูล
9. จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร : รายงานผลการประเมิน

ในการดำเนินงานขั้นตอนที่ 1 ถึง 5 เมื่อเสร็จสิ้นถึงขั้นตอนที่ 5 ผลลัพธ์ของงานที่นักประเมินได้ก็คือ คำโครงการประเมิน (Evaluation Proposal) หรือแผนการประเมินโครงการ ซึ่งอยู่ในสภาพพร้อมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

รายละเอียดการดำเนินการประเมินโครงการในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

1. วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน : ประเมินอะไร

ในส่วนนี้เป็นการบรรยายโครงการเพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมินโครงการคือ กลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมีความเป็นเอกเทศและแต่ละกิจกรรมจะมีเป้าหมายอันเดียวกัน มีลักษณะที่เด่นชัด มีการกำหนดเวลาเริ่มต้น และเวลาสิ้นสุดโครงการ และมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ

1.1 ประโยชน์ของการวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน การวิเคราะห์/บรรยายโครงการที่มุ่งประเมินมีประโยชน์ที่สำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1.1.1 ทำให้ผู้ประเมินรู้จักโครงการนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น หรือรู้จักเป็นอย่างดีก่อนที่จะประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เป็นนักประเมินภายนอก

1.1.2 ทำให้มองเห็นกรอบแนวทางในการวางแผนประเมินโครงการ

1.1.3 เมื่อพบจุดเด่น – จุดด้อย หรือความสำเร็จ – ล้มเหลวของโครงการ นักประเมินจะสามารถอธิบายเหตุผล หรือสาเหตุได้อย่างคมชัดยิ่งขึ้น โดยวิเคราะห์เชื่อมโยงความสำเร็จ ความล้มเหลวนั้นกับสภาพการดำเนินงานโครงการ

1.1.4 จะเป็นประโยชน์ต่อการบรรยายโครงการไว้ในรายงานการประเมิน ในขั้นของการเขียนรายงานการประเมิน

1.2 การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน

เป็นการยากที่ผู้ประเมินจะสามารถประเมินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปราศจากความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน โดยข้อเท็จจริงและหลักการของการประเมินโครงการ ยิ่งผู้ประเมินมีความรอบรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมินมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้สามารถประเมินโครงการนั้นได้อย่างถูกต้อง เชื่อถือได้ และเป็นที่ยอมรับแก่คนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ประเมินควรทำการศึกษาหรือบรรยายโครงการที่มุ่งประเมินโดยการวิเคราะห์เอกสารโครงการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการตามหัวข้อต่อไปนี้

1.2.1 โครงการมีความเป็นมาอย่างไร ใครทำ ทำไมต้องทำโครงการนี้ ทำแล้วได้อะไร ตลอดจนหลักการและเหตุผลของโครงการ

1.2.2 ลักษณะของโครงการ เป็นโครงการทดลอง โครงการประจำที่ ดำเนินการต่อเนื่อง หรือโครงการพิเศษ เป็นต้น

1.2.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการคืออะไร ปฏิบัติประเมินได้หรือไม่

1.2.4 รูปแบบการบริหารโครงการเป็นอย่างไร ผู้บริหารโครงการมีใครบ้าง มีบุคลากรและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือไม่

1.2.5 ทรัพยากรของโครงการมีอะไรบ้าง ใครหรือหน่วยงานใดเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

1.2.6 มีกิจกรรม เนื้อหาสาระ และขั้นตอนในการดำเนินโครงการอย่างไร

1.2.7 โครงการเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อไร

1.2.8 มีการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินผลสำเร็จของโครงการหรือไม่ ถ้ามีเกณฑ์เหล่านั้นคืออะไร

1.2.9 โครงการมีความเหมาะสมเพียงไรในเรื่องของความชัดเจน เป้าหมาย ผลงานและความเป็นไปได้ของโครงการ

2. หลักการและเหตุผลของการประเมิน : ทำไมจึงต้องประเมิน

ในขั้นตอนนี้ต้องกล่าวถึงความเป็นมาของโครงการ ตลอดจนความจำเป็นและความสำคัญของการประเมินผลโครงการนี้ รวมถึงผลดีของการประเมินโครงการหรือผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้นถ้าไม่ได้ทำการประเมินผลโครงการ เป็นส่วนที่นำไปสู่การค้นคว้าเกี่ยวกับเหตุผล และความจำเป็นของโครงการที่จะถูกประเมินว่าทำไมต้องมีการประเมินเพื่อทราบความก้าวหน้า ทราบผลของ

โครงการปัญหาและอุปสรรคของโครงการ ฯลฯ ประเมินเพื่อใคร ผู้สนับสนุนโครงการ ผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องและจะนำผลของการประเมินไปใช้ได้อย่างไร เพื่อปรับปรุง พัฒนาโครงการ บริหารงาน ตัดสินใจยุบ หรือต่อโครงการ ฯลฯ

3. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน : ประเมินเพื่ออะไร

วัตถุประสงค์ของการประเมินเป็นกรอบหรือทิศทางให้ทราบว่า การประเมินครั้งนี้มุ่งศึกษา มุ่งประเมินในด้านใดบ้าง จะเป็นการควบคุมทิศทาง การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด การประเมินโครงการนั้นมุ่งให้ได้ข่าวสารหรือข้อมูลที่เชื่อถือได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการตั้งวัตถุประสงค์ของการประเมิน จะต้องเขียนอย่างชัดเจน และให้ทิศทางในการประเมินต้องตรงกับความต้องการใช้ผลการประเมินของผู้บริหารโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้อง เฉพาะเจาะจงวัดได้ ประเมินได้ เป็นปรนัย และเป็นที่ยอมรับของผู้ถูกประเมิน ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินบ่อยครั้งที่ได้ใช้แบบจำลองการประเมินเป็นกรอบในการกำหนด วัตถุประสงค์ในการประเมิน ตัวอย่างเช่น

- 1) เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ
- 2) เพื่อประเมินการบริหารโครงการ
- 3) เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ
- 4) เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลกระทบของโครงการ

4. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน : มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง

เป็นการศึกษาถึงแนวคิด หลักการ ทฤษฎี แนวทางในการประเมิน แบบจำลองการประเมินรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมิน ตลอดจนศึกษากรณีตัวอย่างงานประเมิน ที่ทำการประเมินโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้ให้นักการประเมินโดยเฉพาะนักประเมินมือใหม่ เห็นแนวทางในการดำเนินงานประเมินได้ชัดเจนมากขึ้น

5. การออกแบบการประเมิน : จะประเมินได้อย่างไร

ในขั้นนี้เป็นการกำหนดกรอบแนวทางการประเมินในรายละเอียดว่าตัวแปรหรือข้อมูลที่ต้องการศึกษามีข้อมูลด้านใดบ้าง จะสุ่มตัวอย่างอย่างไร เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งใด มีแนวทางการวัดอย่างไร และจะวัดด้วยเครื่องมือประเภทใด จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างไรและตัดสินผลการประเมินด้วยเกณฑ์อะไร

6. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีหรือยัง จะใช้เครื่องมือที่มีอยู่แล้ว หรือจะต้องสร้างขึ้นใหม่ ถ้าสร้างเครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องสร้างให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการประเมิน ข้อคำถามควรเฉพาะเจาะจง เป็นปรนัย ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ทดลองใช้ และตรวจสอบคุณภาพขั้นพื้นฐานของเครื่องมือ เช่น ดัชนีความเที่ยง ความตรง ความยาก ฯลฯ ก่อนที่จะนำเครื่องมือไปใช้จริง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินอาจจะเป็นแบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบเจนนับ แบบวิเคราะห์ และแบบทดสอบ เป็นต้น

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล : จะเก็บรวบรวมข้อมูลได้ด้วยวิธีการใด

ในขั้นนี้จะเป็นส่วนนำไปสู่ความชัดเจนในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือจะทำให้ทราบว่าจะอะไรคือแหล่งของข้อมูลที่ต้องการ จะต้องเก็บข้อมูลที่ไหน เมื่อไร จากใคร เวลาใด และจะใช้เทคนิควิธีใดในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดสมบูรณ์ และถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในการปฏิบัติผู้ประเมินไม่จำเป็นต้องอาศัยวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีที่ตอบสนองสภาพการดำเนินงานโครงการที่รับผิดชอบได้อย่างดีที่ผู้ประเมินอาจเลือกใช้ หรือคิดค้นวิธีการใหม่ได้ตลอดเวลา ตัวอย่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจและน่าจะสอดคล้องกับธรรมชาติของการประเมินโครงการ ได้แก่ การวิเคราะห์ผลงาน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การทดสอบความสามารถในการปฏิบัติงาน การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้สถานการณ์จำลอง การอภิปราย การใช้เทคนิคเดลฟาย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การนับ การวัด เป็นต้น

8. การวิเคราะห์ข้อมูล : จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลปกติจะไม่ใช้วิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก อาจใช้วิธีการเชิงสถิติบ้าง ตามความจำเป็น เช่น ถ้าเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถนำมาวิเคราะห์โดยสถิติต่าง ๆ อาทิเช่น แจกแจงความถี่ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อัตราส่วน ร้อยละ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ t - test, F - test เป็นต้น ข้อควรระวังในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ จะใช้สถิติใดต้องตรวจสอบว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงหรือไม่ ส่วนข้อมูลที่ไม่ใช่ปริมาณนั้นสามารถวิเคราะห์ได้โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลกับเกณฑ์ หากผลการเปรียบเทียบสอดคล้องกัน หรือผ่านเกณฑ์หรือแตกต่างกันอย่างชัดเจน การตัดสินคุณค่าก็อาจทำได้โดยตรงไปตรงมา แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีข้อมูลมีลักษณะคล้ายกันการตัดสินคุณค่าจะยากลำบากมากขึ้นและในกรณีดังกล่าว อาจต้องดูข้อมูลสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบด้วย

9. รายงานผลการประเมิน : จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร

เป้าหมายปลายทางของการประเมินโครงการ คือ การนำข้อมูลผลการประเมินไปใช้ เพื่อการวินิจฉัย สั่งการ หรือตัดสินใจในการปรับปรุง และพัฒนางานโครงการนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ดังนั้นในขั้นตอนนี้ผู้ประเมินจะต้องจัดทำรายงานการประเมินเพื่อนำเสนอเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ขั้นตอนนี้ผู้ประเมินจะต้องจัดทำรายงานการประเมินเพื่อนำเสนอให้ผู้บริหารได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ รายงานการประเมินสามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ รายงานสรุปสำหรับผู้บริหารเป็นรายงานการสรุปผลการประเมินที่สั้นกะทัดรัด ปกติมีความยาว 1 - 3 หน้า ให้สารสนเทศที่ใช้ประกอบการตัดสินใจสำหรับผู้บริหารได้ ลักษณะของรายงานประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ วัตถุประสงค์ของการประเมิน ผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ สำหรับรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์ทั่วไปจะมีรายละเอียดที่ชัดเจน ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการประเมินเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการประเมิน ผลวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการประเมินและข้อเสนอแนะ

สอดคล้องกับ พิสนุ พงศ์ศรี (2557 : 102-105) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการประเมินโครงการหรือขั้นตอนการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการมีขั้นตอนเช่นเดียวกับการประเมินสิ่งอื่น ๆ ซึ่งในที่นี้เห็นควรเป็น 8 ขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการประเมินก่อน ระหว่าง หรือสิ้นสุดโครงการก็ตาม และถ้าการประเมินงานประเมินโครงการด้วยก็จะเป็น 9 ขั้นตอน คือ เป็นการตรวจสอบผลการประเมินนั่นเอง ในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง 8 ขั้นตอน อาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้ เช่น บางขั้นตอนอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้างตามลักษณะของโครงการที่จะประเมิน และปัจจัยอื่นบางขั้นตอนก็มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน บางขั้นตอนก็อาจยุบรวมกันได้ บางขั้นตอนก็อาจสลับกันได้ ฯลฯ เป็นต้น สำหรับสาระโดยสรุปของขั้นตอนทั้ง 8 มีดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดการประเมินและศึกษาวิเคราะห์โครงการ พร้อมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องการจะประเมินสิ่งใดหรือประเมินโครงการ ผู้ประเมินต้องศึกษาแนวคิดการประเมินโครงการและสาระที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาจศึกษาเรื่องการติดตามโครงการด้วยก็ได้ ตลอดจนอาจศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารอ้างอิงทฤษฎี และเอกสารหรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติมด้วยก็ได้ หลังจากนั้นก็ต้องศึกษาวิเคราะห์โครงการที่จะประเมิน และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งจากเอกสาร บุคคลที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ ผลจากการศึกษาดังกล่าวก็เพื่อให้ได้ข้อสรุปนำไปกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ หรือประเด็นการประเมิน และพัฒนาตัวชี้วัดในขั้นตอนต่อไป โดยอาจนับได้ว่าในขั้นตอนที่ 1 นี้ เป็นการศึกษารายละเอียด โดยยังไม่ลงมือทำอะไรเป็นหลักเป็นฐาน จะเริ่มลงมือเขียน หรือปฏิบัติการเตรียมการประเมินโครงการเบื้องต้นในขั้นที่ 2 ต่อ

2. การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินและตัวชี้วัด

ในขั้นตอนนี้ นำผลสรุปจากการศึกษาของขั้นตอนที่ 1 มากำหนดวัตถุประสงค์ หรือประเด็นการประเมิน เมื่อได้วัตถุประสงค์ หรือประเด็นการประเมินที่ชัดเจนคงที่ หรือค่อนข้างชัดเจนแล้ว ก็จะเป็นตัวตั้งให้นำไปพัฒนาตัวชี้วัด ซึ่งวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินอาจได้จากวัตถุประสงค์โครงการ รูปแบบการประเมิน ความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมิน หรือผู้ว่าจ้าง หรือผู้บังคับบัญชา หรือผู้ร้องขอ ฯลฯ ให้ประเมินประสบการณ์ของผู้ประเมินเอง หรือได้จากการร่วมกันกำหนดของผู้เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยอาจได้จากหลาย ๆ แหล่งร่วมกันก็ได้

การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน ถ้าจะให้สะดวกรวดเร็วแบบอาหารกึ่งสำเร็จรูปก็สามารถใช้รูปแบบการประเมินที่กำหนดประเด็นการประเมินมาให้แล้วก็ได้ เช่น รูปแบบ CIPP และรูปแบบของ Kirkpatrick เป็นต้น แต่ก็ต้องประเมินให้ครบข้อกำหนดของรูปแบบ คล้ายกับต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือกฎหมายที่กำหนด เข้าทำนองง่ายตอนแรกแต่อาจยุ่งยากตอนหลัง ซึ่งจากประสบการณ์ พบว่า นักประเมินที่ชำนาญมักจะไม่ใช้รูปแบบการประเมิน เพราะจะทำให้มีความยืดหยุ่นน้อย เมื่อได้วัตถุประสงค์ หรือประเด็นการประเมินแล้ว ก็จะใช้เป็นกรอบในการเลือกพัฒนา หรือสร้างตัวชี้วัด ซึ่งในทางปฏิบัติตัวชี้วัดสำหรับการประเมินโครงการยังไม่มีเพียงพอ หรือไม่ตรงกับโครงการที่จะประเมิน ผู้ประเมินจะต้องพัฒนาด้วยการปรับให้สอดคล้องกับโครงการที่จะประเมินหรือสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งตัวชี้วัดที่ได้จะเป็นตัวตั้งในการกำหนดเกณฑ์ ค่าน้ำหนัก

(ถ้ามี) แหล่งข้อมูล เครื่องมือ และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้น ถ้าตัวชี้วัดไม่ชัดเจนพอก็จะส่งผลต่อการเตรียมงานในขั้นต่อไปได้ บางครั้งต้องกลับมาปรับตัวชี้วัดใหม่ก็มี ตัวชี้วัดเป็นเรื่องสำคัญมากในการประเมินโครงการหรือประเมินสิ่งอื่น ๆ

3. การกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนัก (ถ้ามี)

คำว่า เกณฑ์ในที่นี้ หมายถึง เกณฑ์การตัดสิน ส่วนค่าน้ำหนัก หมายถึง ระดับความสำคัญของประเด็นการประเมินและตัวชี้วัด ซึ่งยิ่งเกณฑ์มีความละเอียดและค่าน้ำหนักสอดคล้องกับสภาพโครงการเท่าไร สารสนเทศจากการประเมินก็ยิ่งครอบคลุมชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น แม้ว่าต้องแลกกับความยุ่งยากบ้างก็ตาม เช่นเดียวกับความละเอียดของจอภาพ เครื่องรับโทรทัศน์ หรือจอคอมพิวเตอร์ ที่มีรายละเอียดเป็นพิกเซล (Pixel) ยิ่งจำนวนพิกเซลมากก็ยิ่งคมชัดมาก

ในการกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนักนั้น อาจแยกได้เป็น 4 ระดับ เรียงตามลำดับความละเอียดจากน้อยไปหามาก คือ ตั้งแต่ไม่กำหนดเกณฑ์ตัดสินเลยมีแต่เกณฑ์ในการแปลความหมาย มีเกณฑ์ตัดสินของตัวชี้วัดเพียง 2 ระดับ คือ ผ่านกับไม่ผ่าน มีเกณฑ์ตัดสินเพียง 2 ระดับ และกำหนดค่าน้ำหนักของตัวชี้วัดและสุดท้าย คือ มีเกณฑ์ตัดสินมากกว่า 2 ระดับ และมีค่าน้ำหนัก

4. การกำหนดกรอบแนวคิดและขอบเขตการประเมิน

เมื่อได้วัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน ตัวชี้วัด เกณฑ์ (ถ้ามี) และค่าน้ำหนัก (ถ้ามี) แล้วนำมารวมกันเป็นกรอบแนวคิดการประเมิน ซึ่งอย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ประเด็นการประเมินกับตัวชี้วัด ถ้าจะให้ละเอียดยิ่งขึ้น ก็กำหนดเกณฑ์ และค่าน้ำหนักโดยเกณฑ์อาจจะกำหนดไว้มากกว่า 2 ระดับ และทำเป็นตารางกรอบแนวคิด ซึ่งมีช่องตารางตามองค์ประกอบข้างต้น

จากสาระหรือองค์ประกอบสำคัญของกรอบแนวคิดของการประเมินจะนำไปสู่การกำหนดขอบเขตการประเมินที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิด เกี่ยวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล และอาจกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น พื้นที่ เวลา และแนวทางการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมได้ตามต้องการ โดยจะทำเป็นตารางสรุปและนำไปรวมกับตารางหรือสาระสำคัญของกรอบแนวคิดการประเมิน รวมเป็นตารางกรอบแนวคิดและขอบเขตการประเมิน

5. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูล

การประเมินต้องตัดสินใจผลจากสารสนเทศที่เก็บมาได้ โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ ตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ ซึ่งโครงการแต่ละโครงการจะมีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันมาก จึงยากที่จะใช้เครื่องมือของผู้ที่สร้างหรือพัฒนาไว้ได้ อย่างน้อยก็ต้องมาปรับบ้างยกเว้นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่มีมาตรฐานเหมือนกันนำมาปรับใช้ได้เลย ส่วนเครื่องมือทางสังคมศาสตร์ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ หรือแบบสังเกต มักจะต้องปรับหรือสร้างใหม่เสมอ เมื่อสร้างแล้วถ้าเป็นไปได้ก็ควรพัฒนาหาคุณภาพของเครื่องมือด้วย

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเตรียมปฏิบัติการประเมินขั้นตอนที่ 5 จะนำมาใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริงในส่วนขั้นตอนนี้เป็นารเริ่มปฏิบัติจริงในภาคสนามโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต ถ้าเป็นกรณีข้อมูลเชิงคุณภาพก็อาจใช้เทคนิคต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการประเมินโครงการจะง่ายกว่าการวิจัย เพราะมักจะใช้สถิติพื้นฐานง่าย ๆ เช่น จำนวนนับ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน อาจจะมีที่ยากขึ้นบ้างก็คือ สถิติที่ใช้ทดสอบ ซึ่งมักจะเป็นการทดสอบที (t – test) และสถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ เช่น การหาค่าความเที่ยงตรงโดยใช้สูตร KR – 20 หรือสูตรอัลฟา (α) ของครอนบาค (Cronbach) เป็นต้น

8. การเขียนรายงานการประเมิน

รายงานการประเมินโครงการที่สมบูรณ์ จะมีโครงสร้างคล้ายกับรายงานการวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ คือ มีส่วนนำ ส่วนที่เป็นเนื้อหา 5 บท และส่วนท้ายซึ่งจะเป็นภาคผนวกต่าง ๆ ข้อแตกต่างที่สำคัญก็คือ การรายงานการประเมินจะเสนอแก่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการมากกว่าเผยแพร่แก่บุคคล หรือหน่วยงานทั่วไป เหมือนกับรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้การเขียนรายงานการประเมินจะต้องอาศัยความสามารถทั้งศาสตร์และศิลป์เข้าช่วย เพื่อจูงใจหรือโน้มน้าวให้ผู้เกี่ยวข้องนำผลการประเมินไปใช้จริง อย่างไรก็ตามในกรณีโครงการขนาดเล็กหรือมีความเร่งด่วน อาจเขียนรายงานการประเมินโครงการโดยสรุป ไม่ต้องมีโครงสร้างสมบูรณ์เช่นเดียวกับการวิจัยในชั้นเรียนที่อนุโลมให้เขียนหน้าเดียวหรือเพียง 5 – 10 หน้าก็ได้

9. การประเมินงานประเมินโครงการ (ถ้ามี)

การประเมินงานประเมินโครงการ หรืองานประเมินอื่น ๆ ยังมีน้อยมาก แต่ในที่นี้เห็นว่าควรจะนำเสนอไว้ในลักษณะการตรวจสอบคุณภาพของรายงานการประเมินด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อเป็นการกระตุ้นหรือเร่งรัดให้การประเมินโครงการมีคุณภาพมาตรฐานที่สูงขึ้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะยังมีการประเมินงานประเมินโครงการน้อยแต่คาดว่าในอนาคตจะต้องมีการนำไปใช้กันมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปกระบวนการประเมินโครงการหรือขั้นตอนการประเมินโครงการ เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของผู้ประเมินต้องศึกษาทำความเข้าใจ และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ อย่างเป็นระบบ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าโดยสรุปมี 9 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ประเมินอะไร : การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน 2) ทำไม่จึงต้องประเมิน : หลักการและเหตุผลของการประเมิน 3) ประเมินเพื่ออะไร : กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน 4) มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง : ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน 5) จะประเมินได้อย่างไร : การออกแบบการประเมิน 6) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน 7) จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการใด : การเก็บรวบรวม

ข้อมูล 8) จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร : การวิเคราะห์ข้อมูล และ 9) จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร : รายงานผลการประเมิน

รูปแบบการประเมินและรูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model)

ในการประเมินโครงการนักประเมินสามารถเลือกหรือประยุกต์ใช้ในรูปแบบการประเมินต่าง ๆ ได้หลากหลายรูปแบบ ในการศึกษาวิจัยประเมินโครงการครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแนวคิดของนักการศึกษาต่าง ๆ และนำมาเสนอเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ รูปแบบการประเมินโครงการและรูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model) รายละเอียดดังนี้

รูปแบบการประเมิน

รูปแบบการประเมินในที่นี้ขอนำเสนอรูปแบบการประเมินที่เป็นที่นิยมเพียง 5 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบการประเมินของไทเลอร์
2. รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก
3. รูปแบบการประเมินของสเตค
4. รูปแบบการประเมินของโพรวัส
5. รูปแบบการประเมินของอัลคิน

โดยแต่ละรูปแบบมีแนวทางในการประเมินดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการประเมินของไทเลอร์

พิชิต ฤทธิจรูญ (2557 : 119-121) ได้กล่าวถึงรายละเอียดและแนวทางในการประเมินตามรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ ดังนี้

ไทเลอร์ เป็นผู้บุกเบิกแนวคิดการประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ เพื่อใช้ในการศึกษาความแตกต่างของประสิทธิภาพของโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ในโครงการ The Eight-Year Study (ค.ศ. 1932-1940) ของสหรัฐอเมริกา ไทเลอร์เป็นนักประเมินที่ให้ความสนใจและพัฒนารูปแบบการประเมินในโครงการทางการศึกษาก่อนคนอื่น ๆ นอกจากเขาจะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางด้านการประเมินแล้ว ยังเป็นผู้ที่ให้แนวคิดสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรอีกด้วย

1.1 จุดมุ่งหมายของการประเมิน

1.1.1 เพื่อตรวจสอบดูว่า จุดมุ่งหมายของโครงการซึ่งได้กำหนดไว้ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมนั้นได้บรรลุผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

1.1.2 เพื่อหาข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินโครงการ

1.2 ขั้นตอนของการประเมิน

1.2.1 กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการไว้กว้าง ๆ

1.2.2 จำแนกประเภทของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ให้ชัดเจน

1.2.3 กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ชัดเจนว่า เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว

ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องเกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง อาจจะเป็นพฤติกรรมรายบุคคลหรือรายกลุ่มก็ได้

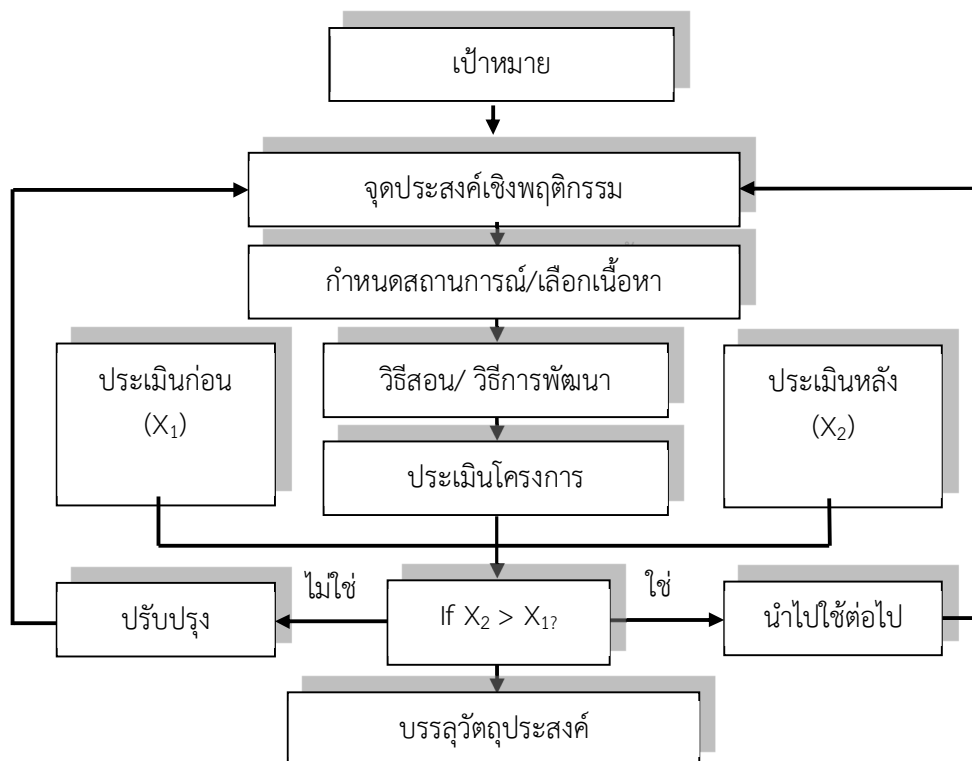
1.2.4 กำหนดสถานการณ์ กำหนดและเลือกเนื้อหาสำคัญ รวมทั้งวิธีการต่าง ๆ ที่จะให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้

1.2.5 ประเมินโครงการ โดยเลือกและสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ระบุว่า ได้มีการบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพียงใด

1.2.6 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

1.2.7 วิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบกับพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้ตามจุดประสงค์ เพื่อพิจารณาการบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและวัตถุประสงค์ของโครงการ

รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ตามขั้นตอนดังกล่าว สรุปได้ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 รูปแบบการประเมินของไทเลอร์

ที่มา : พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2557 : 121)

2. รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก

เคิร์กแพททริก (Kirkpatrick, 1978 : 130-139) เป็นผู้นำเสนอแนวคิดและรูปแบบการประเมินผลโครงการฝึกอบรม โดยในปี ค.ศ. 1959 เขาได้เขียนบทความชุดหนึ่งเรียกว่า “เทคนิคการประเมินผลโครงการฝึกอบรม” จำนวน 4 เรื่อง ลงตีพิมพ์ในวารสาร Training and Development, the journal of the American Society for Training and Development (ASTD) บทความดังกล่าว

ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการฝึกอบรม 4 ระดับ ซึ่งตามทัศนะของเคิร์กแพททริกเห็นว่าการฝึกอบรมที่เน้นในลักษณะของหลักสูตรและโครงการฝึกอบรมนั้นจะช่วยให้ผู้ผ่านการอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้น มีการปรับปรุงทักษะการทำงานดีขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อการทำงาน ทำให้เกิดการปรับปรุงการทำงานในปัจจุบันหรือพัฒนางานในอนาคต การฝึกอบรมจึงเป็นการช่วยเหลือบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการฝึกอบรมใด ๆ ควรจะจัดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรมซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้รู้ว่าการจัดโครงการฝึกอบรมมีประสิทธิภาพเพียงใด การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมปกติที่เกิดขึ้นในทุกองค์การเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อการพัฒนาบุคลากร โดยมุ่งหวังให้ผู้ผ่านการอบรมได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือแนวทางการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.1 เหตุผลในการประเมิน

เคิร์กแพททริกเห็นว่า การประเมินผลการฝึกอบรมจะทำให้มีเหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. โครงการฝึกอบรมนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายขององค์การหรือเกิดประโยชน์ต่อองค์การในลักษณะใดบ้าง
2. ควรยุติโครงการฝึกอบรมชั่วคราวก่อนหรือควรดำเนินการต่อไป
3. ช่วยให้ได้สารสนเทศว่าควรปรับปรุงหรือพัฒนาโครงการฝึกอบรมในอนาคตในส่วนใดบ้างและปรับปรุงอย่างไร

2.2 แนวทางในการประเมิน

เคิร์กแพททริกได้เสนอรูปแบบการประเมินผลโครงการฝึกอบรม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้สำหรับการประเมินประสิทธิผลของการฝึกอบรม โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. การประเมินปฏิกิริยา

การประเมินในขั้นนี้เป็นการประเมินในระดับที่หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า ผู้ที่เข้าอบรมนั้นมีความรู้สึกอย่างไรต่อการฝึกอบรม มีความพึงพอใจต่อโครงการฝึกอบรมหรือไม่ เพียงใด เช่น ความพึงพอใจต่อหลักสูตร เนื้อหา กิจกรรม และวิธีการฝึกอบรม รวมทั้งความรู้ ความสามารถ และเทคนิคการถ่ายทอดของวิทยากรการฝึกอบรมตรงตามความต้องการหรือทำให้ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจ หรือไม่ เพียงใด

การประเมินปฏิกิริยานั้นต้องการได้รับข้อมูลที่เป็นปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้าอบรมที่มีความหมายและความเป็นจริงเพราะข้อมูลเหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการฝึกอบรมในระดับแรก ผู้บริหารอาจตัดสินใจให้ล้มเลิกโครงการฝึกอบรมนั้นหรือไม่ก็ตัดสินใจให้ดำเนินการฝึกอบรมนั้นต่อไปก็ได้ ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากผลการประเมินปฏิกิริยาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจวิธีการหรือแนวทางที่จะช่วยให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับปฏิกิริยาตอบสนองที่มีความหมายและตรงตามความเป็นจริงจากผู้เข้าอบรม มีดังนี้

1) กำหนดกรอบประเด็นการประเมินให้แน่นอนชัดเจนลงไปว่านักประเมินต้องการได้รับข้อมูลอะไร เช่น ปฏิกริยาตอบสนองต่อเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรม วิทยากร สถานที่ การฝึกอบรม ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม เป็นต้น

2) ออกแบบรูปแบบของเครื่องมือหรือข้อความในแบบสอบถามที่จะใช้เก็บรวบรวมข้อมูลให้ตรงและครอบคลุมประเด็นที่ต้องการวัดปฏิกริยาตอบสนอง ข้อคำถามที่ใช้ต้องช่วยให้ได้ข้อมูลหรือคำตอบที่สามารถนำมาแปลงเป็นตัวเลข แจกแจงความถี่และวิเคราะห์ในเชิงปริมาณได้ ไม่ควรใช้คำถามประเภทปลายเปิด

3) กระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมได้เขียนแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในข้อคำถามต่าง ๆ

4) พยายามให้ผู้เข้าอบรมได้เขียนแสดงความคิดเห็นให้ครบถ้วนและส่งกลับคืนทันทีเพื่อให้ได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบทุกคน

5) ในการแจกแบบสอบถามเพื่อประเมินปฏิกริยานี้ ผู้ประเมินต้องแน่ใจว่าได้ให้เวลาผู้เข้าอบรมอย่างเพียงพอที่จะให้คำตอบครบทุกข้อและควรแจกแบบสอบถามก่อนที่ผู้เข้าอบรมจะออกไปจากห้องฝึกอบรมเมื่อสิ้นสุดโครงการ ไม่ควรให้ผู้เข้าอบรมนำแบบสอบถามติดตัวออกไปและส่งคืนกลับมาในภายหลัง

6) พยายามให้ผู้เข้าอบรมแสดงปฏิกริยาผ่านแบบสอบถามด้วยความซื่อสัตย์หรือตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ควรให้ผู้เข้าอบรมเขียนชื่อของตนเองลงไปแบบสอบถาม

7) ควรสื่อสารการประเมินปฏิกริยาโดยมีรายละเอียดที่เหมาะสมให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับทราบและนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

2. การประเมินการเรียนรู้

จากผลการประเมินปฏิกริยาในระดับแรกนั้น ถ้ามีข้อมูลสะท้อนว่า ผู้เข้าอบรมมีปฏิกริยาตอบสนองต่อการฝึกอบรมในทางบวก หรือมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรม อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการนั้นประสบความสำเร็จในขั้นต้นเท่านั้น แต่ไม่อาจบอกได้ว่าผู้เข้าอบรมมีความรู้และเกิดทักษะปฏิบัติจากการฝึกอบรมหรือไม่ เพียงใด ซึ่งแนวคิดของเคิร์กแพททริกเขาเชื่อว่าการฝึกอบรมสามารถที่จะสอนหรือพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ เกิดทักษะและเปลี่ยนแปลงเจตคติได้ จึงต้องมีการประเมินในระดับที่สองคือ การประเมินการเรียนรู้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า ผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ ได้ปรับปรุงและพัฒนาทักษะอะไรบ้างและมีเจตคติต่อการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ เพียงใด ทั้งนี้เพราะว่าถ้าบุคคลมีการเรียนรู้น้อยหรือไม่มีการเรียนรู้ ก็จะมีปัญหาไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ทักษะและเจตคติจึงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของผู้เข้าอบรมในโอกาสต่อไป เคิร์กแพททริกได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1) ในการประเมินผลการฝึกอบรมขององค์การขนาดใหญ่ ถ้าเป็นไปได้ควรออกแบบการประเมินโดยกำหนดให้มีกลุ่มทดลองซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้าอบรม และกลุ่มควบคุมซึ่งเป็นกลุ่ม

ที่ไม่ได้เข้าอบรม แล้วเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ (คะแนนความรู้ ทักษะและ/หรือเจตคติ) ระหว่างสองกลุ่มว่า แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

2) ในทางปฏิบัติที่สามารถทำได้จริงและสะดวกต่อการประเมิน ควรวัดผลการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ทักษะและ/หรือเจตคติของผู้เข้าอบรมทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม แล้ววิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม

3) ให้ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ ซึ่งอาจใช้แบบทดสอบมาตรฐานที่ตรงกับความรู้ที่กำลังอบรมในโครงการฝึกอบรม หรือแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเองที่อาจเป็นข้อสอบแบบถูก-ผิด แบบเลือกตอบ แบบเติมคำตอบ/ตอบสั้น หรือแบบอัตนัย แบบใดแบบหนึ่งหรือหลายแบบผสมกัน ส่วนการวัดเจตคติให้ใช้แบบวัดเจตคติ ซึ่งอาจสร้างขึ้นตามวิธีการของลิเคอร์ต (Likert's scale) หรือวิธีของออสกู๊ด (Osgood's scale)

4) เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าอบรมทุกคน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

5) ผลการประเมินการเรียนรู้จะสะท้อนถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของวิธีการกิจกรรม สื่อ เอกสารการฝึกอบรมและวิทยากรหรือผู้ให้การฝึกอบรม จึงควรนำผลการประเมินไปใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาสาระ วิธีการที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมให้เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการฝึกอบรมครั้งต่อไป

3. การประเมินพฤติกรรม

จากผลการประเมินการเรียนรู้ในระดับที่สองดังกล่าวข้างต้น ถ้ามีข้อมูลผลการประเมินสะท้อนว่า ผู้เข้าอบรมในโครงการนั้น มีความรู้ มีทักษะและเจตคติที่ดีในเรื่องที่ได้รับการฝึกอบรมไปแล้ว องค์กรหรือผู้ที่จัดการฝึกอบรมก็คาดหวังว่า เมื่อผู้เข้าอบรมกลับไปทำงานแล้วน่าจะมีพฤติกรรมการทำงานเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือ ได้นำความรู้และทักษะที่ได้จากการฝึกอบรมไปปรับปรุงและพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งมีเจตคติต่อการทำงานดีขึ้นกว่าเดิม แต่สภาพจริงอาจเป็นได้ว่าผู้เข้ารับการอบรมยังมีพฤติกรรมการทำงานเหมือนเดิม ซึ่งเป็นการบ่งชี้ว่าการฝึกอบรมตามโครงการนั้น ๆ ไม่ได้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป็นการดำเนินโครงการฝึกอบรมที่ไม่คุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ซึ่งตามแนวคิดของเคิร์กแพททริกจึงต้องมีการประเมินระดับที่สามคือ การประเมินพฤติกรรมการทำงานหลังการฝึกอบรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่า เมื่อได้รับการฝึกอบรมไปแล้วผู้เข้าอบรมได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่อย่างไร การประเมินผลในระดับนี้ค่อนข้างยากและใช้เวลามากกว่าการประเมินผลในสองระดับแรก เพราะอาจต้องออกไปติดตามประเมินผลในสถานที่ทำงานจริง ๆ ของผู้เข้าอบรมซึ่งทำงานอยู่ในที่ต่าง ๆ กัน ในทางปฏิบัติอาจใช้การติดตามประเมินโดยใช้แบบสอบถามไปยังหน่วยงานของผู้เข้าอบรมโดยสอบถามจากหัวหน้า เพื่อนร่วมงาน และหรือผู้เข้าอบรม ข้อมูลที่ได้จะน่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับผู้ให้ข้อมูลว่าจะให้ข้อมูลตรงกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากขึ้นในบางกรณีจึงออกแบบวิธีการเก็บ

รวบรวมข้อมูลเพิ่มขึ้นโดยการออกไปติดตามเยี่ยมชมการปฏิบัติงานในสถานที่ทำงานจริง เคิร์กแพททริก ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินพฤติกรรมการทำงานไว้ดังนี้

1) ในการประเมินผลพฤติกรรมการทำงานหลังการฝึกอบรมขององค์การขนาดใหญ่ ถ้าเป็นไปได้ควรออกแบบการประเมินผลโดยใช้กลุ่มควบคุมซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่ไม่ได้เข้าอบรมแล้ว เปรียบเทียบพฤติกรรมการทำงานกับกลุ่มผู้เข้าอบรมว่า แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

2) ระยะเวลาระหว่างการฝึกอบรมกับการประเมินผลหลังการฝึกอบรมนั้น ควรเว้นระยะเวลาให้ห่างกันพอสมควรเพื่อให้แน่ใจว่าผู้เข้าอบรมได้นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานหรือมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานได้เกิดขึ้นจริง ๆ เช่น กำหนดระยะเวลาภายหลังการฝึกอบรมแล้ว 1 เดือน 3 เดือน ครึ่งปี หรือ 1 ปี เป็นต้น

3) ควรจะประเมินพฤติกรรมการทำงานของผู้เข้าอบรมทั้งก่อนและหลัง การอบรม เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นพฤติกรรมการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

4) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ หรือสัมภาษณ์จากบุคคลหลายคนหรือ หลายกลุ่มที่มีโอกาสเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับผู้เข้าอบรม และสามารถที่จะให้ข้อมูลได้อย่างน่าเชื่อถือมากที่สุด เช่น ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือจากผู้เข้าอบรมเอง เป็นต้น

5) เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าอบรมทั้งหมด หรือจากกลุ่มตัวอย่างที่สามารถ เป็นตัวแทนของผู้เข้าอบรม

6) ควรจะมีการประเมินพฤติกรรมการทำงานหลาย ๆ ครั้งเป็นระยะ ๆ เพื่อ ติดตามดูการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานผู้เข้าอบรม เพราะผู้เข้าอบรมจะมีการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการทำงานไม่พร้อมกัน บางคนหรือบางกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานทันที หลังการอบรม ในขณะที่บางกลุ่มต้องรอเวลาถึง 6 เดือน หรือ 1 ปี จึงจะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การทำงาน หรืออาจจะไม่เปลี่ยนแปลงเลยก็ได้ ดังนั้นจึงควรมีการประเมินพฤติกรรมเป็นระยะ ๆ เช่น ประเมินทุก ๆ 3 เดือน เป็นต้น

7) ในการประเมินพฤติกรรมการทำงานแต่ละครั้งจำเป็นต้องลงทุน เสีย ค่าใช้จ่ายและเวลาในการดำเนินงาน จึงต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประเมินว่าช่วยให้ได้ คำตอบหรือให้ทราบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานหรือผลที่จะเกิดขึ้นต่อองค์การหรือไม่ และ จะต้องนำผลการประเมินมาใช้สำหรับการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาโครงการฝึกอบรมให้คุ้มค่าต่อไป

4. การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์การ

เป้าหมายสูงสุดของการฝึกอบรม หรือพัฒนาบุคลากรก็คือมุ่งหวังให้บุคลากร ทำงานให้มีประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ กล่าวคือ องค์การจะต้องมีผลผลิตที่มี คุณภาพหรือการให้บริการที่ดีขึ้น ลูกค้าหรือผู้รับบริการยอมรับในผลผลิตหรือมีความพึงพอใจต่อการ รับบริการมากขึ้น หากทำได้เช่นนี้จะแสดงถึงประสิทธิผลการฝึกอบรมที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูง ใน ทัศนะของเคิร์กแพททริกเห็นว่าวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมโดยภาพรวมทั้งหมดนั้นมุ่งให้ เกิดผลลัพธ์ที่มีคุณค่าต่อองค์การ เช่น วัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมอาจกำหนดไว้ว่า เพื่อ

ปรับปรุงคุณภาพการให้บริการ พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ สร้างความปลอดภัยต่อผู้รับบริการ เสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของบุคลากร หรือการพัฒนาทีมงานให้เข้มแข็ง เป็นต้น โดยคาดหวังว่าวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้จะช่วยทำให้องค์การเกิดคุณภาพการทำงาน หรือการให้บริการที่ดีขึ้น ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพหรือมีความปลอดภัย และได้ผลประโยชน์หรือมีผลกำไรเพิ่มขึ้น การประเมินผลการฝึกอบรมในสามระดับดังที่กล่าวมาแล้วจะช่วยให้คำตอบเป็นลำดับมาว่า เมื่อผู้เข้าอบรมมีปฏิกริยาหรือมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมเพียงใด เกิดการเรียนรู้โดยมีความรู้ทักษะและเจตคติต่อการทำงานดีขึ้นหรือไม่เพียงใด และเมื่อกลับไปทำงานแล้วมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่อย่างไร และเพื่อให้ได้คำตอบขั้นสูงสุดที่เป็น “คำตอบสุดท้าย” ของการฝึกอบรมว่าจะเกิดผลลัพธ์ต่อองค์กรหรือไม่อย่างไร เคิร์กแพทริกจึงเสนอให้มีการประเมินระดับที่สี่ คือ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่าในที่สุดแล้วการฝึกอบรมได้ก่อให้เกิดผลดีต่อองค์กรอย่างไรบ้าง ซึ่งนับเป็นการประเมินผลที่มีความสำคัญมากและยากที่สุดเพราะในความเป็นจริงนั้นอาจมีตัวแปรอื่น ๆ อีกมากมายนอกเหนือการฝึกอบรมที่มีผลกระทบต่อองค์กรและตัวแปรเหล่านั้นบางทีก็ยากต่อการควบคุม ดังนั้น ผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่เกิดต่อองค์กรในทางที่ดีจึงสรุปได้ยากว่าเป็นผลมาจากโครงการฝึกอบรมโดยตรง แต่ถ้าสามารถออกแบบการฝึกอบรมที่ควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนได้เป็นอย่างดีและสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างน่าเชื่อถือว่า พฤติกรรมการทำงานของบุคลากรที่เปลี่ยนแปลงไปหรือผลที่เกิดขึ้นต่อองค์กรนั้นเป็นผลมาจากการจัดโครงการฝึกอบรมโดยตรง ก็แสดงว่าโครงการฝึกอบรมนั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อองค์กรในการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร เคิร์กแพทริกได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1) พยายามหาทางควบคุมตัวแปรอื่น ๆ ที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร วิธีหนึ่งที่พอจะทำได้ก็คือการใช้กลุ่มควบคุมที่เป็นผู้ไม่ได้เข้าอบรมสำหรับเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กรกับกลุ่มผู้เข้าอบรม หรืออาจจัดสภาวะการณ์หรือเงื่อนไขต่าง ๆ ก่อนการฝึกอบรมเอาไว้แล้วนำไปเปรียบเทียบกับสภาวะการณ์ภายหลังการฝึกอบรม โดยใช้ข้อมูลที่สังเกตได้หรือสอบวัดได้

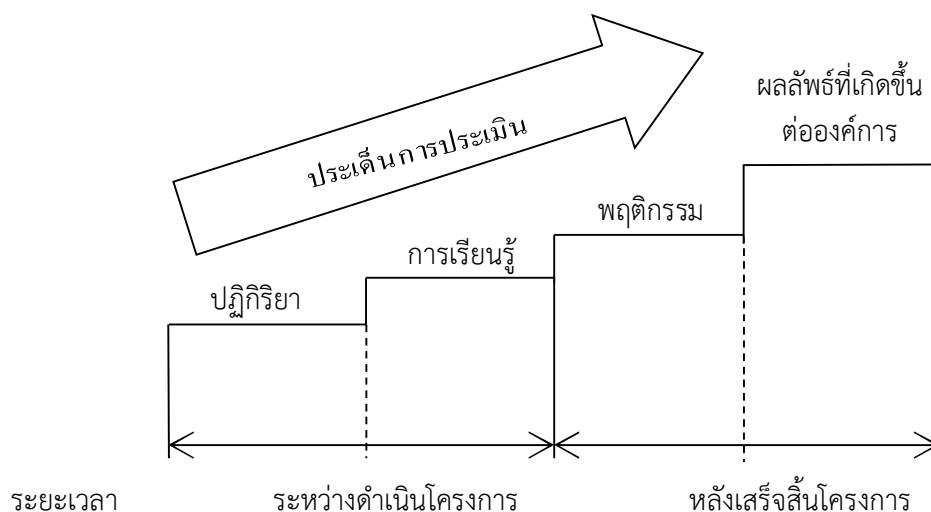
2) ควรเว้นระยะเวลาระหว่างการฝึกอบรมกับการประเมินผลหลังการฝึกอบรมให้ห่างกันพอสมควรเพื่อให้แน่ใจว่ามีผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กรจริง

3) ควรประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กรทั้งก่อนและหลังการจัดโครงการฝึกอบรม เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน

4) ควรมีการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กรเป็นระยะ ๆ ตามช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม ซึ่งอาจจะมีผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ

5) ควรพิจารณาค่าใช้จ่ายโดยเทียบกับผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการฝึกอบรมว่าคุ้มค่าหรือไม่ เพียงใด เพื่อจะนำผลการประเมินมาใช้สำหรับการตัดสินใจในการดำเนินโครงการฝึกอบรมต่อไป

จากแนวคิดและวิธีการประเมินตามรูปแบบการประเมินประสิทธิผลการฝึกอบรมของเคิร์กแพททริกดังกล่าวข้างต้นนั้น จะต้องประเมินใน 4 ระดับ ตามช่วงระยะเวลาของการดำเนินโครงการฝึกอบรม กล่าวคือ ในระหว่างดำเนินโครงการฝึกอบรมจะมีการประเมินปฏิกิริยา และประเมินการเรียนรู้ หลังเสร็จสิ้นโครงการฝึกอบรมจึงประเมินพฤติกรรมการทำงานและประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์การ สรุปได้ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นการประเมินกับระยะเวลาของการดำเนินโครงการฝึกอบรมตามรูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก
ที่มา : พิเชิต ฤทธิจรูญ (2557 : 136)

2.3 การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริกเพื่อการประเมินโครงการ

การประเมินตามแนวคิดของเคิร์กแพททริกเป็นรูปแบบการประเมินประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรม ดังนั้น โครงการฝึกอบรมหรือโครงการพัฒนาบุคลากรที่สามารถที่จะประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินนี้ได้เพื่อตรวจสอบว่า โครงการฝึกอบรมหรือพัฒนาบุคลากรเหล่านั้นมีประสิทธิผลที่ช่วยให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ซึ่งโดยทั่วไปโครงการฝึกอบรมแต่ละโครงการจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการไว้เสมอ ว่าในการจัดฝึกอบรมนั้นต้องการให้เกิดผลต่อผู้เข้าอบรมในเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งระดับของวัตถุประสงค์ของโครงการมักจะกำหนดไว้เป็นระดับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ หรือเจตคติ แต่ตามแนวคิดของรูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริกกำหนดให้ประเมินผลการฝึกอบรมใน 4 ระดับ คือ การประเมินปฏิกิริยา การประเมินการเรียนรู้ การประเมินพฤติกรรมการทำงานและการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์การ การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก มีแนวทางดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อตัดสินใจออกแบบหรือกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินให้ครอบคลุมชัดเจน ซึ่งผู้ประเมินอาจประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริกเป็น 2 ระดับ คือ เพื่อประเมินปฏิกิริยาต่อโครงการและเพื่อประเมินการเรียนรู้ หรืออาจกำหนดเป็น 3 ระดับเพิ่มขึ้นอีก คือ การประเมินพฤติกรรมการทำงานหลังจากผู้เข้าอบรมกลับไปทำงานแล้ว และหากสามารถทำได้ก็อาจกำหนดการประเมินในระดับ 4 คือ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์การ

2. กำหนดขอบข่ายหรือประเด็นการประเมินในแต่ละระดับให้ชัดเจน โดยการศึกษาระเบียงโครงการฝึกอบรมและอาจสอบถามข้อมูลจากผู้บริหารโครงการหรือผู้ต้องการใช้ผลการประเมินว่า ต้องการได้สารสนเทศการประเมินเรื่องอะไรบ้าง ระดับใดบ้าง เช่น การประเมินปฏิกิริยา ต้องกำหนดขอบข่ายประเด็นที่มุ่งประเมินให้ชัดเจนว่าต้องการประเมินอะไรบ้าง ประเด็นการประเมินอาจประกอบด้วย เนื้อหา วิธีการ หรือกิจกรรมการฝึกอบรม ความสามารถของวิทยากร เป็นต้น ประเด็นการประเมินการเรียนรู้ อาจประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และเจตคติ สำหรับการประเมินพฤติกรรมการทำงาน ปฏิบัติงาน ประเด็นการประเมินอาจประกอบด้วย การนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติงาน มีพฤติกรรมการทำงานที่รับผิดชอบมากขึ้น มีความมุ่งมั่นพยายามมากขึ้น หรือสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้นหรือไม่ ส่วนประเด็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์การ อาจประกอบด้วย ผลผลิตที่ได้ คุณภาพการให้บริการ การได้รับการยอมรับ ศรัทธาจากผู้รับบริการ ผลกำไร หรือความก้าวหน้าขององค์การ

3. วางแผนการประเมินให้ครอบคลุมทุกระดับที่มุ่งประเมิน ซึ่งตามรูปแบบการประเมินของเคิร์กแพทริกจะมีการประเมิน 2 ช่วงระยะเวลาคือ การประเมินระหว่างการฝึกอบรมและการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการฝึกอบรม การประเมินระหว่างการฝึกอบรมจะประเมินทันทีเมื่อการฝึกอบรมสิ้นสุดลง โดยมีการประเมินปฏิกิริยาและประเมินการเรียนรู้ สำหรับการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการฝึกอบรมเป็นลักษณะของการติดตามประเมินผล เมื่อผู้เข้าอบรมกลับไปปฏิบัติงานที่หน่วยงานแล้ว ซึ่งต้องเว้นระยะเวลาให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ปฏิบัติงานโดยแน่ใจว่า ได้มีการนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้หรือมีพฤติกรรมการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแล้ว จึงควรติดตามไปประเมินพฤติกรรมการทำงานและประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์การ ซึ่งอาจจะต้องมีการประเมินเป็นระยะ ๆ หลายช่วงเวลา

4. ออกแบบการประเมินให้มีความเหมาะสม โดยเฉพาะการออกแบบการวัดตัวแปรที่มุ่งประเมินว่าจะวัดความรู้ ทักษะ หรือเจตคติ นักประเมินต้องวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของโครงการให้ทราบแน่ชัดว่าต้องการให้เกิดผลที่คาดหวังอะไร ไม่จำเป็นต้องวัดทั้ง 3 ด้าน อาจวัดเพียงด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ สำหรับเครื่องมือวัดก็ต้องตัดสินใจเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้าอบรมด้วยว่า ควรจะใช้แบบทดสอบ หรือแบบประเมินตนเอง หรือการประเมินจากชิ้นงาน กรณีการออกแบบกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลต้องพิจารณาให้รอบคอบว่า นอกจากผู้เข้าอบรมแล้วบุคคลใดที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ตรงตามกับผู้ประเมินต้องการ เช่น การประเมินพฤติกรรมการทำงานหลังการฝึกอบรม

การเลือกผู้ให้ข้อมูลเฉพาะผู้เข้าอบรมอาจจะไม่เหมาะสมเพียงพอ หรือมีความน่าเชื่อถือที่จะตอบคำถามว่าหลังจากฝึกอบรมแล้ว ผู้เข้าอบรมมีพฤติกรรมการทำงานเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไรบ้าง ควรใช้กลุ่มของผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงานเป็นผู้ให้ข้อมูลด้วยจึงจะทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากขึ้น

5. การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริกเพื่อประเมินโครงการสาธารณะ โดยทั่วไปโครงการฝึกอบรมสามารถนำแนวคิดนี้มาใช้ได้ โดยเริ่มตั้งแต่การสำรวจความต้องการจำเป็นของประชาชนก่อน เช่น ความต้องการด้านสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย เป็นต้น การประเมินปฏิบัติการโดยประเมินความรู้สึก หรือความพึงพอใจของประชาชนต่อโครงการเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับกระบวนการดำเนินโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เช่น การประเมินโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ควรมีการประเมินปฏิบัติการของประชาชนต่อโครงการเป็นระยะ เพื่อปรับปรุงพัฒนาการดำเนินโครงการให้ตอบสนองตามความต้องการของประชาชน สำหรับการประเมินการเรียนรู้นั้นควรมุ่งประเมินว่าประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของโครงการดังกล่าวหรือไม่เพียงใด ส่วนการประเมินพฤติกรรมนั้นเป็นการประเมินการปฏิบัติตามโครงการของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการโรงเรียนดีประจำตำบล ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีการปรับบทบาทและวิธีการทำงานสอดคล้องตามแนวทางของโครงการหรือไม่เพียงไร เป็นต้น กรณีการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์การนั้น เป็นการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประชาชนหรือองค์การหลังจากดำเนินโครงการไประยะหนึ่งแล้ว

3. รูปแบบการประเมินของสเตค

สเตค (Stake, 1967 : 143-146) ได้เสนอแนวคิดในการประเมินหลักสูตรหรือโครงการในรูปแบบการประเมินความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง โดยให้ความหมายของการประเมินไว้ว่า เป็นการบรรยายและตัดสินคุณค่าของหลักสูตรหรือโครงการทางการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูล 2 ประเภท คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบรรยายและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสิน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบรรยาย ประกอบด้วยข้อมูล 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพที่คาดหวังหรือเป้าหมาย เป็นส่วนที่กล่าวถึงความคาดหวังหรือความต้องการของโครงการว่าต้องการให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

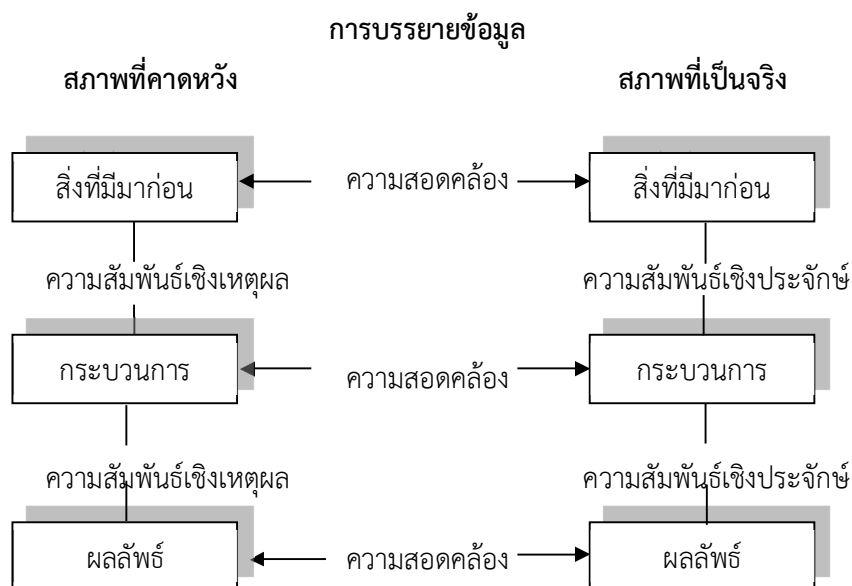
1) การคาดหวังเกี่ยวกับสิ่งที่มีมาก่อน เป็นการประเมินสิ่งที่มีอยู่ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ การใช้หลักสูตรหรือก่อนการเรียนการสอน เช่น ลักษณะของผู้เรียน ลักษณะของผู้สอน ลักษณะเนื้อหา อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ การจัดระบบบริหาร เป็นต้น

2) การคาดหวังเกี่ยวกับกระบวนการหรือการปฏิบัติ เป็นการประเมินปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียน เป็นต้น

3) การคาดหวังเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น เป็นการประเมินความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ ผลที่มีต่อผู้บริหาร ครูและสถาบัน เป็นต้น

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริง การเก็บรวบรวมข้อมูลก็ต้องเก็บรวม 3 ด้าน เช่นเดียวกับสภาพที่คาดหวัง สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในด้านสิ่งที่มีมาก่อน ด้านกระบวนการหรือการปฏิบัติ และด้านผลลัพธ์

การบรรยายข้อมูลสิ่งที่ประเมินระหว่างสภาพที่คาดหวังและสภาพที่เป็นจริง สรุปความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 การบรรยายสิ่งที่ประเมินตามรูปแบบการประเมินของสเตค

3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจ

เนื่องจากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างสภาพที่คาดหวังกับสภาพที่เป็นจริงนั้น มิได้บ่งบอกถึงความน่าเชื่อถือและความตรง เพียงแต่ทำให้เราทราบว่า มีสิ่งที่เกิดขึ้นจริงหรือไม่เท่านั้น จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับการตัดสินใจมาช่วยในการตัดสินใจว่า โครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ เพียงใด โดยอาศัยเกณฑ์ 2 ชนิด คือ

1. เกณฑ์สมบูรณ์ เป็นเกณฑ์ที่นักประเมินตั้งไว้ โดยอาจจะกำหนดมาจากทฤษฎี หลักการหรือการวิจัย และเอกสารอ้างอิง

2. เกณฑ์สัมพันธ์ เป็นเกณฑ์ที่ได้มาจากพฤติกรรมกลุ่มหรือยึดเอาลักษณะของโครงการใดโครงการหนึ่งมาเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ

จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา 3 ชนิดนี้ นักประเมินจะต้องแยกข้อมูลเป็น 4 ประเภท คือ สภาพที่คาดหวัง สภาพที่เป็นจริง มาตรฐานที่ใช้ประเมินและการตัดสินใจ รูปแบบการประเมินของสเตคได้เสนอไว้ดังภาพที่ 12

2. การประเมินให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีมาก่อนการปฏิบัติและผลลัพธ์ จึงเป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการประเมินก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินโครงการ โดยพิจารณาความเป็นเหตุผลของสิ่งที่มีมาก่อนต่อผลของการปฏิบัติระหว่างการดำเนินโครงการและผลของสิ่งที่มีมาก่อนและการปฏิบัติต่อผลลัพธ์ของโครงการ พร้อมทั้งพิจารณาความสอดคล้องของสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังทำให้สามารถระบุสาเหตุของความสำเร็จและความไม่สำเร็จของโครงการได้

3. การประเมินมีการตัดสินคุณค่าเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานซึ่งเป็นที่ตั้งเกณฑ์สัมบูรณ์และเกณฑ์สัมพัทธ์ทำให้ได้สารสนเทศเพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกโครงการที่มีอยู่

4. รูปแบบการประเมินของโพรวัส

โพรวัส (Provus, 1971 : 146-150) ได้พัฒนารูปแบบของการประเมินเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ซึ่งเรียกว่า รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้อง (The Discrepacy Model)

4.1 จุดมุ่งหมายและความหมาของการประเมิน

โพรวัสได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการประเมิน คือ การหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการว่าจะปรับปรุง จะให้ดำเนินการต่อไปหรือจะยกเลิกโครงการ จากจุดมุ่งหมายดังกล่าว โพรวัส จึงได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

1) การพิจารณาถึงความสอดคล้องของสิ่งที่เกิดขึ้นจากโครงการ กับมาตรฐานที่กำหนดไว้

2) การระบุหรือหาความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ของโครงการ โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้

3) การใช้ข้อมูลที่ได้จากการพบความแตกต่าง เพื่อค้นหาข้อบกพร่องของโครงการ ประเมินตามรูปแบบการประเมินของโพรวัสนี้ จะเป็นกระบวนการของการศึกษาความสอดคล้องระหว่างผลการปฏิบัติงานโครงการที่เกิดขึ้นกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ว่า มีความแตกต่างกันหรือไม่

4.2 ขั้นตอนของการประเมิน โพรวัสได้เสนอขั้นตอนของการประเมินโครงการไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การบรรยายโครงการ

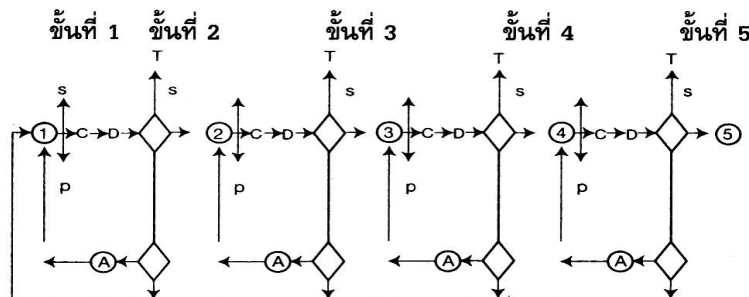
ขั้นที่ 2 การดำเนินโครงการ

ขั้นที่ 3 กระบวนการของโครงการ

ขั้นที่ 4 ผลผลิตของโครงการ

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลที่ได้

รูปแบบการประเมินทั้ง 5 ขั้นตอนสรุปได้ดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13 รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องของโปรแกรม

รายละเอียดของแต่ละขั้นตอน มีดังนี้

ชั้นที่ 1 การบรรยายโครงการ (Program Definition) เป็นขั้นตอนที่ระบุหรือบรรยายรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการ ซึ่งส่วนมากประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ของโครงการ
2. ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุสำหรับดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นต้น

โครงการ เป็นต้น

3. กิจกรรมของการดำเนินงานซึ่งจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

ส่วนประกอบ 3 ส่วนนี้อาจเปรียบได้กับผลลัพธ์ (Outcomes) สิ่งที่มีมาก่อนหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) และกระบวนการ (Process)

การบรรยายโครงการนี้ อาจกระทำได้โดยวิธีการประชุมคณะกรรมการระดับต่าง ๆ โดยจัดกลุ่มอภิปรายเกี่ยวกับข้อมูลใน 3 ส่วนนี้ แล้วรวบรวมข้ออภิปรายต่าง ๆ กำหนดโครงการขึ้น การประเมินในชั้นที่ 1 นี้ จึงเป็นการพิจารณาความเหมาะสมหรือความเป็นไปได้ของโครงการที่จัดทำ

ชั้นที่ 2 การดำเนินโครงการ (Program Installation) เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการประเมินกิจกรรมการดำเนินงานว่า ทั้งปัจจัยและกระบวนการสอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดไว้เพียงใด ชั้นนี้จะทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างสิ่งที่วางแผนหรือสิ่งที่คาดหวังไว้ในชั้นที่ 1 กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ข้อควรระวังในการเปรียบเทียบก็คือการพิจารณาถึงความเชื่อถือได้และความตรงของการเปรียบเทียบ

ชั้นที่ 3 กระบวนการของโครงการ (Program Process) เป็นการตรวจสอบผลผลิตย่อย ๆ ของโครงการ ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นบางส่วนจากการดำเนินโครงการ เพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงาน ในขั้นนี้นักประเมินมุ่งหาคำตอบว่า โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ย่อย (Interim Product) ที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์หลักหรือวัตถุประสงค์ขั้นสุดท้าย (Terminal Objective) มากน้อยเพียงใด

ชั้นที่ 4 ผลผลิตของโครงการ (Program Product) เป็นการประเมินผลขั้นสุดท้ายที่เกิดขึ้นมาจากโครงการ นักประเมินจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์สุดท้ายหรือไม่

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลที่ได้ (Cost-benefit Analysis) ขั้นนี้เป็นทางเลือก (option) ที่จะทำการประเมินหรือไม่ก็ได้ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลที่ได้จะเป็นเครื่องชี้ประสิทธิภาพของโครงการ ซึ่งทำได้ภายใต้เงื่อนไขบางประการ เช่น ผลที่ได้ของโครงการจะต้องสามารถวัดได้ แต่ในสภาพจริง ๆ เราไม่สามารถวัดได้ชัดเจน การวิเคราะห์ด้วยวิธีการนี้มุ่งจะตอบคำถามว่าในระหว่างโครงการ 2 โครงการ หรือมากกว่าเพื่อดูว่า โครงการใดบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

ตามรูปแบบการประเมินนี้ การประเมินต้องทำโดยนักประเมินคนหนึ่งที่ได้วางมาตรฐานตามความคาดหวังของโครงการเอาไว้ ต่อจากนั้นการประเมินทุกอย่างต้องดำเนินการไปโดยการหาข้อมูลใหม่และทำการตัดสินใจโดยใช้มาตรฐานที่วางไว้เป็นเกณฑ์ เป็นรูปแบบที่ช่วยให้หาข้อมูลย้อนกลับในทุกขั้นตอนของการประเมินดังกล่าวข้างต้นและตลอดโครงการอย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป การประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบการประเมินของโพรวิสจะต้องมีการวางแผนตั้งแต่การเริ่มโครงการและมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง เมื่อพบความไม่สอดคล้องระหว่างมาตรฐานที่กำหนดกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงก็จะต้องปรับปรุงหรือตัดสินใจยกเลิกการทำงานโครงการทันที

4.3 การประยุกต์รูปแบบการประเมินของโพรวิสเพื่อการประเมินโครงการ

รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องของโพรวิสได้รับการออกแบบมา เพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนาโครงการในระบบองค์การหรือโรงเรียนขนาดใหญ่ เป็นวิธีการที่มีความซับซ้อนจึงเหมาะสำหรับระบบการประเมินที่มีคณะผู้ประเมินจำนวนมาก เน้นการประเมินความสอดคล้องของสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ปฏิบัติจริงใน 5 ขั้นตอนคือ การออกแบบโครงการ การดำเนินโครงการ กระบวนการของโครงการ ผลผลิตของโครงการ และการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลที่ได้ การประเมินจึงต้องดำเนินการขณะที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงหรือยุติโครงการ คณะผู้ดำเนินโครงการและคณะผู้ประเมินจะต้องร่วมมือกันเมื่อพบความไม่สอดคล้องเกิดขึ้นโดยตั้งคำถาม 3 ข้อ คือ

1. ความไม่สอดคล้องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร (Why is there a discrepancy?)
2. จะแก้ไขด้วยวิธีใดได้บ้าง (What corrective action are possible?)
3. การแก้ไขด้วยวิธีใดที่ดีที่สุด (Which corrective action is best?)

การนำรูปแบบการประเมินของโพรวิสไปใช้ในการประเมินโครงการจึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

1. ต้องทำการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินอยู่เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินในแต่ละขั้นมาปรับปรุงแก้ไขหรือยุติโครงการ
2. ควรมีกกลุ่มผู้ประเมิน (Evaluation Staff) แยกจากกลุ่มผู้ดำเนินโครงการ (Program Staff) โดยทำหน้าที่ร่วมกันตามหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในแต่ละขั้นของการประเมิน กลุ่มผู้

ประเมินมีหน้าที่ตั้งคำถามเพื่อแก้ปัญหา รวบรวมข้อมูล เสนอทางเลือกในการตัดสินใจและให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหาร

3. เป็นการประเมินที่ต่อเนื่องและให้ข้อมูลป้อนกลับเป็นระยะ ๆ

การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานต่าง ๆ เช่น ISO9002 ISO14000 มอก. อย. ล้วนเป็น การประเมินตามรูปแบบของโพรวิสทั้งสิ้น

5. รูปแบบการประเมินของอัลคิน

อัลคิน (Alkin, 1969 : 159-161) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการศูนย์การประเมินผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตลอสแอนเจลิส (UCLA) ได้พัฒนารอบการประเมินที่มีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการประเมินซิป เรียกว่า รูปแบบการประเมิน UCLA ซึ่งมีจุดเน้นเป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจ อัลคินได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินโครงการ

5.1 ขอบข่ายของการประเมิน

จากความหมายของการประเมินตามแนวคิดของอัลคินนั้น การประเมินจะประกอบด้วยการจัดการและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ ดังนั้น ในการประเมินจำเป็นจะต้องประเมินในเรื่องต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณาสภาพของระบบเพื่อเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังที่จะเกิดขึ้น การประเมินระบบจะช่วยให้เราสามารถกำหนดของเขตและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่จะต้องศึกษา ได้แก่ ความต้องการของประชาชน ชุมชน และสังคมที่มีต่อสภาพการณ์ปัจจุบัน สำหรับการประเมินระบบแต่ละส่วนจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ กัน

2. การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning) เป็นการประเมินก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ เพื่อหาสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการ นักประเมินต้องหาสารสนเทศที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมายพร้อมกับประเมินผลที่จะได้รับจากการใช้วิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วย เพื่อให้สามารถเห็นข้อเปรียบเทียบในการหาทางเลือกที่เหมาะสม โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหาโดยทั่วไปจะใช้การประเมินจากเกณฑ์ภายนอกและจากเกณฑ์ภายใน

3. การประเมินการนำโครงการไปใช้ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการกำลังดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการนั้นเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้หรือคาดหวังไว้หรือไม่เพียงใด

4. การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่น่ามาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมายและมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อน

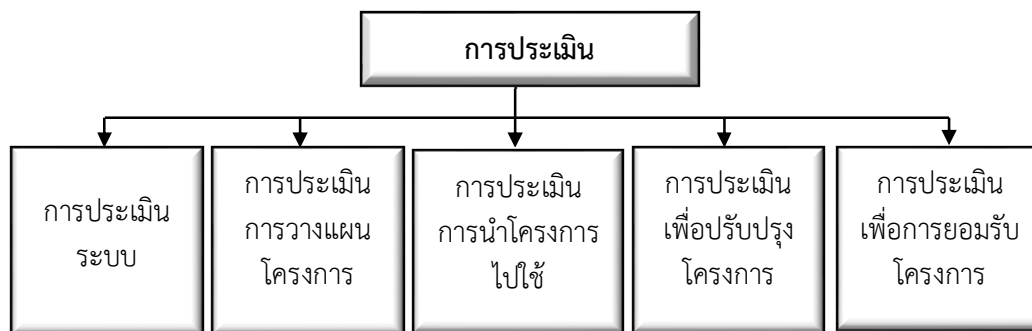
เกิดขึ้นบ้างหรือไม่ ดังนั้น นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ หรือ ความล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่นเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

5. การประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (Program Certification) ขั้นตอนนี้ นักประเมินต้องหาข้อมูลสารสนเทศรายานต่อผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อใช้ข้อมูลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโครงการและศักยภาพในการสรุปร่างไปสู่อำนาจการตัดสินใจอื่น ๆ หรือนำไปใช้กับโครงการในสถานการณ์อื่น ๆ ได้กว้างขวางเพียงใด ในขั้นนี้ข้อมูลที่ได้จากนักประเมินจะทำให้ผู้บริหารขยายโครงการต่อไปอีก

อัลคินชี้ว่า รูปแบบการประเมินดังกล่าวนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นในการประเมิน 4 ประการ คือ

1. การประเมินเป็นกระบวนการรวบรวมสารสนเทศ
2. สารสนเทศที่รวบรวมได้ในประเมิน ส่วนใหญ่จะนำมาใช้เพื่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกในการปฏิบัติงาน
3. สารสนเทศที่ได้จากการประเมินควรจะนำเสนอให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจด้วยรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยออกแบบการนำเสนอที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย กระชับ ชัดเจน ไม่ทำให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจสับสน หรือเข้าใจผิดได้
4. ประเภทของการตัดสินใจที่ต่างกันย่อมต้องใช้กระบวนการประเมินที่ต่างกัน

รูปแบบการประเมินของอัลคินสรุป ได้ดังภาพที่ 14

ภาพที่ 14 รูปแบบการประเมินโครงการของอัลคิน

5.2 การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของอัลคินเพื่อการประเมินโครงการ

โดยที่รูปแบบการประเมินของอัลคินมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการประเมินชิปค่อนข้างมาก ดังนั้น แนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินของอัลคินในการประเมินโครงการจึงยึดแนวทางเดียวกันกับรูปแบบการประเมินชิป

สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินโครงการเป็นกรอบแนวคิด วิธีการ หรือแนวทาง ที่เป็นแบบแผนในการประเมินโครงการที่จะช่วยให้นักประเมินได้แนวคิดและแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน ประเด็นการประเมินหรือตัวแปรที่ศึกษา รวมทั้งกำหนดขั้นตอน วิธีการ หรือแนวทางการประเมินโครงการได้อย่างเหมาะสม รูปแบบการประเมินที่ควรใช้มีหลายรูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ รูปแบบการประเมินของเคิร์กแพททริก รูปแบบการประเมินของสแตค รูปแบบการประเมินของโพรวิส และรูปแบบการประเมินของอัลคิน

รูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model)

รูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision – Oriented Evaluation) ซึ่งผู้ประเมินได้นำมาใช้ในการประเมินโครงการครั้งนี้ โดยแดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Daneil L. Stufflebeam, 1983) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินแบบชิปโมเดล (CIPP Model) ว่าเป็นการประเมินด้วยกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา วัตถุประสงค์ของการประเมินคือการให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ คำว่า CIPP เป็นคำย่อมาจาก คำว่า Context, Input, Process และ Product สตัฟเฟิลบีม ได้ให้ความหมายว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการบรรยายการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสาร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ซึ่งการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สำคัญมุ่งประเมิน 4 ด้าน ดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ เช่น

- เป็นโครงการที่สนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่
- วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายขององค์กรหรือนโยบายหน่วยเหนือหรือไม่
- เป็นโครงการที่เป็นไปได้ในแง่ของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ หรือไม่

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้ จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- ปัจจัยที่กำหนดไว้ในโครงการมีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่
- กิจกรรมที่ได้เลือกสรรแล้ว ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความเป็นไปได้เพียงใด

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่
- เกิดปัญหา อุปสรรค ไม่ราบรื่น ไม่คล่องตัว หรือไม่อย่างไร
- มีการแก้ไขปัญหาอย่างไร

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากรายงานผลที่ได้จากการประเมินสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้นและกระบวนการร่วมด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ ๆ เช่น

- เกิดผล / ได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่
- คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร
- เกิดผลกระทบอื่นใดบ้างหรือไม่

สมคิด พรหมจ้อย (2558 : 58-59) กล่าวว่าไว้ว่า การประเมินโครงการแบบชิป มีแนวทางการประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ เช่น

- 1.1 เป็นโครงการที่ตอบสนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่
- 1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายขององค์กร หรือนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดหรือไม่
- 1.3 เป็นโครงการที่เป็นไปได้ในเรื่องของโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ หรือไม่

2. การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยวิเคราะห์ว่าปัจจัยที่ใช้มีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- 2.1 ปัจจัยที่กำหนดไว้ในโครงการมีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่
- 2.2 กิจกรรม/แผน/ทางเลือกที่ได้เลือกสรรแล้วที่กำหนดไว้ในโครงการมีความเป็นไปได้และเหมาะสมเพียงใด

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่างดำเนินการโครงการ เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ และเป็นการรายงานการปฏิบัติงานของโครงการ ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- 3.1 เกิดปัญหาอุปสรรคใดบ้าง
- 3.2 มีการแก้ไขปัญหาอย่างไร

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการ

รายงานผลที่ได้จากการประเมินสภาพแวดล้อม.ปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการร่วมด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญๆ เช่น

- 4.1 เกิดผลหรือได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่
- 4.2 คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร
- 4.3 เกิดผลกระทบอื่นใดหรือไม่

จำเนียร สุขหลาย และคณะ (2555 : 207) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ของสตีฟเฟิลบีม ไว้ว่า การประเมินรูปแบบนี้เป็นที่นิยมของนักประเมินโครงการมาก ทั้งนี้เพราะนักประเมินจะได้ข้อดี ข้อบกพร่อง และประสิทธิภาพของโครงการ ที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี และได้อธิบายแบบจำลองชีพว่า จะประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context.Evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input.Evaluation) เป็นการตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ
3. การประเมินกระบวนการ (Process.Evaluation) เป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ
4. การประเมินผลผลิต (Product.Evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจเพื่อวิเคราะห์และดูผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

สอดคล้องกับ ยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2554 : 56-62) กล่าวว่า รูปแบบการประเมินของสตีฟเฟิลบีม แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการโครงการใด ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหาตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมกับเป้าหมายของโครงการ
2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอ ของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน
3. การประเมินกระบวนการ (Process.Evaluation : P) ซึ่งการประเมินในด้านนี้เป็นการประเมินเพื่อหาเหตุผล ดังต่อไปนี้
 - 3.1 หาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ
 - 3.2 นำข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนางานต่าง ๆ
 - 3.3 บันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4. การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นการยกเลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

การจัดประเภทของการประเมินดังกล่าวแสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุก ๆ ขั้นตอน ตามแนวคิดที่รู้จักกันดีในนามว่า “CIPP” สิ่งที่ควบคู่กับการประเมินทั้ง 4 ประเภท คือ การตัดสินใจเพื่อดำเนินการใด ๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภท ดังนี้

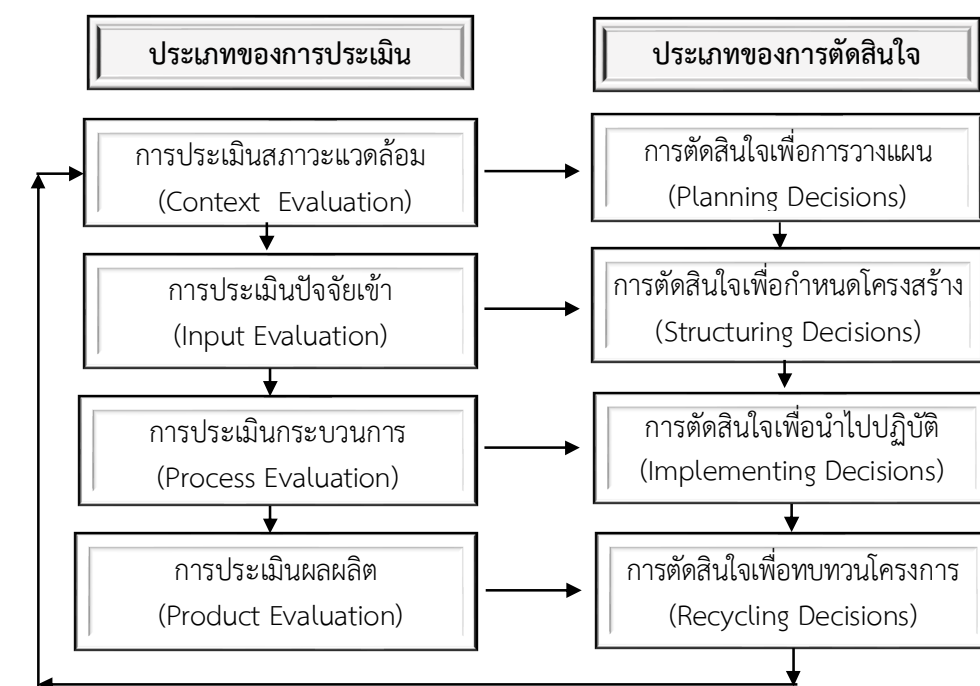
1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน เป็นการตัดสินใจที่ต้องอาศัยการประเมินสภาวะแวดล้อม มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินปัจจัยนำเข้าที่มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ของโครงการ

3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลการประเมินกระบวนการมีบทบาทสำคัญ คือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด และเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด

4. การตัดสินใจเพื่อการทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้น มีบทบาทหลัก คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ ยกเลิก หรือขยายโครงการในระยะเวลาต่อไป

แนวคิดและเป้าหมายของการประเมินตามทีสตัฟเฟิลบีมได้เสนอมานั้นก็เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจการดำเนินโครงการแต่ละประเภท และเห็นได้ชัดว่าการประเมินแต่ละประเภท จะต้องเอื้ออำนวยต่อการนำไปตัดสินใจ ดังรูปแบบความสัมพันธ์ ตามภาพที่ 15

ภาพที่ 15 แสดงรูปแบบความสัมพันธ์ของการประเมินและการตัดสินใจ

บุญมี พันธุ์ไทย (2554 : 91-93) กล่าวว่า รูปแบบการประเมิน CIPP มีการประเมิน 4 ขั้นตอนตามแนวคิดเชิงระบบ คือ

1. การประเมินสถานะแวดล้อมหรือบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการตัดสินใจในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ประกอบด้วย

- 1.1 นโยบายของโรงเรียน ของกรม ของกระทรวงและของแผนการศึกษาแห่งชาติ
- 1.2 ความต้องการของครู-อาจารย์ และบุคลากรในโรงเรียน
- 1.3 สภาพปัญหา และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ โรงเรียน
- 1.4 สภาพนักเรียน ฐานะเศรษฐกิจทางบ้าน การเดินทางมาโรงเรียน
- 1.5 ความต้องการของนักเรียน
- 1.6 ความต้องการของผู้ปกครองและสังคม

สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ จะเป็นข้อมูลในการตัดสินใจกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการและเป้าหมายของโครงการ. ดังนั้น ในการประเมินขั้นตอนนี้ผู้ประเมินนอกจากจะประเมินจากเอกสารต่าง ๆ แล้ว ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียนที่จะให้ข้อมูลด้วย

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลนำมาประกอบในการตัดสินใจความเหมาะสมของการวางแผนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ สิ่งที่จะประเมินประกอบด้วย

- 2.1 บุคลากรของหน่วยงานที่จะทำโครงการ
- 2.2 วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงาน
- 2.3 ระยะเวลา เงินทุน และอาคารสถานที่
- 2.4 ยุทธวิธีที่ใช้ในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์

การประเมินปัจจัยเบื้องต้นทางเศรษฐศาสตร์ เราสามารถใช้รูปแบบของวิธีหาต้นทุนและกำไร (Cost and Benefit) ที่ได้รับ แต่ทางการศึกษาดูผลในด้านของกำไร ทำให้เห็นตัวเลขได้ยาก เราจึงต้องเลือกใช้เกณฑ์อื่น ๆ การประเมินปัจจัยเบื้องต้นเป็นการประเมินเฉพาะกรณีหรือเฉพาะโครงการที่ทำเท่านั้น

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เมื่อแผนการหรือโครงการได้รับอนุมัติให้ดำเนินการ การประเมินกระบวนการจะช่วยให้ผู้ที่รับผิดชอบโครงการได้รับข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ทำให้ทราบถึงผลของการปฏิบัติว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาข้อบกพร่องอะไรบ้างที่จะต้องปรับปรุง แก้ไข ให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนด้วยดี เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามโครงการ การประเมินกระบวนการมีจุดมุ่งหมาย 3 ประเด็น คือ

- 3.1 เพื่อหาข้อบกพร่องของกระบวนการหรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้
- 3.2 เพื่อรวบรวมสารสนเทศต่าง ๆ สำหรับผู้ที่ตัดสินใจในการวางแผนดำเนินงาน
- 3.3 เพื่อเป็นรายงานสะสมถึงการปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินดูว่าเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว ผลสัมฤทธิ์ของโครงการเป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือเป้าหมายของโครงการหรือเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในโครงการประเมิน เพื่อประกอบในการตัดสินใจว่าจะยกเลิกโครงการหรือขยายโครงการออกไปอีก ผลของการประเมินผลผลิตยังชี้ให้เห็นสภาพของสถานะแวดล้อมว่าเหมาะสมกับโครงการหรือไม่อีกด้วย

พิชิต ฤทธิจรูญ (2557 : 150-157) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า รูปแบบการประเมินที่เรียกว่า ชิปปี้โมเดล (CIPP Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีระบบแบบแผนอย่างชัดเจนและสามารถนำไปใช้ในการประเมินโครงการต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง คำว่า CIPP ย่อมาจากคำว่า Context (บริบทหรือสถานะแวดล้อม) Input (ปัจจัยเบื้องต้น) Process (กระบวนการ) และ Product (ผลผลิต) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่าแนวคิดการประเมินของสตีฟเฟิลบีมนี้ ได้ยึดหลักของการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) หรือวิธีการเชิงระบบ (System Approach)

วิธีการประเมินจะเกี่ยวข้องกับลักษณะของการตัดสินใจ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาช่วยในการตัดสินใจ 4 ลักษณะ คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน (Planning Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง (Structuring Decisions) การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน (Implementing Decisions) และการตัดสินใจเกี่ยวกับการทบทวนการดำเนินโครงการเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Recycling Decisions) มโนทัศน์เบื้องต้นของรูปแบบ CIPP ก็คือ ประเภทของการตัดสินใจที่แตกต่างกันจำเป็นต้องใช้สารสนเทศในการตัดสินใจที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งสตีฟเฟิลบีมได้จำแนกการตัดสินใจและการประเมินเพื่อการบริหารและการวางแผนไว้ 4 ประเภท ดังนี้

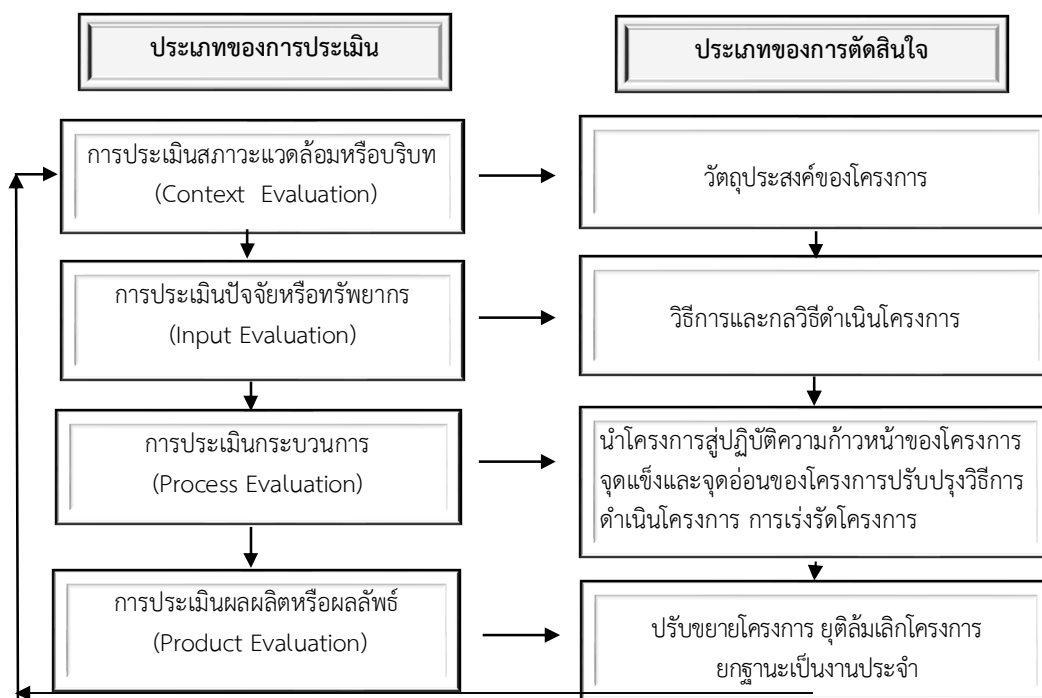
1) การประเมินบริบทหรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจในการวางแผนกำหนดเป็นผลลัพธ์ที่คาดหวังของโครงการหรือวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ การประเมินบริบทเป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบายปรัชญา เป้าหมาย แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแรงกดดันทางการเมือง

2) การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการและกลวิธีดำเนินโครงการ เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้นต่าง ๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น เป็นการประเมินเพื่อมุ่งเน้นว่ามีปัจจัยพร้อมมูลที่จะดำเนินการหรือไม่ แผนหรือโครงการที่เสนอเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงส่วนใด สารสนเทศที่ได้ใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อเลือกแผนการจัดโครงการหรือแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมที่สุด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการประเมินขณะดำเนินงานหรือประเมินในเชิงความก้าวหน้า เพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารหรือการดำเนินโครงการรวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อย

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินผลหลังจากการดำเนินโครงการสิ้นสุดลง เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ มโนทัศน์สำคัญของรูปแบบการประเมินชีพ กล่าวคือ การประเมินสถานะแวดล้อมเพื่อการตัดสินใจก่อนจัดทำโครงการ การประเมินปัจจัยเบื้องต้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนดำเนินโครงการ การประเมินกระบวนการเพื่อตัดสินใจปรับปรุงกิจกรรมและวิธีดำเนินโครงการ และเมื่อโครงการสิ้นสุดลงจึงประเมินผลผลิตของโครงการเพื่อตัดสินใจคุณค่าและอนาคตของโครงการว่า จะดำเนินงานต่อไปหรือยุติโครงการ ดังนั้น ในการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชีพ ผู้บริหารหรือผู้ประเมินจึงควรทำการประเมินและใช้สารสนเทศประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการหรือสิ่งที่มุ่งประเมินเป็นระยะ ๆ ตามช่วงระยะเวลาของการบริหารจัดการโครงการ มิใช่ไปประเมินรวบยอดเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว

จากแนวคิดการประเมินองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มีกรอบแนวคิดในการประเมินเขียนแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของการประเมินและประเภทของการตัดสินใจได้ ดังภาพที่ 16

ภาพที่ 16 ความสัมพันธ์ของประเภทการประเมินและประเภทของการตัดสินใจตามรูปแบบ

การประเมินของสตีเฟลปิม

การประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชีพมาใช้ในการประเมินโครงการ นักประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการจะต้องดำเนินการประเมินโครงการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ เพื่อนำสารสนเทศที่ได้จากการประเมินเสนอต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจหรือนำมาใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

1. ประเมินก่อนการดำเนินโครงการ นักประเมินหรือผู้ปฏิบัติงานควรที่จะทำการประเมินสถานะแวดล้อมและปัจจัยเบื้องต้น ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกวัตถุประสงค์ของโครงการ ตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการวางแผนดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการที่จะนำไปปฏิบัติ คุณภาพของโครงการ รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการนั้นจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การประเมินเพื่อตัดสินใจ หรือหาข้อมูลสรุป สำหรับการตัดสินใจเลือกโครงการบางครั้งเรียกว่า “การวิเคราะห์โครงการ” ในขั้นนี้เน้นการพิจารณาใน 3 ประเด็นหลัก คือ

1) ความเหมาะสมของโครงการที่จะดำเนินการ โดยวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นของโครงการ ศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ ความพร้อมในการบริหารจัดการโครงการ ความพร้อมในการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร โดยเฉพาะความเป็นไปได้ทางการเงิน กำลังคน วัสดุ และการจัดการ

2) การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ

3) การศึกษาและคาดหวังถึงผลประโยชน์ หรือสิ่งที่อาจตามมาจากการดำเนินโครงการนั้น ทั้งในระยะเริ่มโครงการและในขณะดำเนินโครงการ

2. การประเมินระหว่างการดำเนินโครงการ โดยประเมินขณะที่กำลังดำเนินโครงการ โดยนักประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการควรประเมิน จุดเด่น จุดด้อย ของการดำเนินงาน ตรวจสอบการดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร มีวิธีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร แล้วใช้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินสำหรับตัดสินใจดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้ทันท่วงที

3. การประเมินหลังการดำเนินโครงการ โดยนักประเมินหรือผู้รับผิดชอบโครงการต้องประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่าโครงการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงใด ซึ่งเป็นการตรวจสอบการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าหรือไม่ เกิดผลกระทบอะไรบ้าง สารสนเทศที่ได้จากการประเมินจะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าควรดำเนินโครงการนั้นต่อไปหรือปรับปรุง ขยาย หรือล้มเลิกโครงการ

และยังสอดคล้องกับ รัตนะ บัวสนธ์ (2556 : 10-17) กล่าวว่า รูปแบบการประเมิน CIPP เป็นการนำตัวอักษรตัวแรกของมิติการประเมิน 4 ด้านมาประกอบกัน ได้แก่ การประเมินบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ซึ่งสตีฟเฟิลบีม ได้พัฒนานำเสนอขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์การกระทำประเมินโครงการทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่กลางปี 1960 โดยต้องการที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินแบบดั้งเดิม รูปแบบการประเมิน CIPP ปรากฏขึ้นเป็นลายลักษณ์ชัดเจนในหนังสือชื่อ Educational Evaluation and Decision Making ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1971 และปรับปรุงอีกครั้งในปี 2007 ในหนังสือ Evaluation Theory Models and Applications โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น ปัญหา และโอกาสที่จะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมหนึ่งที่กำหนด การประเมินบริบทอาจจะประเมินได้ทั้งก่อน ระหว่าง หรือแม้กระทั่งหลังการดำเนินโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงอื่น ๆ ในกรณีประเมินบริบทก่อนการดำเนินโครงการ องค์กรหรือหน่วยงานจะใช้ผลจากการประเมินบริบทเพื่อช่วยจัดลำดับความสำคัญและกำหนดเป้าหมายสำหรับโครงการนั้น แต่ถ้าเป็นการประเมินบริบทระหว่างหรือหลังดำเนินโครงการ องค์กรและหน่วยงานมักจะดำเนินการและจัดทำรายงานการประเมินบริบทควบรวมไปกับการประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต กรณีนี้ การประเมินบริบทจึงมีประโยชน์สำหรับการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของโครงการและช่วยให้ผู้รับบริการได้ประเมินว่าโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าวมีคุณประโยชน์ตอบสนองหรือเป็นไปตามความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หรือไม่เพียงไร เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินบริบทควรใช้วิธีการเก็บรวบรวมสารสนเทศอย่างหลากหลาย ครอบคลุมสมาชิกที่เป็นประชากรเป้าหมาย รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ซึ่งโดยปกติมักเริ่มจากการซักถามผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อช่วยระบุขอบข่ายการศึกษา หลังจากนั้นนักประเมินอาจจะทำการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการรับบริการหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการให้บริการ ผลการประเมินบริบทสามารถนำมาใช้ได้อย่างกว้างขวางยกตัวอย่าง เช่น ผู้บริหารสามารถนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้สื่อสารกับสมาชิกในองค์กรเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน ความต้องการจำเป็น แต่สำหรับนักพัฒนาโครงการก็สามารถที่จะนำผลการประเมินบริบทไปใช้เพื่อสนับสนุนขอรับทุนหรือจัดทำสัญญาต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการ สำหรับโรงเรียนนั้นก็อาจใช้การประเมินบริบทเพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียนและผู้ปกครองในการชี้แนะ และพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียนให้ดียิ่งขึ้น ในส่วนของนักประเมินก็ต้องใช้ผลการประเมินบริบทเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างเหมาะสมและมีความสัมพันธ์กับแผนงานโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) จุดมุ่งเน้นหลักของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยจัดลำดับโครงการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการจำเป็น โดยการศึกษาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่มีศักยภาพหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด ในอันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การประเมินปัจจัยนำเข้าจะเป็นตัวบ่งบอกล่วงหน้าถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือประสิทธิผลของความพยายามเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่โครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ต้องการให้เกิด จุดมุ่งเน้นประการที่สองของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ และเพราะเหตุใดจึงเลือกแนวทางนั้น ในกรณีเช่นนี้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินปัจจัยนำเข้าจะมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับบ่งบอกให้เห็นถึงความรับผิดชอบใด ๆ ของผู้พัฒนาโครงการที่พยายามออกแบบและปรับปรุงงบประมาณใด ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว นอกจากนี้แล้วการประเมินปัจจัยนำเข้าก็จะช่วยจำแนกและจัดลำดับแนวทางที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้มีหน้าที่ตัดสินใจได้ใช้เป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินงานต่อไป โดยสรุปการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุ

เป้าหมายตอบสนองความต้องการจำเป็นให้แก่ผู้รับประโยชน์ ก่อให้เกิดแผนงานที่ปฏิบัติได้จริงและใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งการบันทึกและสร้างสำเนาหรือรับผิดชอบเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพยากรและวิธีการดำเนินงานในแผนงานนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยให้ผู้นำโครงการหลีกเลี่ยงความสูญเปล่าใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้นวัตกรรมหรือโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าถึงทรัพยากรที่จะต้องสูญเสียไป

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตรวจสอบการนำแผนงานหรือโครงการไปใช้หรือตรวจสอบการดำเนินงานการใช้แผนงาน โครงการ วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินกระบวนการก็คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้จัดการและปฏิบัติงานในโครงการนั้น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการว่าเป็นตามตารางเวลาที่กำหนดหรือไม่ การใช้งบประมาณและประสิทธิภาพเป็นอย่างไร สำหรับวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งก็เพื่อชี้แนะแนวทางให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ในการปรับปรุงการใช้งบประมาณและแนวทางการดำเนินงานของโครงการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เพราะโดยปกติแล้วเมื่อมีการเริ่มต้นการดำเนินงานของโครงการหรือแผนงาน ผู้ปฏิบัติงานย่อมไม่สามารถที่จะกำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรม การใช้บุคลากร งบประมาณ หรืออื่น ๆ ดังนั้น การได้รับสารสนเทศจากการประเมินกระบวนการก็สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ในโครงการให้สามารถดำเนินการต่อไปและมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ ในการประเมินกระบวนการนั้น ควรทำการเปรียบเทียบระหว่างกิจกรรมและค่าใช้จ่ายจริงกับกิจกรรมในแผนงานโครงการ และงบประมาณที่กำหนดไว้ว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร รวมทั้งบรรยายให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการนำโครงการไปใช้และท้ายที่สุดก็ควรจัดทำรายงานที่ผู้ร่วมโครงการหรือผู้ทำการสังเกตได้ตัดสินใจคุณภาพของกระบวนการใช้โครงการในแผนงานดังกล่าว

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลผลิตก็เพื่อสอบ วัด ติความ และตัดสินใจผลสัมฤทธิ์ของโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงว่าตอบสนองบรรลุความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือไม่ นอกจากนั้นการประเมินผลผลิตก็ยังคงประเมินผลลัพธ์ (Outcomes) ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งที่เป็นไปในทางบวกและทางลบอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นบ่อยครั้งที่นักประเมินยังขยายขอบเขตการประเมินผลผลิตไปสู่การประเมินในสิ่งที่เรียกว่าผลลัพธ์ระยะยาวอีกด้วย การประเมินผลผลิตควรดำเนินการโดยอาศัยการรวบรวมและวิเคราะห์การตัดสินใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินนั้น ในบางครั้งก็อาจทำการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินอื่นซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน และก็มีอยู่บ่อย ๆ ที่ผู้รับบริการจากโครงการต้องการจะรู้ว่าโครงการดังกล่าวได้ผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่และมีประโยชน์คุ้มค่ากับการลงทุนดำเนินการเพียงไร ดังนั้น ในทางที่เหมาะสมแล้วนักประเมินก็ควรวิเคราะห์ความให้เห็นว่าจุดอ่อนของการใช้โครงการหรือแผนปฏิบัติงานส่วนใดที่เป็นสาเหตุทำให้ได้ผลลัพธ์อ่อนด้อยลงไปด้วย เทคนิควิธีการที่ใช้ประเมินผลผลิตมิได้กำหนดไว้อย่างเป็นทางการแต่เป็นแบบแผนตายตัว แต่นักประเมินอาจต้องใช้วิธีการอย่างหลากหลายร่วมกันเพื่อช่วยให้เกิด

ความเข้าใจในการศึกษาผลลัพธ์ทั้งหมดของสิ่งที่ได้รับการประเมิน รวมทั้งยังช่วยในการตรวจสอบข้ามกันไปมาระหว่างข้อค้นพบที่หลากหลายอีกด้วย

ในการประเมินผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้น นักประเมินจำเป็นต้องศึกษาค้นหาผลลัพธ์ที่มีได้คาดหมายด้วย ทั้งผลลัพธ์ในเชิงบวกและเชิงลบโดยการรับฟังความคิดเห็นหรือสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสิ่งที่ได้รับ เป็นการประเมินเพื่อที่จะทำการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน และสืบหาข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบสำหรับยืนยันหรือไม่ยืนยันสมมติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ดังกล่าว ประเด็นสำคัญที่ต้องพึงระวังในการจัดทำรายงานการประเมินผลลัพธ์ก็คือ นักประเมินไม่ควรเร่งรีบประเมินผลผลิตและจัดทำรายงานสู่สาธารณะอย่างทันทีทันใด เพราะเหตุว่าการดำเนินโครงการต้องการระยะเวลาพอสมควรที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์บรรลุตามความรับผิดชอบที่ระบุไว้ การจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตที่ยังไม่มีวุฒิภาวะสุกงอม (Premature) อย่างเพียงพอ อาจนำไปสู่ความไม่สามารถตัดสินใจได้เกี่ยวกับความต่อเนื่องของโครงการ เพราะเหตุว่าทำให้ไม่พบผลลัพธ์ใด ๆ เกิดขึ้นเลย ทั้งนี้ เนื่องจากผลลัพธ์ของโครงการต้องใช้ระยะเวลายาวพอสมควรในการศึกษาติดตาม ดังนั้น ถ้าหากการจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตสู่สาธารณะได้มีการหนดช่วงเวลาอย่างสมเหตุสมผลแล้ว นักประเมินอาจจะพบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังและมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับใช้สนับสนุนการดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่องต่อไป

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการประเมินแบบซีป (CIPP Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ เป็นการประเมินที่ใช้กระบวนการต่อเนื่อง เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ วัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ การได้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจดำเนินการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยเบื้องต้นหรือปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) รูปแบบของการประเมินโครงการมีหลากหลายรูปแบบ การนำรูปแบบใดไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินโครงการ ผู้ประเมินต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการประเมินและลักษณะของโครงการที่ดำเนินการ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีข้อดีและข้อจำกัดอยู่ในตัวเอง ดังที่มีการกล่าวกันไว้ว่าไม่มีรูปแบบการประเมินผลโครงการใดที่ดีและเหมาะสมสามารถนำไปใช้ประเมินได้ทุกโครงการในการประเมินโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง ผู้ประเมินเลือกใช้รูปแบบการประเมินเชิงระบบรูปแบบซีป (CIPP Model: Context-Input-Process-Product) ด้วยเหตุผลคือ ทำให้ได้รับรู้ถึงข้อมูลต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบ คือ สภาพที่เกี่ยวข้องกับงานและโครงการ (Context) ปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินงาน (Input) กระบวนการในการดำเนินงาน (Process) และผลลัพธ์หรือผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการ (Product)

โครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง

โครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง เป็นโครงการที่วิทยาลัยเทคนิคเทิง ได้ส่งเสริมและดำเนินการเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในการส่งเสริมการดำเนินงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ 1) กิจกรรมพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ในด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลลัพธ์ 2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมอัตลักษณ์ของวิทยาลัยเทคนิคเทิง คือ ระเบียบดี วินัยเด่น 3) กิจกรรมพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณธรรมอัตลักษณ์และมีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา 4) กิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง 5) กิจกรรมการขยายผลการขับเคลื่อนงานพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาต้นแบบสู่ชุมชนและสถานศึกษาเครือข่าย ซึ่งมีรายละเอียดของโครงการ ดังนี้

1. ชื่อโครงการ

โครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง

2. ลักษณะโครงการ

- () 1) โครงการตาม พ.ร.บ. งบประมาณ
- (✓) 2) โครงการตามนโยบาย สอศ.
- () 3) โครงการตามภาระงานปกติ
- () 4) โครงการพิเศษ (ไม่ใช่งบประมาณ อสศ.)

3. ความสอดคล้องกับนโยบาย ยุทธศาสตร์สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และพันธกิจของสถานศึกษา

- 3.1 ความสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล นโยบายข้อที่ 4 ผลิตคนดีออกสู่สังคม
- 3.2 ความสอดคล้องกับภารกิจและนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
 - (✓) 1) ด้านการเพิ่มปริมาณผู้เรียนสายอาชีพ
 - (✓) 2) ด้านการสร้าง/ขยายโอกาสในการเรียนอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ
 - (✓) 3) ด้านยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษา
 - (✓) 4) ด้านยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษา
 - (✓) 5) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ
- 3.3 ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
 - (✓) 1) ยกระดับคุณภาพผู้เรียน

- (✓) 2) เพิ่มปริมาณผู้เรียนสายอาชีพ
- (✓) 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน
- (✓) 4) เพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการ

3.4 ความสอดคล้องกับพันธกิจของสถานศึกษา

(✓) พันธกิจที่ 1 : ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรของสถานศึกษา และเพิ่มขีดความสามารถด้านภาษาที่สอง (ภาษาจีน) เพื่อรองรับเศรษฐกิจการค้าชายแดน

(✓) พันธกิจที่ 2 : ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างมีสติและสมเหตุสมผล

(✓) พันธกิจที่ 3 : ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

(✓) พันธกิจที่ 4 : ส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาให้มีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นสมรรถนะอาชีพ

(✓) พันธกิจที่ 5 : ส่งเสริมและพัฒนาให้สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายและใช้แหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่า

(✓) พันธกิจที่ 6 : ส่งเสริมให้สถานประกอบการ ชุมชน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

(✓) พันธกิจที่ 7 : ส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา

3.5 ความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(✓) ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา องค์กรประกอบที่ 1 ตัวบ่งชี้ที่ 1.2

(✓) ด้านที่ 2 ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ องค์กรประกอบที่ 2 ทุกตัวบ่งชี้

(✓) ด้านที่ 3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน องค์กรประกอบที่ 3 ตัวบ่งชี้ที่ 3.3

4. ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางปิยะพร พูลเพิ่ม รองผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง

5. ความเป็นมาของโครงการ

การพัฒนาประเทศระยะผ่านมาให้ความสำคัญเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอัตราสูง มีความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว ประกอบกับอิทธิพลทางวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ทำให้เกิดปัญหาสังคมที่สลับซับซ้อน ระบบสังคมที่เคยดีงามของไทยได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าพัฒนาสังคมในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านจิตใจจึงทำให้เกิดปัญหาความย่อหย่อนของคุณธรรมจริยธรรม มีการ

ประเพณีปฏิบัติที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม การขาดคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย หากปล่อยไว้จะเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติอีกด้วย ซึ่งทางด้านการศึกษามีปัญหาการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการพัฒนาสถานศึกษาที่ต้องร่วมกันแก้ไขหลายประเด็น

วิทยาลัยเทคนิคเทิง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดการเรียนการสอนระบบปกติและระบบทวิภาคี ในหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นในสาขาวิชาต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ในการดำเนินงานการบริหารและการจัดการเรียนการสอนของวิทยาลัย ได้พบปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม พฤติกรรมของผู้เรียนและบุคลากรของสถานศึกษา ด้านการให้ความร่วมมือในการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียน และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจสภาพปัจจุบันการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ของฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง พบว่า ในภาพรวมสภาพปัจจุบันการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับน้อย แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมที่ผ่านมายังไม่ประสบผลสำเร็จและไม่สามารถตอบสนองนโยบายกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้เท่าที่ควร วิทยาลัยจึงต้องจัดทำโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง ซึ่งเป็นโครงการที่ตอบสนองนโยบายของรัฐบาลและสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยเน้นการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

6. วัตถุประสงค์

- 6.1 เพื่อพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลลัพธ์
- 6.2 เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของวิทยาลัยเทคนิคเทิง คือ ระเบียบวินัยเด่น
- 6.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อกิจกรรมภายใต้โครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง
- 6.4 เพื่อให้ครูผู้สอนมีคุณภาพตามคุณธรรมอัตลักษณ์ โดยมีแผนการจัดการเรียนรู้ สอดแทรกคุณธรรมอัตลักษณ์ มีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

6.5 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง

6.6 เพื่อให้หน่วยงานทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง

7. เป้าหมาย

7.1 เชิงปริมาณ

ผู้เข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน และครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 66 คน รวมจำนวน 70 คน และผู้เรียน จำนวน 1,285 คน

7.2 เชิงคุณภาพ

7.2.1 ผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ด้านกระบวนการด้านผลผลิต และด้านผลลัพธ์ ผ่านเกณฑ์การประเมินสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

7.2.2 ผู้เรียนที่มีคุณภาพตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของวิทยาลัยเทคนิคเทิง คือ ระเบียบดี วินัยเด่น ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 95

7.2.3 ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อกิจกรรมภายใต้โครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง อยู่ในระดับมากขึ้นไป

7.2.4 ครูผู้สอนที่มีคุณภาพตามคุณธรรมอัตลักษณ์ โดยมีแผนการจัดการเรียนรู้ สอดแทรกคุณธรรมอัตลักษณ์ มีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ร้อยละ 95

7.2.5 ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนวิทยาลัยเทคนิคเทิง อยู่ในระดับมากขึ้นไป

7.2.6 จำนวนหน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง ไม่ต่ำกว่า 20 แห่ง

8. วิธีดำเนินการ

8.1 ผู้เสนอโครงการจัดทำโครงการและหนังสือขออนุมัติโครงการ

8.2 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง

8.3 ประชุมคณะกรรมการวิทยาลัย คณะผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อรับทราบปัญหา ความต้องการ และแนวทางการดำเนินโครงการส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง

8.4 ประชาสัมพันธ์โครงการแก่กลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผ่านสื่อของรัฐ ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนส่วนราชการในท้องถิ่น ติดประกาศ และวิธีการอื่นที่วิทยาลัยเห็นสมควร

8.5 ดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง ประกอบด้วย 1) กิจกรรมพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ในด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลลัพธ์ 2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมอัตลักษณ์ของวิทยาลัยเทคนิคเทิงคือ ระเบียบดี วินัยเด่น 3) กิจกรรมพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณธรรมอัตลักษณ์และมีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา 4) กิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง 5) กิจกรรมการขยายผลการขับเคลื่อนงานพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาสู่ชุมชนและสถานศึกษาเครือข่าย

8.6 นิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินโครงการ

8.7 ประเมินผลการดำเนินงานและสรุปผลการดำเนินโครงการและจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินโครงการ

9. แผนการดำเนินงาน

ตารางที่ 9 แสดงแผนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดย การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง

กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
1. ผู้เสนอโครงการจัดทำโครงการและหนังสือขออนุมัติโครงการ		เมษายน 2563	- ผู้บริหารสถานศึกษา - ครูผู้สอน
2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนวิทยาลัยเทคนิคเทิง		เมษายน 2563	- ผู้บริหารสถานศึกษา
3. ประชุมคณะกรรมการวิทยาลัย คณะผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อรับทราบปัญหาความต้องการและแนวทางการดำเนินโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง		พฤษภาคม 2563	- ผู้บริหารสถานศึกษา - ครูผู้สอน

ตารางที่ 9 (ต่อ)

กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
4. ประชาสัมพันธ์โครงการแก่กลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผ่านสื่อของรัฐ ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนส่วนราชการ ในท้องถิ่น ติตประกาศ และวิธีการอื่นที่วิทยาลัยเห็นสมควร		พฤษภาคม 2563	- ผู้บริหารสถานศึกษา - ครูผู้สอน
5. ดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการประกอบด้วย		สิงหาคม 2563 - กุมภาพันธ์	- ผู้บริหาร สถานศึกษา - งานความร่วมมือ และงานพัฒนา
5.1 กิจกรรมพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม อาชีวศึกษา ในด้านกระบวนการด้านผลผลิต และด้านผลลัพธ์	63,000	2564	หลักสูตรการเรียน การสอน
5.2 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม อัตลักษณ์ของวิทยาลัยเทคนิคเทิง คือ ระเบียบดี วินัยเด่น	51,000		- ครูผู้สอน - ผู้เรียน
5.3 กิจกรรมพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณธรรมอัตลักษณ์ และมีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมโครงการงานสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา	65,000		
5.4 กิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุน การมีส่วนร่วมของหน่วยงานในชุมชนในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง	55,000		
5.5 กิจกรรมการขยายผลการขับเคลื่อนงานพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาสู่ชุมชนและสถานศึกษาเครือข่าย	48,000		
รวม	282,000		

10. ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ

พฤษภาคม 2563 – เมษายน 2564

11. งบประมาณ

- ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เป็นเงิน 282,000 บาท

12. สถานที่ดำเนินการ

- วิทยาลัยเทคนิคเทิง จังหวัดเชียงราย

13. การติดตามและประเมินผลโครงการ

ตารางที่ 10 แสดงการติดตามและประเมินผลโครงการ

ตัวชี้วัดความสำเร็จ	วิธีการประเมิน	เครื่องมือการประเมิน
1. ผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรม อาชีวศึกษา ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลลัพธ์ ผ่านเกณฑ์การประเมิน สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา	- ศึกษาข้อมูลจากแบบรายงาน	- แบบรายงาน
2. ผู้เรียนที่มีคุณภาพตามคุณธรรม อัตลักษณ์ของวิทยาลัยเทคนิคเทิง คือ ระเบียบดี วินัยเด่น ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 95	- ศึกษาข้อมูลจากแบบรายงาน	- แบบรายงาน
3. ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อกิจกรรม ภายใต้โครงการส่งเสริมการพัฒนา สถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง อยู่ในระดับมากขึ้นไป	- สอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน	- แบบสอบถาม
4. ครูผู้สอนที่มีคุณภาพตามคุณธรรมอัตลักษณ์ โดยมีแผนการจัดการเรียนรู้สอดแทรกคุณธรรม อัตลักษณ์ มีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมโครงการสถานศึกษาคุณธรรม อาชีวศึกษา ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 95	- ศึกษาข้อมูลจากแบบรายงาน	- แบบรายงาน
5. ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา ที่มีต่อโครงการส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษา คุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนวิทยาลัยเทคนิคเทิง อยู่ในระดับมากขึ้นไป	- สอบถามความคิดเห็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา	- แบบสอบถาม

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ตัวชี้วัดความสำเร็จ	วิธีการประเมิน	เครื่องมือการประเมิน
6. จำนวนหน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรม อาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง ไม่ต่ำกว่า 20 แห่ง		

14. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

14.1 ผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลลัพธ์ ผ่านเกณฑ์การประเมินสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา

14.2 ผู้เรียนที่มีคุณภาพตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของวิทยาลัยเทคนิคเทิง คือ ระเบียบวินัยเด่น ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 95

14.3 ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อกิจกรรมภายใต้โครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษาโดยการมีส่วนร่วม วิทยาลัยเทคนิคเทิง อยู่ในระดับมากขึ้นไป

14.4 ครูผู้สอนที่มีคุณภาพตามคุณธรรมอัตลักษณ์และมีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมโครงการสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 95

14.5 ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคลากรทางการศึกษา ที่มีต่อโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง อยู่ในระดับมากขึ้นไป

14.6 จำนวนหน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคนิคเทิง ไม่ต่ำกว่า 20 แห่ง

บริบทของวิทยาลัยเทคนิคเทิง

วิทยาลัยการอาชีพเทิง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2536 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-พ.ศ.2539) เป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ของสภาตำบลเวียง 30 ไร่ และที่ดินราชพัสดุสถานศึกษาเทิง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ 20 ไร่ รวมเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ ตั้งอยู่ที่ 191 ถนนพิศาล ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ 57160

1. การจัดการศึกษา

- หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ
- หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
- หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

2. ข้อมูลของสถานศึกษา

2.1 ข้อมูลผู้เรียน

ตารางที่ 11 จำนวนผู้เรียนระดับชั้น ปวช. วิทยาลัยเทคนิคเทิง ปีการศึกษา 2562

ระดับชั้น	ปกติ	ทวิภาคี	ทวิศึกษา	รวม
ปวช.1	375	0	29	404
ปวช.2	224	0	7	231
ปวช.3	273	3	68	344
รวม ปวช.	872	3	104	979

ตารางที่ 12 จำนวนผู้เรียนระดับชั้น ปวส. วิทยาลัยเทคนิคเทิง ปีการศึกษา 2562

ระดับชั้น	ปกติ	ทวิภาคี	รวม
ปวส.1	126	37	163
ปวส.2	124	26	150
รวม ปวส.	250	63	313

2.2 ข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2561

ตารางที่ 13 ข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2561

ระดับชั้น	แรกเข้า	สำเร็จการศึกษา	คิดเป็นร้อยละ
ปวช.3	362	209	57.73
ปวส.2	152	119	78.29
รวม	514	328	63.81

ตารางที่ 14 ข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษา ปีการศึกษา 2562

ระดับชั้น	แรกเข้า	สำเร็จการศึกษา	คิดเป็นร้อยละ
ปวช.3	365	185	50.68
ปวส.2	134	110	82.09
รวม	499	295	59.12

2.3 ข้อมูลบุคลากร

ตารางที่ 15 ข้อมูลบุคลากรวิทยาลัยเทคนิคเทิง

ประเภท	ทั้งหมด (คน)	มีใบประกอบ วิชาชีพ (คน)	สอนตรง สาขา(คน)
ผู้บริหาร/ ผู้รับใบอนุญาตผู้จัดการ/ ผู้อำนวยการ/ รองผู้อำนวยการ/ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ	5	5	-
ข้าราชการครู/ ครูเอกชนที่ได้รับการบรรจุ/ ผู้ที่ได้รับการรับรอง	12	12	12
ข้าราชการพลเรือน	0	-	-
พนักงานราชการครู (ครู)	13	13	13
พนักงานราชการ(อื่น)	0	-	-
ครูพิเศษสอน	20	16	18
เจ้าหน้าที่	21	-	-
บุคลากรอื่น ๆ (นักการภารโรง/ ยามรักษาการ/ พนักงานขับรถ/ ฯลฯ)	3	-	-
รวมครู	45	41	43
รวมทั้งสิ้น	74	41	43

2.4 ข้อมูลหลักสูตรการเรียนการสอน

ตารางที่ 16 ข้อมูลหลักสูตรการเรียนการสอนวิทยาลัยเทคนิคเทิง

ประเภทวิชา	ระดับปวช. (สาขาวิชา)	ระดับปวส. (สาขาวิชา)	รวม (สาขาวิชา)
อุตสาหกรรม	6	4	10
พาณิชยกรรม	2	2	4
ศิลปกรรม	0	0	0
คหกรรม	0	0	0
เกษตรกรรม	0	0	0
ประมง	0	0	0
อุตสาหกรรมท่องเที่ยว	0	0	0
อุตสาหกรรมสิ่งทอ	0	0	0
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	0	0	0
รวมทั้งสิ้น	8	6	14

2.5 ข้อมูลอาคารสถานที่

ตารางที่ 17 ข้อมูลอาคารสถานที่ วิทยาลัยเทคนิคเทิง

ประเภทอาคาร	จำนวน (หลัง)
อาคารเรียน	2
อาคารปฏิบัติการ	5
อาคารวิทยบริการ	1
อาคารอเนกประสงค์	2
อาคารอื่น ๆ	6
รวมทั้งสิ้น	16

2.6 ข้อมูลงบประมาณ

ตารางที่ 18 ข้อมูลงบประมาณ วิทยาลัยเทคนิคเทิง

ประเภทงบประมาณ	จำนวน (บาท)
งบบุคลากร	3,309,360.00
งบดำเนินการ	3,720,729.93
งบลงทุน	2,988,500.00
งบเงินอุดหนุน	8,186,562.37
งบรายจ่ายอื่น	3,384,239.55
รวมทั้งสิ้น	21,589,391.85

3. ปรัชญา อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ ของสถานศึกษา

ปรัชญา

“เรียนดี มีคุณธรรม เป็นผู้นำด้านอาชีพ”

อัตลักษณ์

“ระเบียบดี มีวินัย ใส่ใจบริการ”

เอกลักษณ์

“สถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มุ่งมั่นผลิตกำลังคน เพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน”

4. วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

วิสัยทัศน์

“วิทยาลัยการอาชีพเทิง เป็นสถานศึกษาชั้นนำด้านอาชีพ และมุ่งมั่นผลิตกำลังคนเพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน”

พันธกิจ

1. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรของสถานศึกษา และเพิ่มขีดความสามารถด้านภาษาที่สอง (ภาษาจีน) เพื่อรองรับเศรษฐกิจการค้าชายแดน

2. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างมีสติ และสมเหตุสมผล

3. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง รักเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. ส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาให้มีการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นสมรรถนะอาชีพ

5. ส่งเสริมและพัฒนาให้สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย และใช้แหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่า

6. ส่งเสริมให้สถานประกอบการ ชุมชน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

7. ส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา

เป้าประสงค์

1. นักศึกษาที่ผลิตได้เป็นผู้ที่มีทักษะวิชาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม และเพิ่มขีดความสามารถด้านภาษาที่สอง (ภาษาจีน) เพื่อรองรับเศรษฐกิจการค้าชายแดน

2. สร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการ เพื่อผลิตกำลังคนอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี

3. สร้างนวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์/งานวิจัย เพื่อรองรับความต้องการของชุมชน

4. บริการงานอาชีพแก่ชุมชนและสังคม

ยุทธศาสตร์

1. ยกระดับคุณภาพผู้เรียนและเพิ่มขีดความสามารถด้านภาษา

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดอาชีวศึกษา

3. สนับสนุนการสร้างนวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์/งานวิจัย สู่ความต้องการของชุมชน

4. มุ่งมั่นบริการงานอาชีพแก่ชุมชนและสังคม

กลยุทธ์

1. ด้านผู้เรียนและผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษา

2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษา

3. ด้านการบริหารจัดการอาชีวศึกษา

4. ด้านการปลูกฝังจิตสำนึกและเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทย และพลโลก

5. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

6. ด้านการบริการวิชาการและวิชาชีพ

7. ด้านนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ งานสร้างสรรค์ หรืองานวิจัย

8. ด้านการจัดการการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

5. ผลการประเมินตนเอง

ตารางที่ 19 มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาอยู่ในระดับยอดเยี่ยม (ร้อยละ 80 ขึ้นไป)

ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการอาชีวศึกษา พ.ศ.2561	คะแนนที่ได้
มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์	82.98
ประเด็นที่ 1.1 ด้านความรู้	100
ประเด็นที่ 1.2 ด้านทักษะและการประยุกต์ใช้	84
ประเด็นที่ 1.3 ด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์	62.11
มาตรฐานที่ 2 การจัดการศึกษา	90.24
ประเด็นที่ 2.1 ด้านหลักสูตรอาชีวศึกษา	52
ประเด็นที่ 2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษา	90.59
ประเด็นที่ 2.3 ด้านการบริหารจัดการ	100
ประเด็นที่ 2.4 ด้านการนานโยบายสู่การปฏิบัติ	100
มาตรฐานที่ 3 การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	90
ประเด็นที่ 3.1 ด้านความร่วมมือในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	100
ประเด็นที่ 3.2 ด้านนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ งานสร้างสรรค์ งานวิจัย	60
สรุปผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา	86.80
สรุป ระดับคุณภาพสถานศึกษา	
☒ ยอดเยี่ยม (ร้อยละ 80 ขึ้นไป) ☐ ดีเลิศ (ร้อยละ 70.00 – 79.99) ☐ ดี (ร้อยละ 60.00 – 69.99) ☐ ปานกลาง (ร้อยละ 50.00 – 59.99) ☐ กำลังพัฒนา (น้อยกว่าร้อยละ 50.00)	

6. แผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ตารางที่ 20 แผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

มาตรฐานและประเด็น การประเมิน	แผนพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา (แผนงาน โครงการ กิจกรรม)
มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์	
1.1 ด้านความรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลและแนะแนวผู้เรียน - ผลงานของผู้เรียนด้านนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ งานสร้างสรรค์ หรืองานวิจัย - การแข่งขันทักษะวิชาชีพ - การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านอาชีวศึกษา (V-NET)
1.2 ด้านทักษะและการประยุกต์ใช้	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลและแนะแนวผู้เรียน - ผลงานของผู้เรียนด้านนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ งานสร้างสรรค์ หรืองานวิจัย - การแข่งขันทักษะวิชาชีพ - การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านอาชีวศึกษา (V-NET)
1.3 ด้านคุณธรรม จริยธรรม และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์	<ul style="list-style-type: none"> - การดูแลและแนะแนวผู้เรียน - ผลงานของผู้เรียนด้านนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ งานสร้างสรรค์ หรืองานวิจัย - การแข่งขันทักษะวิชาชีพ - การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านอาชีวศึกษา (V-NET)
มาตรฐานที่ 2 การจัดการอาชีวศึกษา	
2.1 ด้านหลักสูตรอาชีวศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะหรือปรับปรุงรายวิชา หรือปรับปรุงรายวิชาเดิม หรือกำหนดรายวิชาเพิ่มเติม โดยควรเพิ่มจำนวนสาขาที่เปิดหลักสูตรทวิภาคี เพื่อ เป็นอีกทางเลือกสำหรับผู้เรียน นักศึกษา
2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน อาชีวศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อการจัดการ เรียนการสอนในชั้นเรียน

ตารางที่ 20 (ต่อ)

มาตรฐานและประเด็น การประเมิน	แผนพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา (แผนงาน โครงการ กิจกรรม)
2.3 ด้านการบริหารจัดการ	- ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อการใช้งานด้าน สารสนเทศภายในสถานศึกษา
2.4 ด้านการนโยบายนโยบายสู่การปฏิบัติ	- ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อการใช้งานด้าน สารสนเทศภายในสถานศึกษา และการเข้าถึงระบบ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อการจัดการเรียนการสอนใน ชั้นเรียน - การเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงเพื่อการจัดการ เรียนการสอนในชั้นเรียน
มาตรฐานที่ 3 การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	
3.1 ด้านความร่วมมือในการสร้าง สังคมแห่งการเรียนรู้	- การระดมทรัพยากรเพื่อจัดการเรียนการสอนควร จัดให้มี ข้าราชการครูเพิ่มเติมให้ครบทุกสาขาวิชา
3.2 ด้านนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ งาน สร้างสรรค์ งานวิจัย	- ผลงานของผู้เรียนด้านนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ งานสร้างสรรค์ หรืองานวิจัย

กล่าวโดยสรุป วิทยาลัยเทคนิคเทิง เป็นสถานศึกษาอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2536 เนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ ตั้งอยู่ที่ 191 ถนนพิศาล ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย รหัสไปรษณีย์ 57160 มีการจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา “วิทยาลัยเทคนิคเทิง เป็นสถานศึกษาชั้นนำด้านอาชีว และมุ่งมั่นผลิตกำลังคนเพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงาน” ปีการศึกษา 2562 บุคลากรของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ครูผู้สอน จำนวน 45 คน และบุคลากรที่ทำหน้าที่อื่น ๆ รวมบุคลากรของสถานศึกษาทั้งสิ้น 74 คน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ**

วินัย หมื่นรักษ์ (2559) ได้วิจัยเรื่อง คุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพพรหมคีรี สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา 2) เปรียบเทียบคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา และ 3) ศึกษาแนวทางส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สภาพคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา

วิทยาลัยการอาชีพพรหมคีรี สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพพรหมคีรี สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัด นครศรีธรรมราชที่สำคัญ คือ 1) ส่งเสริมระเบียบวินัยในการเข้าแถว การแต่งกายที่ถูกต้องตามระเบียบ 2) มอบหมายหน้าที่ แสดงความรับผิดชอบของนักศึกษาอย่างจริงจังและชัดเจน 3) จัดกิจกรรมเพื่อยกย่องนักศึกษาที่มีความซื่อสัตย์ให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น 4) จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักเสียสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม 5) ฝึกให้นักศึกษามีความอดทน อดกลั้น โดยบูรณาการกับการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม 6) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมเรื่องมารยาทไทยให้นักศึกษาทุกชั้นปี และ 7) สอนให้นักศึกษารู้จักสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ โดยบูรณาการกับการเรียนการสอน

ขวัญภา อุณหกานต์ (2559) ได้วิจัยประเมินโครงการคุณธรรมนำความรู้สู่ความดีของโรงเรียนต้นแบบคุณธรรมนำความรู้สู่ความดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินโครงการคุณธรรมนำความรู้สู่ความดี ของโรงเรียนต้นแบบคุณธรรมนำความรู้สู่ความดี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี เขต 2 โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบจำลองซิป (CIPP Model) และเพื่อหาแบบปฏิบัติที่ดี (best practice) ของโครงการคุณธรรมนำความรู้สู่ความดี ผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านบริบท มีความเหมาะสม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2. ด้านปัจจัยนำเข้า มีความเหมาะสม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 3. ด้านกระบวนการ มีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 4. ด้านผลผลิต ผลการดำเนินงาน พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมตามหลักคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่เกี่ยวกับคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการเพิ่มมากขึ้น และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และชุมชนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการดำเนินการกิจกรรมตามโครงการ ให้การยอมรับและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก

นพรัตน์ ชัยเรือง (2560) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาวินัยนักเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนดีประจำตำบล จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาวินัยนักเรียน กรณีศึกษาโรงเรียนดีประจำตำบล จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 127 คน ครู 1,016 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา 1,143 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 2,286 คน ของโรงเรียนดีประจำตำบล จังหวัดนครศรีธรรมราช เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถาม แบบบันทึกผลการพัฒนา แบบประเมินผลการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานพัฒนาวินัยนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาวินัยนักเรียน ด้านการนำองค์การ ด้านการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ด้านการมุ่งเน้นลูกค้า ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ด้านการมุ่งเน้นผู้ปฏิบัติงาน ด้านการจัดการกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ความสำเร็จการพัฒนาวินัยนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อผลการพัฒนาวินัยนักเรียนโดยรวมอยู่ใน

ระดับมาก และความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาวิสัยทัศน์นักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ยุทธการณ พรรมเดช (2560) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบที่พึงประสงค์ในการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนระดับอาชีวศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาและเพื่อกำหนดรูปแบบที่พึงประสงค์ในการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนระดับอาชีวศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปฏิบัติการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนระดับอาชีวศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น ทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2. รูปแบบที่พึงประสงค์ในการบริหารจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนระดับอาชีวศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น ที่ได้สร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์นั้น ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ที่ว่า “ภายในปีการศึกษา 2559 วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาเอกชน จังหวัดขอนแก่น ผู้เรียนระดับอาชีวศึกษาเอกชนเกิดคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือความมีวินัยและความซื่อสัตย์ มีชื่อเสียงระดับอาชีวศึกษาเอกชน เป็นที่ต้องการของภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม นำคุณภาพมาตรฐานการศึกษาสู่อาเซียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครูและบุคลากรมืออาชีพ”

จักริน จันทจันทร์ (2560) ได้วิจัยประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านกะปง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านกะปงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ผลการศึกษา พบว่า ด้านบริบท ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยนำเข้า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านผลผลิต ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีข้อเสนอแนะคือ ควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากยิ่งขึ้น ครูทุกคนควรปรับเปลี่ยนกิจกรรม การเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้หลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน จัดกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนและประชุมผู้ปกครองอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้งเพื่อการแก้ปัญหาาร่วมกันและประสานความเข้าใจระหว่างบ้านและโรงเรียน โรงเรียนควรจัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะร่วมกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ตามลำดับ

ปฏิวัติ ใจเมือง (2560) ได้ประเมินโครงการคุณธรรม จริยธรรม ของโรงเรียนซีเหล็กพิทยาคม อำเภอบางสามารถ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียนซีเหล็กพิทยาคม ปีการศึกษา 2556 โดยใช้รูปแบบการประเมินซีบีพี (CIPP MODEL) ประเมินในด้านบริบท ด้าน ปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ประเมินด้านผลผลิตของโครงการและศึกษาข้อเสนอแนะ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง โรงเรียนซีเหล็กพิทยาคม ได้กลุ่มตัวอย่าง 347 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นแบบสอบถามจำนวน 48 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.40-0.78 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประเมินประกอบด้วย บุคลากร นักเรียน และ ผู้ปกครอง มีความคิดเห็น ต่อการดำเนินงานโครงการกิจกรรมคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียนซีเหล็กพิทยาคม โดยรวมทั้งสี่ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ดังนี้ ด้านกระบวนการ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านบริบท และด้านผลผลิต

จिरภา คำทา (2561) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น และ 2) เปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีระดับคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน พบว่านักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านความเมตตา ด้านความรับผิดชอบ ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความมีวินัย และด้านความเสียสละ ส่วนด้านความซื่อสัตย์ และด้านความกตัญญูตกเวที นักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาที่มีเพศต่างกัน นักศึกษาที่มีสถานภาพของครอบครัวต่างกัน และนักศึกษามีรายได้ต่อเดือนของผู้ปกครองต่างกัน มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร คณาจารย์ และ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในสถาบันอุดมศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านคุณธรรมและ จริยธรรมแก่นักศึกษา

บัญญัติ จันทรดา (2561) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำของโรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานโครงการคุณธรรมชั้นนำ ของโรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีการศึกษา 2557-2558 โดยการประเมินและเปรียบเทียบผลสำเร็จของการดำเนินงานกิจกรรมและโครงการกับเป้าหมายตามเกณฑ์โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ปีการศึกษา 2557-2558 การประเมินพฤติกรรมคุณธรรมของนักเรียน การประเมินพฤติกรรมคุณธรรมของครูและบุคลากรของโรงเรียน และเพื่อเสนอแนวทางการบริหารโครงการโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินพฤติกรรมคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ หลังเข้าร่วมโครงการต่อการพัฒนาคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน และคุณธรรมเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉลี่ยรวมมีระดับปฏิบัติตนอยู่ในระดับมาก ส่วนผลการประเมินพฤติกรรมคุณธรรมของครูและบุคลากรของโรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ หลังเข้าร่วมโครงการต่อการพัฒนาคุณธรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง คุณธรรมเพื่อการพัฒนาการทำงาน และคุณธรรมเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉลี่ยรวมมีระดับปฏิบัติตนอยู่ในระดับมาก

สิริกร ลินสม (2561) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาระดับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อ การศึกษาระดับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 3 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 191 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 191 คน จาก 14 โรงเรียน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) และครูฝ่ายปกครอง จำนวน 112 คน ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผลการศึกษาพบว่า ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 3 นักเรียนมีวินัยด้านพฤติกรรมในห้องเรียน และด้านพฤติกรรมทั่วไปในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความมีวินัยในตนเองของนักเรียนด้านพฤติกรรมในห้องเรียน ได้แก่ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความตั้งใจ ความรับผิดชอบ การควบคุมตนเองอยู่ในระดับมาก แต่ความอดทนอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ด้านพฤติกรรมทั่วไป ได้แก่ การแต่งกาย การมีระเบียบและปฏิบัติตามกฎของสังคม การตรงต่อเวลาอยู่ในระดับมาก

ชาวีวัฒน์ ถวิลวงษ์ (2562) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะนักศึกษาที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม วิทยาลัยการอาชีพหนองหาน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพคุณลักษณะนักศึกษาที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม ของนักศึกษา 2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของนักศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา และ 3. เพื่อประเมินผลการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของนักศึกษาที่พึงประสงค์ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ความคิดเห็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะนักศึกษาที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รายด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านการวัดและการประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนรู้ ตามลำดับ การวิเคราะห์ความคิดเห็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะนักศึกษาที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม จำแนกตามเพศ อายุ ประสบการณ์การอบรมด้านพุทธบุคคล/ค่ายคุณธรรม จริยธรรม และภูมิลำเนา โดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

อัญญา ทาระธรรม (2562) ได้ประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน โรงเรียนวัดเนินหินแร่ (เหมยการนุสรณ์) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการ 2) เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ 3) เพื่อประเมิน กระบวนการของโครงการ 4) เพื่อประเมินผลผลิตของโครงการ ผลการประเมินโครงการปรากฏ ดังนี้ 1. ผลการประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการ พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 2. ผลการประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ใน

ระดับมากที่สุด 3. ผลการประเมินกระบวนการดำเนินงานตามโครงการ พบว่า ในภาพรวมมีความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก 4. ผลการประเมินผลผลิตของโครงการ ตามประเด็นของโครงการ ดังนี้ 4.1 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการดำเนิน พบว่าหลังดำเนินโครงการ นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่าก่อนดำเนินโครงการ 4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของ ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการดำเนินโครงการ ที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมในโครงการ โดยภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และนักเรียนโดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการอยู่ในระดับ มากที่สุด และมีความพึงพอใจด้านกระบวนการและทักษะ อยู่ในระดับมากที่สุด

โนรอายดา มามะ (2562) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมจริยธรรม ในโครงการกองทุนการศึกษา รุ่นที่ 3 (ภาคใต้) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ในโครงการกองทุนการศึกษา รุ่นที่ 3 (ภาคใต้) 2) เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ในโครงการกองทุนการศึกษา รุ่นที่ 3 (ภาคใต้) และ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม ในโครงการกองทุนการศึกษา รุ่นที่ 3 (ภาคใต้) ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมฯ ในโครงการกองทุนการศึกษา รุ่นที่ 3 (ภาคใต้) ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการนิเทศอาสาดิตตามสถานศึกษา มีระดับการดำเนินงานสูงกว่าด้านอื่น และด้านการลงมือปฏิบัติของสถานศึกษา มีระดับการดำเนินงานต่ำกว่าด้านอื่น ๆ 2) ปัญหาการดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม พบว่า สถานศึกษาประสบปัญหาบุคลากรขาดความตระหนักและขาดความร่วมมือ สถานศึกษาขาดการนิเทศติดตามภายใน อีกทั้งขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาแกนนำ รวมถึงเครื่องมือการประเมินผลไม่ชัดเจน 3) แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรม พบว่า สถานศึกษาควรจัดให้มีการศึกษาดูงานสถานศึกษาคุณธรรมต้นแบบ จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามแผนและควรมีการนิเทศติดตามภายในอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

อรทัย ทองฤกษ์ฤทธิ (2563) ได้วิจัยเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนในสถานศึกษา และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการศึกษาคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาพรวมและรายด้านความมีระเบียบวินัยด้านความรับผิดชอบ ด้านความพอเพียงและด้านความซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในระดับมาก 2. ผลการศึกษาคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ในภาพรวมและทุกรายด้านอยู่ในระดับมาก 3. ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ทั้ง 6 ภูมิภาค มีคุณธรรม จริยธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกภูมิภาค 4. ผลการศึกษาคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรือ ปริญญาตรีในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า

ในภาพรวม และทุกรายด้านอยู่ในระดับมาก 5. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่าง เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพนั้น ควรสนับสนุนงบประมาณให้กับสำนักงานศึกษาธิการภาคและ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดและส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อเสริมสร้าง คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

จිරเดช ทนต์เสถียรวงศ์ (2563) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารการสร้างคุณธรรมด้าน จิตอาสาของนักเรียนนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) การศึกษาสภาพการบริหารจัดการการสร้างคุณธรรมด้าน จิตอาสาของนักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการ บริหารการสร้างคุณธรรมด้านจิตอาสาของนักเรียนนักศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และ 3) ทดลองและประเมินรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพการบริหารจัดการการสร้างคุณธรรมด้านจิตอาสาของนักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก 2. รูปแบบการ บริหารการสร้างคุณธรรมด้านจิตอาสา มี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การบริหารการสร้างคุณธรรม ด้านจิตอาสา มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ คุณธรรมจิตอาสาด้านการรับรู้ คุณธรรมจิตอาสาด้านเจต คติ และคุณธรรมจิตอาสาด้านพฤติกรรม 2) กระบวนการบริหารตามวงจร คุณภาพเต็มมิ่ง PDCA มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข และ 3) ปัจจัยส่งเสริมการสร้างคุณธรรมด้านจิตอาสาของนักเรียนนักศึกษามี 5 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การกำหนดนโยบายการมีผู้นำที่เป็นแบบอย่าง การสร้างความรู้ความเข้าใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จากผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบที่พัฒนาขึ้น พบว่า มีประโยชน์และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

พงษ์ศักดิ์พล ทาแก้ว (2563) ได้วิจัยเชิงประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนนักศึกษาของวิทยาลัยเทคนิคเดชอุดม มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนนักศึกษาของวิทยาลัยเทคนิคเดชอุดม ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้าน กระบวนการและด้านผลผลิต โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 818 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 4 คน ครูจำนวน 65 คน เจ้าหน้าที่ จำนวน 42 คน นักเรียน นักศึกษา จำนวน 331 คน ผู้ปกครอง จำนวน 331 คน และผู้แทนชุมชน 45 คน ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิและกำหนดขนาดตัวอย่างโดยการคำนวณจากตารางของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ผลการประเมินพบว่า 1) ด้านบริบท โดยรวมมีความ เหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 2) ด้านปัจจัยนำเข้า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมี ความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 4) ด้านผลผลิต โดยรวมมีความ เหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

งานวิจัยต่างประเทศ

แมคมุลเลน (McMullen, 1985) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวินัย และระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตเมือง เพื่อเน้นพัฒนาวัยรุ่น พบว่า ปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของโรงเรียน เพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี ยึดหยุ่นได้ โรงเรียนให้ความสนใจเอาใจใส่และมีระเบียบวินัย การวิจัยโดยสนับสนุนให้โรงเรียนจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพได้ดังนี้ 1. ฝึกครูให้มีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน 2. สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน 3. กำหนดความรับผิดชอบต่อปัญหาโดยการให้คำปรึกษา กำหนดแนวทางของพฤติกรรม 4. กำหนดโครงการให้นักเรียนหยุดพักการเรียนชั่วคราว 5. วางแผนพัฒนาผลผลิตบ่อย ๆ แต่ละคนเป็นอย่างดี 6. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และเกี่ยวข้องในการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน

บิสกิน และฮอสกิน (Biskin and Hoskin, 1995 : 407-418) ได้ทดลองสอนจริยธรรมโดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่ตัดสินใจยาก จากวรรณคดี และการอ่านเรื่องราวโดยใช้ผู้เรียนระดับเกรด 4-5 แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แล้ววัดจริยธรรมตามวิธีของโคลเบอร์เกอร์ จากนั้นทดลองโดยกลุ่มทดลอง มีการจัดโครงสร้างการอภิปรายอย่างเป็นระบบ ครูใช้คำถาม 3 แบบ คือ คำถามเกี่ยวข้องข้อเท็จจริง ตีความการประเมิน เพื่อยั่วให้ผู้เรียน สมมติบทบาทของตนลงไป ส่วนกลุ่มควบคุมปล่อยให้มีการอภิปรายไปตามอิสระ จากนั้นวัดระดับจริยธรรมตอนหลังผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายอย่างมีระบบที่ให้โอกาสผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่องสามารถเปลี่ยนแปลงตัดสินใจได้ดีกว่า

ลาเนียร์ (Lanier, 1993) ได้ทำการวิจัยเรื่องจริยธรรมและการพัฒนาความคิดรวบยอดในเด็กหนุ่ม-สาวชาวชนบท (การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนในชนบท) จุดประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาผลของการจัดการศึกษาผลของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาจริยธรรมนักเรียนระดับ ข้อที่ 11 และ 12 ในโรงเรียนชนบท เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิดและปฏิบัติตามต่อๆ กันมาซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคใหม่ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มควบคุมที่ได้รับการฝึกการให้คำแนะนำและการจัดประสบการณ์และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเรียนจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

เจเวลล์ (Jewell, 2001) ได้วิจัยเรื่อง การวัดการพัฒนาทางจริยธรรมความรู้สึก การคิดและการกระทำ บทความนี้ผลการศึกษาพบว่า บุคคลที่พัฒนาทางจริยธรรมแล้วเป็นบุคคลที่รู้สึกเกี่ยวกับประเด็นปัญหาจริยธรรมหรือไม่ หรือปฏิบัติอย่างเข้มแข็งหรือไม่ หรือเข้าใจประเด็นปัญหาจริยธรรมหรือไม่ หรือปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมหรือไม่ เมื่อจัดการกับคนอื่นมีประเด็นโต้แย้งกันว่า ความหมายของคำว่า จริยธรรมเกี่ยวข้องกับวิธีที่คนควรจะทำต่อกันอย่างไร และโต้แย้งกันว่า การศึกษาจริยธรรม ควรจะจัดการกับการกระทำของคนในฐานะที่คนทำงานอยู่ภายในกลุ่ม แนวโน้มในการศึกษาสำหรับคนมีความสามารถพิเศษ เพื่อมุ่งเน้นสภาพทางความรู้ของแต่ละบุคคล เมื่อ

อภิปรายเรื่องการพัฒนาจริยธรรม เช่น ความรัก ความยุติธรรม หรือ แนวโน้มที่จะวัดการพัฒนาทาง ความรู้ความเข้าใจ เช่น การรู้จักหลักจริยธรรมสากล พิจารณาเห็นว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัวเกินความ จำเป็น และเป็นเรื่องไม่เพียงพอทางแนวคิด บทความนี้ทำสังเขป ขั้นตอน 6 ขั้นตอน ในการพิจารณา ตัดสินจริยธรรมตามแบบของลอว์เรนซ์

โบนาวิช (Bonawiz, 2002) ได้ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาที่เรียนรายวิชาจริยศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาทุกคนเพื่อ เสริมสร้าง คุณภาพการศึกษา โดยศึกษาจากนักศึกษาจำนวน 205 คน ซึ่งประกอบด้วยนักศึกษาจาก สาขาวิชาการ บัญชี ธุรกิจ และสาขาอื่นๆ ที่ไม่ใช่ธุรกิจ ตัวแปรอิสระที่มีได้แก่ สาขาวิชาเอกตาม จำนวนรายวิชาจริยศาสตร์ และระดับผลการเรียน ผลการศึกษา พบว่า นักศึกษาที่เรียนรายวิชา จริยศาสตร์ มีระดับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมสูงกว่านักศึกษาที่มีระดับผลการเรียนเท่ากันแต่ยัง ไม่ได้เรียนรายวิชานี้ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ซึ่ง เรียนรายวิชาจริยศาสตร์กับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่เรียน รายวิชานี้ คะแนน จริยศาสตร์ แตกต่างกัน และ นักศึกษาที่เรียนชั้นต่ำกว่า และเรียนรายวิชานี้มีการ พัฒนาด้านจริยธรรมได้ดีกว่านักศึกษาที่เรียนรายวิชา อื่น แต่ยังไม่ได้เรียนรายวิชาจริยศาสตร์มีผลดี ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษามากกว่า การเรียนรายวิชากลุ่มการศึกษาทั่วไป นักศึกษาชายที่เรียนวิชาจริยศาสตร์ มีคะแนนไม่เพิ่มขึ้นจากก่อน เรียนเท่านักศึกษาชายสาขาอื่น แตกต่างกัน มีคะแนนจริยธรรมแตกต่างกัน ส่วนนักศึกษาหญิงมีระดับ การพัฒนาเพิ่มขึ้นหลังจาก เรียนรายวิชานี้ แต่นักศึกษาหญิงที่เรียนสาขาวิชาเอกแตกต่างกัน มีการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม หลังจากเรียนแล้วไม่แตกต่างกัน

ลาร์สัน (Larson, 2003) ได้สร้างโครงการเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาผลกระทบของวิทยาลัย ศิลปศาสตร์ขนาดเล็กที่มีต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาในวิทยาลัยตามการรับรู้ของนักศึกษา โดยมุ่งเน้นวิทยาลัยศิลปศาสตร์ 3 แห่งในสหรัฐอเมริกา คือ วิทยาลัยสำหรับคนทั่วไป วิทยาลัยสำหรับ คริสตัง นิกายคาทอลิก และวิทยาลัยสำหรับคริสเตียนนิกายโปรเตสแตนต์ วิธีการศึกษาใช้การ สัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ที่ให้การสัมภาษณ์เชื่อว่าระดับการพัฒนาจริยธรรมส่ว นตัวของตนเองนั้น ได้รับแบบอย่างมาอย่างเพียงพอแล้วก่อนเข้าวิทยาลัย การพัฒนาจริยธรรมซึ่ง เกิดขึ้นที่วิทยาลัยนั้นได้รับการเสริมแรงจากความเชื่อและหลักการที่สร้างขึ้นมาก่อนแล้ว และพบว่า อิทธิพลของผู้ปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างที่ผ่านการเลี้ยงดูจากบ้านเป็นเวลานาน นักศึกษาส่ว นใหญ่เห็นว่ามื่ออิทธิพลมากที่สุดต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาเหล่านั้น

เทย์เลอร์ (Taylor, 2005) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการพัฒนาทาง ศิลธรรม กรณีศึกษาเรื่องการใช้เหตุผลทางจริยธรรมของนักศึกษาแพทย์ โดยได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ ระหว่าง ผู้ที่เคร่งศาสนาและไม่เคร่งศาสนากับการมีเหตุผลทางจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็น นักศึกษาแพทย์ ที่นับถือศาสนาคริสต์ จำนวน 4 ห้องเรียน ใช้สถิติการวิจัยแบบ T-test เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบวัดระดับทางศาสนาที่ได้พัฒนาขึ้นมาโดยเฉพาะ ผลการวิจัยพบว่า มีนัยสำคัญระหว่างผู้ที่ เคร่งศาสนา และไม่เคร่งศาสนา การพัฒนาเหตุผลทางด้านจริยธรรมที่แตกต่างกันโดยที่ผู้ที่เคร่ง

ศาสนามี การพัฒนาจริยธรรมที่ดีขึ้น ตลอดจนระดับของควมมีเหตุผลทางจริยธรรมที่แตกต่างจากผู้ที่ไม่เคร่งครัดในศาสนา

ออสกัธเธอป (Osguthorpe, 2006) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกด้านจริยธรรม ของครูกับการพัฒนาด้านจริยธรรมของนักเรียน โดยได้ทำการเปรียบเทียบพฤติกรรมและการแสดงออกของนักเรียนที่ได้เรียนกับครู 2 คน โดยครูคนแรกมีพฤติกรรมการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนการแสดงออกที่แฝงจริยธรรม เปรียบเทียบกับครูอีกคนที่ เน้นการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีนัยสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการแสดงออกของครูที่มีการแฝงจริยธรรมเข้าไป โดยนักเรียนที่ได้เรียนกับครูทั้ง 2 คน มีพฤติกรรมการเรียนและการแสดงออกภายในห้องเรียนที่แตกต่างกัน

โรมิโอ (Romeo, 2007) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความรู้จริยธรรม จากคะแนนแบบทดสอบพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการสอนการพัฒนาความรู้จริยธรรมจากคะแนนแบบทดสอบการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ผลการวิจัย พบว่า คะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน องค์ประกอบภูมิหลังของประชากรด้านเพศ อายุ ชั้นเรียน คะแนนสะสม การศึกษาของบิดามารดา และ จำนวนปีการศึกษาในห้องเรียนมีความสัมพันธ์กับระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

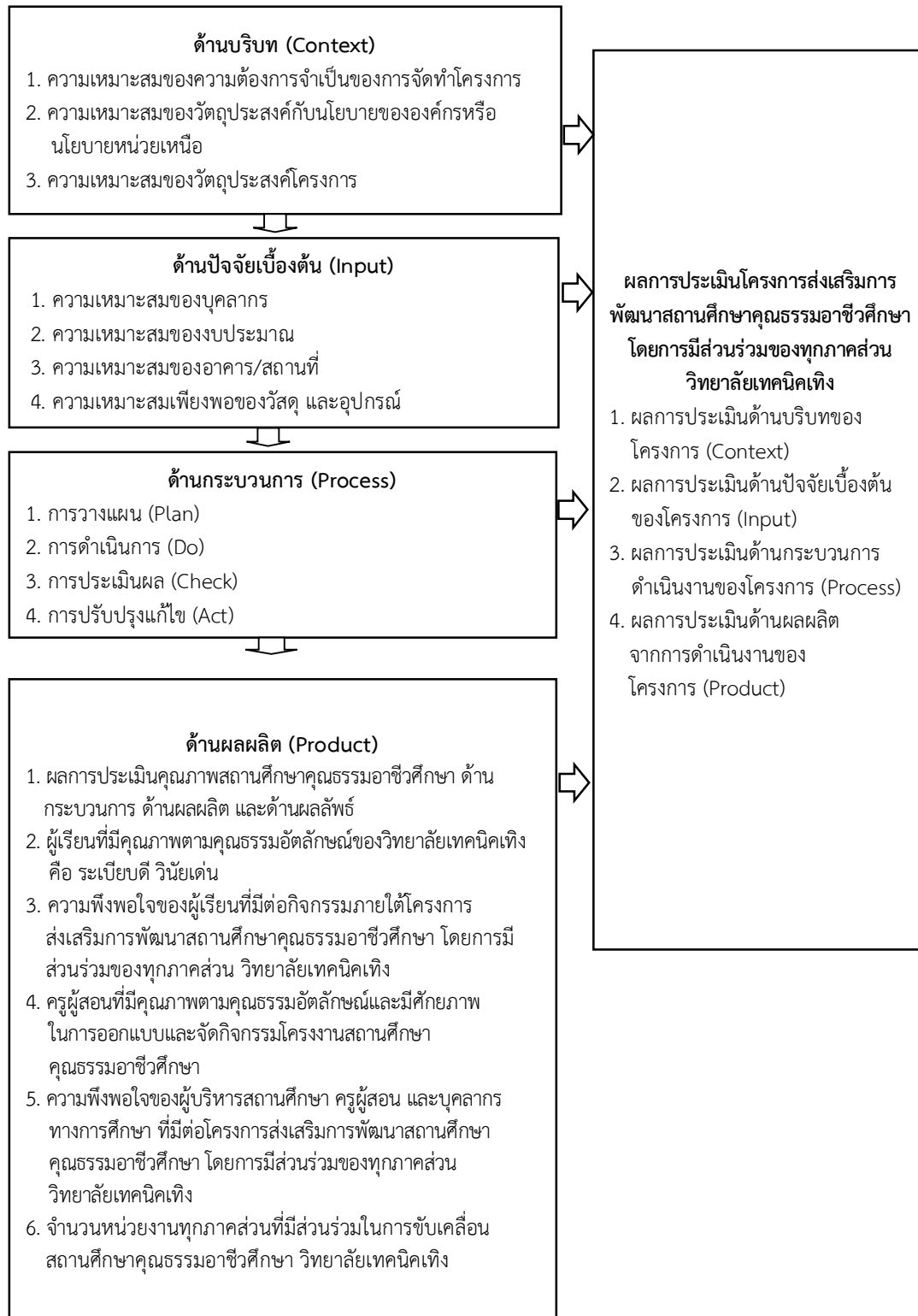
วอร์เอส (Waras, 2015) ได้ศึกษารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกงาน และ 2) ศึกษาแนวโน้มของการแก้ปัญหาช่องว่างระหว่างสิ่งที่สถานศึกษาทำกับความต้องการของชุมชน จากการอภิปรายแนวโน้มและประโยชน์ของรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานซึ่งเป็นกลยุทธ์ในการปฏิรูปการศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย ผลการศึกษาพบว่า การปฏิรูปการศึกษาในอินโดนีเซียไม่ราบรื่นดังรายงานในเอกสารต่าง ๆ ผลศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นว่า นักการศึกษาจำนวนมากที่ยังยึดติดกับการศึกษารูปแบบเก่าที่มุ่งถ่ายทอดความรู้สู่สมองของเด็กโดยไม่สนใจว่าเด็กจะได้เรียนรู้อะไร เมื่อไร ที่ไหน หรืออย่างไร ในขณะที่วิธีการใหม่คือ รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานนั้น ครูเป็นที่ปรึกษาที่คอยแนะนำแนวทางให้นักศึกษาได้เรียนรู้ โดยมีกระบวนการในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานต้องมีการตกลงที่เข้มแข็งกับชุมชน ต้องการเวลา ความพยายาม และงบประมาณ ครูต้องสอนนักศึกษาโดยมีเป้าหมายอย่างจำเพาะเจาะจงเป็นรายบุคคลตามความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อช่วยนักศึกษาในการเรียนรู้จากประสบการณ์ของชุมชน

โดยสรุปจากการศึกษาวิจัยและการประเมินโครงการที่เกี่ยวข้องทั้งงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศ ซึ่งเป็นการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ในส่วนของการประเมินโครงการส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model

ของสตัพเฟิลบีม (Stufflebeam) ในการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และ ด้านผลผลิต (Product) โดยผู้วิจัยจะได้นำผลการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการวิจัยการประเมินโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง ครั้งนี้ต่อไป

กรอบแนวคิดการประเมินโครงการ

จากที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้ประเมินได้นำข้อมูลมาประกอบการประเมินโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดการประเมินโครงการแบบซีพี (CIPP Model: Context-Input-Process-Product) มาใช้ในการประเมินโครงการ เนื่องจากการประเมินอย่างมีระบบ มีกระบวนการรวบรวมและสกัดข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจได้ถูกต้อง เป็นการประเมินโครงการที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินก่อนดำเนินงานตามโครงการ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของความต้องการจำเป็นของการจัดทำโครงการ ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์กับนโยบายขององค์กรหรือนโยบายหน่วยเหนือ และความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ของโครงการ การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินก่อนดำเนินงานตามโครงการ ประเมินปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง อันจะทำให้โครงการนี้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สำหรับการประเมินโครงการครั้งนี้ ได้แก่ ปัจจัยความเหมาะสมด้านบุคลากร งบประมาณ อาคาร/สถานที่ และวัสดุ/อุปกรณ์ การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างดำเนินงานตามโครงการ ตรวจสอบประเมินผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน สำหรับการประเมินโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง ครั้งนี้ ประเมินในด้านการวางแผน (Plan) การดำเนินการ (Do) การประเมินผล (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) และการประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) ของโครงการ เป็นการประเมินหลังเสร็จสิ้นโครงการเป็นการตรวจสอบผลประเมินเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ว่าผลของการดำเนินงานนั้น เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางไว้หรือไม่ และประเมินผลกระทบของโครงการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน วิทยาลัยเทคนิคเทิง ซึ่งผลการประเมินจะเป็นข้อมูลสารสนเทศที่ผู้บริหารนำไปใช้ในการตัดสินใจในการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอาชีวศึกษา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป และเพื่อให้การประเมินโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้ประเมินได้กำหนดกรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ ดังภาพที่ 17

ภาพที่ 17 แสดงกรอบแนวคิดการประเมินโครงการ